

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Första kammaren.

Nr 34.

Fredagen den 18 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 12 och den 15 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 258, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 43 mom. 1 värnpliktslagen den 12 juni 1925 (nr 337).

Anmälades och godkändes sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 259, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till jordbrukets stödjande, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående viss utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 26 juni 1933 (nr 405) om accis å margarin, m. m. dels ock i dessa och andra närstående ämnen väckta motioner.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 260, i anledning av väckt motion om ändring av tulltaxans bestämmelser rörande vissa kemikalier; och

nr 261, i anledning av väckt motion om tullfrihet för vissa slag av maskiner.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Asplund* m. fl. väckta motionen, nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 17 och 18, statsutskottets utlåtanden nr 115 och 116, bevillningsutskottets betänkande nr 45, bankoutskottets utlåtanden nr 46—49, andra lagutskottets utlåtande nr 34 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 84.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 juni 1926 angående tillverkning och beskattning av brännvin, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit.

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

I detta betänkande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 232,

1:o antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin;

2:o) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

3:o) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juli 1918 (nr 508) angående handel med skattefri sprit;

4:o) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit;

5:o) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit; samt

6:o) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen om ordnande av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen till statsrådsprotokollet i ärendet ävensom av utskottet angivna riktlinjer;

B) att de likalydande motionerna I: 322 och II: 572 samt I: 338 och II: 601 ävensom motionerna I: 339, I: 340, II: 596 och II: 600, i den mån de samma icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande utskottets hemställan under punkten A hade reservation avgivits av herrar *Nilsson* i Kristianstad, *Carlsson* i Gävle, *Jönsson* i Slätåker, *Nilsson* i Landeryd, *Lithander*, *Velander*, *Anderson* i Norrköping och *Brännström*, vilka på åberopade grunder inom utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 232 icke kunnat oförändrad bifallas samt med anledning av de likalydande motionerna I: 338 och II: 601 ävensom motionen II: 600, antaga

1) vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin med den ändring, att 21 § 1 och 2 mom., 22 § 3 mom., 23 §, 25 § 1 och 3 mom., 26 § 1 mom. samt 28 § 5 mom. erhöles den lydelse, reservationen visade;

2) vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

3) vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juli 1918 (nr 508), angående handel med skattefri sprit, med den ändring, att 4 § erhöles den lydelse, som i reservationen angivits;

4) vid propositionen fogat förslag till förordning om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit med den ändring, att 1 § erhöles viss i reservationen angiven lydelse;

5) vid propositionen fogat förslag till förordning om uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit; samt

6) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen om ordnande av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen till statsrådsprotokollet i ärendet ävensom av reservanterna angivna riktlinjer.

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

Dessutom hade beträffande motiveringen reservationer anförts av, utom andra,

1) herrar *Nilsson* i Kristianstad, *Jönsson* i Slåtåker, *Nilsson* i Landeryd, *Lithander*, *Anderson* i Norrköping och *Brännström*;

2) av herr *Velander*.

Dessa reservanter hade ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, som i de särskilda reservationerna angivits.

Herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad: Herr talman! Det föreliggande betänkandet från bevillningsutskottet avser att reglera förhållandena, när det gäller tillverkning och beskattning av brännvin här i landet. Det framgår av betänkandet och den kungl. propositionen och av de utredningar, som ligga till grund för betänkandet, att när man skall taga ställning till dessa spörsmål, har man att avväga förhållandet mellan potatissprit, sprit framställd av melass, jästsprit och sulfitsprit. Det föreslås här, att man skulle fixera vissa kvantiteter av de olika spritsorterna och vidare bestämma vartill dessa skulle användas.

Man har då kommit till det resultatet, att det vore lämpligt att utgå ifrån att till förtäringssprit i huvudsak skulle användas sprit, som framställes av potatis, och att sådan sprit således skulle tillverkas i den kvantitet, som beräknas åtgå för detta ändamål. Anledningen till att man har ställt sig på den ståndpunkten, är dels, att man på det sättet velat stödja potatisodlingen, som ju av ålder haft avsättning vid brännvinstillverkningen, och dels att man kommit till det resultatet, att när det gäller förtäringssprit, potatisspriten säkerligen får anses vara den lämpligaste. Det beräknas, att för detta ändamål skulle åtgå cirka 24 miljoner liter om året, och jag skall inte tillåta mig att i detta sammanhang uttala någon förhoppning om att möjligheter till en ökning av denna kvantitet skola visa sig förefinnas. I dag ha vi ju endast att fästa avseende vid de ekonomiska förhållandena. De sociala och nykterhets-synpunkterna få vi tillfälle att tala om i ett annat sammanhang. Det torde framgå av utskottsbetänkandet, att utskottet på denna punkt varit tämligen enigt och att inga meningsskiljaktigheter förefunnits beträffande den kvantitet potatissprit som skall tillverkas och rörande dess användning.

Därnäst i ålder kommer melass- och jästspriten, som ju under långliga tider funnits till och använts för olika ändamål, och slutligen återstår sulfitspriten, som är av tämligen sent datum. Den har dock funnits tillgänglig under de sista decennierna, och vissa fabriker ha byggts ut för tillverkning av sådan sprit.

Meningarna kunna vara delade om i vilken utsträckning man bör låta de olika spritsorterna komma till användning. De avfallsprodukter, som det här är fråga om — melass och jästsprit vid socker- och pressjästfabrikerna och sulfit vid trämasseindustrien — måste man emellertid finna någon användning för. Man kan inte, utan att det blir oekonomiskt, låta dessa avfallsprodukter gå förlorade eller försöka avsätta dem på ett ofördelaktigt sätt. Nu är det visserligen så — och det framhålles också i betänkandet såväl av majoriteten som av reservanterna — att melassen kan användas till utfodringsändamål, och det förutsättes, att den i främsta rummet skall begagnas på det sättet, men den sprit, som uppkommer vid pressjästtillverkningen, har man givetvis svårt att komma ifrån. Visserligen har man vid pressjästfabrikationen begagnat sig av förhållandena på det sättet, att man tagit ut mera sprit än som varit nödvändigt, men nu avses, att framställningen härav skulle minskas och att man inte skulle taga ut mer än vad som kan anses vara förenligt med en eko-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
nomisk tillverkning av pressjäst. Den reservutväg man haft för avsättning av den melass, som inte gått åt till utfodringsändamål, har ju varit export som skett vid vissa tillfällen, ehuru till ofördelaktiga priser, och för närvarande torde det nästan vara omöjligt att på det sättet kunna få en förmånlig avsättning för melassen.

Man måste alltså, om man vill avväga förhållandena på ett förståndigt sätt, se till, att melassen, i den mån den inte kan förbrukas som fodermedel, får användas till framställning av brännvin. Nu kan man naturligtvis säga, att om priset på melassen sättes tillräckligt lågt, kan den finna en större avsättning, än om priset hålles på en högre nivå, och det är ju riktigt. Men det är tydligt, att det här gäller en betydande faktor, som man måste räkna med, när man gör kalkyler för betodlingen och sockertillverkningen. I dessa kalkyler förutsättes nämligen, att melassen skall finna avsättning till ett visst pris, och klart är, att om det priset sänkes, får förlusten på den punkten tagas igen på något annat håll, då man ju förutsätter, att sockerindustrien och betodlingen numera ha så fast fot här i landet, att de inte böra inskränkas utan bibehållas i sådan utsträckning, att vi kunna tillgodose landets behov. Nu kan jordbrukets behov av melass till utfodringsändamål vara mycket olika under olika år. Jag tror nog, att de flesta jordbrukare försöka att förse sig med kraftfoder i sådan utsträckning, att de inte behöva köpa några större kvantiteter melass. Under goda skördeår torde sålunda utsikterna att finna avsättning för melass till utfodringsändamål vara ganska minimala, medan den däremot är en utmärkt reserv vid sådana tillfällen, då skörden inte slagit så väl ut. Man kan häremot invända, att melassen kan lagras från det ena året till det andra, men de, som känna till förhållandena, förstå, att detta inte är någon så enkel sak. Om man skall gå tillväga på det sättet, fordras nämligen mycket stora och dyrbara lagerlokaler, i vilka få investeras betydande kapitalbelopp, varpå givetvis skola beräknas både förräntning och avskrivningar. Om man däremot har möjlighet att vid överflöd på melass få den avsatt vid sprittillverkningen, blir lagringen av den därvid framställda spriten mycket lättare och billigare än magasinering av råvaran.

Det torde därför vara klokt och riktigt att icke slå fast, att man inte skall tillverka större kvantitet av melass och jäst än 6 miljoner liter, och enligt de förordningar, som nu föreslås för riksdagen, finns det också en möjlighet för Kungl. Maj:t att medgiva en större kvantitet än den nämnda. Vi få hoppas, att Kungl. Maj:t, när förordningen kommer i praktisk tillämpning, också begagnar sig av den rätten, när sådana förhållanden föreligga, att det kan anses lämpligt.

Vad sedan sulfitspriten beträffar, torde var och en kunna förstå, att den kommer att finnas tillgänglig i nästan hur stor utsträckning som helst. Det anses, att de utbyggda fabrikerna för närvarande ha en tillverkningskapacitet på mellan 40 och 50 miljoner liter, och det är ingen, som bestrider att det är riktigt, att det kapital, som redan är investerat i fabrikerna, bör få bli fruktbärande, genom att tillverkning äger rum i sådan utsträckning, att kapitalet kan förräntas på ett lämpligt sätt. Huruvida man sedan kan tänka sig en utökning av sulfitsprittillverkningen, beror givetvis på utvecklingen inom olika områden. Man har räknat med att det skall finnas utsikter till en betydligt ökad användning av sprit på det tekniska området men det är svårt att förutspå, huruvida så kan bli förhållandet eller ej.

Den stora avsättningsreserv för sulfitspriten, som vi emellertid ha att räkna med, är inblandningen av sprit i bensen. Man möter däremot den invändningen, att spriten här i landet för närvarande inte kan tillverkas till så lågt pris som det vi kunna importera bensen till, och att det alltså vore en stor

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

ekonomisk uppgiffring att medgiva en större eller mindre inblandning av sprit i motorbränslet. Men när man går att avväga dessa frågor, tror jag, att man får se dem på samma sätt, som när man avväger andra spörsmål, som beröra vårt folkhushåll. Jag menar, att vi ha kommit till insikt om att även om vi kunna förmånligt inköpa varor av olika slag från utlandet, kan det dock inte vara tillrådligt, att man inriktar sig därpå, utan att vi få lov att taga hänsyn till våra egna produktionsförhållanden. Även om det skulle te sig något dyrbarare än att köpa utifrån, får man, då man vill bereda arbetstillgång såväl vid jordbruket som vid skogsindustrien, se till att man skapar avsättningsmöjligheter för de inhemska produkterna på detta område. Man får också tänka på att det ur ren säkerhetssynpunkt är riktigt, att man inte ställer sig på den ståndpunkten, att allt vårt motorbränsle skall importeras och att man sålunda vid eventuella kristillfällen kan komma i den situationen, att man blir alldeles utan. Ur ren beredskapssynpunkt torde det vara riktigt, att man ordnar det så, att åtminstone en del av den kvantitet, som åtgår för dessa ändamål, kan tillverkas och vara tillgänglig inom landet.

Den vanliga invändning, som man möter, när det gäller att reglera dessa förhållanden, är, att man får tänka på exportindustrien. Men i detta fall torde inte finnas någon anledning att se saken från den synpunkten, ty det torde tvärtom förhålla sig så, att någorlunda fördelaktiga förhållanden för sulfittillverkningen skulle stärka exportindustriens — d. v. s. närmast vår träindustris — ställning. Blir avsättning av denna sprit inte möjlig, går det givetvis ytterst ut över priset på våra skogsprodukter. Det pris, som kan erhållas för trävarorna, är givetvis det grundläggande, men kan man få en fördelaktig avsättning av biprodukterna, är det klart, att det skulle förbättra prisläget och således i någon mån medverka till en välbehövlig höjning av rotvärdet på vår växande skog.

Beträffande avvägningen av tillverkningen utav de olika spritsorterna, har det kanske inte varit alltför stora meningsskiljaktigheter i utskottet, men däremot är det en annan sak, om vilken utskottet bestämt har delat sig på två linjer. Det gäller frågan, huruvida man skall ha ett eller två försäljningsbolag för spriten. Vin- och spritcentralen har ju under lång tid — alltsedan den kom till — haft hand om distributionen av förtäringssprit, medan det däremot funnits ett privat bolag, som haft försäljningen av den skattefria spriten och motorspriten om hand. Kungl. Maj:ts förslag går i den riktningen, att ett enda bolag, d. v. s. Vin- och spritcentralen, skulle ha hand om distributionen i dess helhet. Häremot ha uttalats betänkligheter framför allt ifrån producenterna själva, som inte ha tilltro till att Vin- och spritcentralen skulle sköta uppgiften med det intresse och den energi, som önskvärt vore. Man torde också böra lägga märke till att ämbetsverken ha ställt sig på den ståndpunkten, att det borde finnas ett fristående bolag vid sidan av Vin- och spritcentralen. Sålunda ha såväl kommerskollegium som kontrollstyrelsen uttalat sig i den riktningen, och man kan läsa ut ur Vin- och spritcentralens eget yttrande, att man där inte är så synnerligen angelägen om att få ifrågavarande uppgift om hand. Det kan vara svårt förutspå, huruvida det ena eller andra organet kommer att visa sig vara det mest fördelaktiga. Det finns naturligtvis även skäl för en sammanslagning, t. ex. det att en viss spritsort kan gå till olika ändamål, varför det kan bli ett visst utbyte av sprit från den ena avdelningen till den andra. Men även om det är två bolag, torde det inte möta någon svårighet för dem att sinsemellan företaga en sådan utväxling av olika spritsorter. Emellertid har utskottet i varje fall för försiktighetens skull velat trycka på att även om det skulle bli ett bolag, som har hand om hela försäljningen, bör det skötas på ett fullt affärsmässigt sätt. Vidare yttrar ut-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
skottet: »Såsom en annan väg för befrämjande av spritens avsättning för tekniskt ändamål har utskottet velat peka på möjligheten för tillverkarna av sulfit-, melass- och jästsprit att själva genom egna organ verka härför exempelvis genom experimentell verksamhet. Vid bestämmandet av priset å sprit bör givetvis hänsyn tagas till kostnaderna för sådana på ändamålsenligt sätt anordnade experiment.» Här har utskottet alltså givit ett erkännande åt den uppfattningen, att man inte kan vara riktigt säker på att Vin- och spritcentralen kommer att sköta den nya uppgiften på ett tillfredsställande sätt, utan att det behövs verkligt intresserade krafter härför. Jag har för min del i likhet med vissa andra ledamöter av utskottet ställt mig på den ståndpunkten, att det borde vara två bolag och att alltså Vin- och spritcentralen fortfarande endast skulle ha hand om den sprit, som går till förtäringssändamål.

I anslutning härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den hemställan, som innefattas i den av mig m. fl. avgivna reservationen. Vidare ber jag att beträffande utskottets motivering få yrka bifall till densamma med den ändring, som innefattas i den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Tham, Volrath: När Kungl. Maj:ts proposition i spritfrågan strax före påsk förelades riksdagen, åstadkom den en viss förstämning inom den del av norrlandsindustrien, som företräder sulfitspritfabrikernas intressen. Vi ha i Sverige 22 stycken sulfitbrännerier, som med undantag för krigs- och krisåren ha haft en mycket strävsam tillvaro. Genom stora uppföringar och energiskt arbete har man uppnått resultat, som ingåvo förhoppningar för framtiden. Motorspriten har sålunda kommit till ökad användning. Under förra året förbrukades nära 10 miljoner liter. Användningen av den tekniska spriten har ökat väsentligt, och avsättningen av förtäringssprit och annan beskattad sprit har uppgått till ungefär 2 miljoner liter. Särskilt hade sulfitindustrien hoppats på att kvantiteten förtäringssprit skulle väsentligt ökas, då den sortens sprit lämnar den bästa förtjänsten. Så kom Kungl. Maj:ts proposition, som berödade sulfitindustrien möjlighet att åtminstone för närvarande fortsätta med tillverkning av förtäringssprit, vilken fabrikation uteslutande skulle tillförsäkras potatisodlarna i Skåne.

När sulfitspritfabrikerna sålunda ha förlorat det stöd, som konsumtionssprittillverkningen utgjort, har man försökt att motionsvägen föra fram några enkla önskemål, vilka kommit till uttryck i den av mig m. fl. väckta motionen. I vilken det begärts, att den totala kvantitet sulfitsprit, som beredes tryggad avsättning, skulle höjas från föreslagna 40 miljoner normalliter till den kvantitet, som för närvarande utgör fabrikernas verkliga kapacitet eller cirka 50 miljoner liter, att partihandeln med skattefri sprit inte överlämnas åt Vin- och spritcentralen, utan uppdrages åt ett för ändamålet konstituerat oktrojbolag, vari staten har medbestämmanderätt och samtliga tillverkare av skattefri sprit äga representanter, samt att sådana direktiv utfärdas rörande prissättningen av den skattefria spriten, att priset kommer att inkludera ej blott ränta och amortering utan även skälig företagarvinst. Utskottets majoritet har emellertid ställt sig avvisande mot motionärernas blygsamma krav.

Efter beredningsutskottets ordförandes klarläggande anförande angående innebörden av utskottets inställning till frågan i dess helhet, ber jag att nu endast få beröra partihandelsfrågan. Kravet, att partihandeln med skattefri sprit i fortsättningen skall handhas av industriens eget företag, som omläggas till ett statskontrollerat oktrojbolag, är utförligt motiverat i motionen och har även kraftigt biträttas såväl av kontrollstyrelsen som kommerskollegium. Utskottet däremot förordar i likhet med Kungl. Maj:t Vin- och spritcentralen. Statsrådet och chefen för finansdepartementet säger om denna sak föl-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

jande, vilket återfinnes på sidan 15 i utskottsbetänkandet: »Att varan skulle fördyras eller konsumenternas intressen bliva i något annat avseende sämre tillgodosedda vid sprithandels koncentration till spritcentralen än vid dess uppdelning å två partihandelsbolag, synes mig erfarenheten icke giva någon anledning förmoda. Snarare torde motsatsen kunna antagas. Och i vad rör intresset av att erhålla nya avsättningsområden för den inhemska spriten, vilket självfallet även bör vinna beaktande, ser jag knappast något skäl, varför icke detta intresse skulle kunna tillgodoses av spritcentralens ledning samt personalen vid en för denna försäljning inrättad särskild avdelning inom bolaget lika väl som av ett fristående, av staten kontrollerat partihandelsbolag.»

I motsats till detta uttalande ber jag att få framhålla, att på den tiden Skattefri sprit ännu var ett dotterbolag till Vin- och spritcentralen och omhänderhade försäljningen av teknisk sprit höll sig kvantiteten tämligen konstant under flera år och uppgick år 1924 till 5,890,000 liter. Redan därpå följande år, när Skattefri sprit övertagits av sulfitspritindustrien, ökades den försålda kvantiteten med 2 miljoner liter för att år 1933 uppgå till 14,560,000 liter. Detta talar ett tydligt språk och visar vart man kommer genom rationellt ordnad försäljningsverksamhet och propaganda, grundad på målmedvetna experiment. Det har också påpekats i tidningspressen, att Vin- och spritcentralen ursprungligen tillkommit för att *hämna* konsumtionen av de saluförda varorna, varför den knappast torde ha större förutsättningar att fylla den uppgift det här gäller.

Av vad jag haft äran att anföra torde framgå, att motionärernas önskan är väl motiverad och att partihandeln bör överlämnas till det organ, som enligt myndigheternas samstämmiga mening skött sitt arbete på ett förtjänstfullt sätt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 44 fogade reservationen, som återfinnes på sidan 22. Beträffande konsumtionskvantiteten får jag, som läget nu är, nöja mig med att yrka bifall till den motivering, som på sidan 27 i betänkandet föreslagits av herr Velander.

Herr Wohlin: Herr talman! Den under fjolåret arbetande sakkunnigberedningens förslag till reglering av spritfrågorna blev under den efterföljande tiden såväl i en del remissyttranden som även eljest föremål för åtskilliga kritiska erinringar. I den mån dessa erinringar inneburo ett underkännande av själva den grundtanke, som uppbar sakkunnigberedningens förslag, och följaktligen vilade på obekantskap om eller underskattande av de synnerligen viktiga jordbruksekonomiska frågor, som detta förslag väsentligen hade till utgångspunkt, behöver jag icke vid detta tillfälle befatta mig med samma kritik. Från alla håll inom riksdagen har nämligen, såsom av det framlagda utskottsbetänkandet framgår, denna grunduppfattnings bärkraft godkänts. Potatisodlingens utomordentligt stora betydelse för vissa bygder i södra Sverige, icke minst för tiotusentals medelstora och mindre jordbruk på de magra sandjordarna därstädes, har av ålder varit känd. Det har också, som alla veta, förhållit sig så, att statsmakterna här i landet icke väjt undan för regleringar av förtäringsspriten, vilka väsentligen haft till syfte att säkerställa odlingen av fabrikspotatis inom landet, även om den därav framställda förtäringsspriten givetvis under långa tider och i regel varit avsevärt dyrare än sprit, som eventuellt kunnat importeras från främmande länder. En reglering med avseende å förtäringsspriten bygger sålunda på starka historiska traditioner, och det är glädjande att finna — när man nu står inför en mera definitiv lösning

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
av de organisatoriska spritproblemen — att denna grundsats blivit allmänt erkänd.

Det är med tillfredsställelse jag sålunda konstaterar, att om icke alla märken slå fel den svenska riksdagen nu kommer att besluta, att potatisspriten eller i allmänhet lantbruksspriten skall vara den sprit, som väsentligen och i övervägande grad skall vara förtäringssprit. Att marknaden för förtäringssprit förbehållits lantbruksbrännerierna innebär enligt min uppfattning så mycket större rättvisa, som förtäringsspriten från våra potatisodlande distrikt under tiden före världskriget uppgick till omkring 30 miljoner liter, men sedermera på grund av olika orsaker sjunkit högst väsentligt under denna siffra, så att denna spritkvantitet under de sju senaste åren utgjort allenast omkring två tredjedelar av förkrigstidens, för att under de allra sista åren på grund av ogynnsamma förhållanden ytterligare tendera att sjunka. Det förefaller mig därför, som om denna traditionsenligt riktiga anordning, nämligen att förtäringsspriten reserveras för lantbruksbrännerierna, har så mycket större berättigande. Att den norrländska trävaruindustrien, vars välfärd och framgång ligger oss alla varmt om hjärtat, måste avstå från kravet på att bibehålla en viss del av marknaden för förtäringssprit, är intet annat än ett avvägningsproblem mellan två var för sig viktiga och väl befogade nationalekonomiska intressen, där man emellertid vid avvägandet måst låta de sydsvenska lantbruksintressena gå före. Man får här vidare erinra sig, att det fanns en tid, då någon sulfitsprit för förtäringssändamål icke existerade i landet och att det är en senare tids företeelse, att sulfitspriten i viss omfattning tillåtits konkurrera med och även fått en ganska stark ställning i förhållande till jordbruksspriten på detta område.

Jag måste sålunda från dessa utgångspunkter känna mig tillfredsställd såväl med den kungl. propositionen som med utskottets utlåtande. Men jag kan å andra sidan, när jag närmare granskat den kungl. propositionen, icke finna, att propositionen i de stycken, där man vidtagit ändringar i sakkunnigberedningens förslag, innebär några förbättringar. Jag måste tvärtom säga, att den från mina utgångspunkter sett i åtskilliga fall innebär påtagliga försämringar. Härvid tänker jag icke så mycket på den omständigheten, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet utsuddat den av sakkunnigberedningen klart uppdragna gränslinjen, i vad det gäller den sprit, som bör få användas för förtäringssändamål, genom att öppna en liten ventil även i fortsättningen för sulfitspriten användning jämväl på detta område. Herr statsrådet är nog icke själv sakkunnig i fråga om olika spritsorters njutbarhet för förtäringssändamål, och utan att överskatta min egen sakkunskap på området tror jag likväl, att den är större än herr statsrådets. Jag har sedan gammalt hyst uppfattningen, att det ur såväl traditionsmässiga som även psykologiska och överhuvud taget alla de synpunkter, som knyta sig kring förtäringen av brännvin, är oändligt mycket mera tilltalande att veta, att den sprit man förtär kommer från den svenska jordens produkter än från en industri, som dock tillverkar den väsentligen för andra ändamål än för detta. De utredningar, som på sin tid gjordes angående sulfitspriten användbarhet efter rening för förtäringssändamål, äro ju oss alla väl bekanta. Men jag har aldrig riktigt kunnat övertygas om dessa utredningars betydelse för ett slutgiltigt omdöme i denna gamla stridsfråga. Hur som helst innebär denna ruckning i sakkunnigberedningens förslag en försämring genom att den skarpa gränslinje, som av de sakkunniga där uppdragits, blivit, såsom jag nyss nämnde, utsuddad.

Det är emellertid icke denna ändring i beredningens förslag, som jag tycker är mest beklaglig, utan det är herr statsrådets åtgärd att, då det gäller sulfit-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

spritindustriens utveckling — som ju ingår såsom ett organiskt led i sakkunnigberedningens förslag — väja tillbaka för en del kritik, som riktats mot denna anordning, och i viss mån såsom planhushållare darra i knäveckan inför samma från handelskammare och andra institutioner kommande och från dessas synpunkter visserligen ganska naturliga invändningar. Jag erinrar om att de sakkunniga, livligt genomträngda av samma känsla som behärskade den ärade ordföranden i bevillningsutskottet för en stund sedan, ansett det önskligt att öka vårt lands självförsörjningsmöjligheter jämväl då det gäller motorsprit, och att de sakkunniga velat gå in för ett enligt min uppfattning ganska storlinjigt program i syfte att utveckla den svenska sulfitspritindustrien och minska importen av utländskt motorbränsle, både med hänsyn till vad självförsörjningen överhuvud taget betyder för vår handelsbalans i tider som de nuvarande och med hänsyn till kritiska situationer, som kunna inträda i händelse av tider av avspärrning och krigiska förvecklingar. Herr ordföranden i bevillningsutskottet har med styrka erinrat om betydelsen av dessa strävanden, som så många intresserade personer under de gångna åren också givit uttryck åt. Jag tycker, att det är en betänkelig brist i den kungl. propositionen, att den icke upptagit detta program för sulfitspritindustriens utveckling, utan beskurit den kvantitet sulfitsprit för motorändamål, varom det här är tal, till en högst väsentligt mycket lägre kvantitet än den av de sakkunniga tänkta, ja t. o. m. till en lägre kvantitet än den, som svarar mot de nuvarande sulfitspriftfabrikernas tillverkningskapacitet. Herr Thams anförande finner jag på denna punkt vara uttryck för ett naturligt missnöje inom den norrländska trävaruindustrien, och även i ett annat avseende delar jag herr Thams uppfattning, nämligen att en viss handelsvinst nog hade varit på sin plats, när det gällt utvecklingen av en fabrikation, som likväl väsentligen måste kämpa sig fram till en utvidgad marknad genom individuell duglighet, genom teknisk kapacitet och genom den sporre till ökad utveckling, som alltid ligger i en något förbättrad räntabilitet. Det är givet, att herr statsrådets ståndpunkt väsentligen har bestämts av att den reglering, om vilken det här är tal, ju måste kosta en del pengar, och att de, som ha att betala anordningen med sulfitsprit i ökad omfattning för motorbränsleändamål, äro våra vägtrafikanter. Dessa hade, därest de sakkunnigas förslag accepterats och likställdhet i skattehänseende mellan bensin och motorsprit hade åvägabragts, årligen med omkring 9 miljoner kronor fått betala den självhushållningspolitik, varom här är tal. Jag har emellertid för min del, i likhet med herr ordföranden i bevillningsutskottet, den meningen, att denna omständighet dock icke väger alltför tungt, när man jämför beloppet med de mycket stora summor, som uttagas av den biltrafikerande allmänheten och om man tar hänsyn till möjligheterna att genom framtida omläggningar av den ifrågavarande beskattningen minska den lilla merbelastning, som priset på lättbentyl åstadkommer. Jag har väsentligen velat rikta dessa anmärkningar mot herr statsrådets modifikationer i sakkunnigberedningens förslag och får, såsom utskottsbetänkandet föreligger, uttala mig till förmån för den högre siffran på 50 miljoner liter, som finnes reservationsvis angiven i betänkandet.

Jag skulle vidare på tal om de återstående punkterna vilja säga, att i vad det gäller betbrännvinet är frågan ju redan definitivt reglerad och ur världen. I vad det gäller jästbrännvinet, innebär statsrådets modifikation av sakkunnigberedningens förslag ingen ändring av sådan betydelse, att jag därvid skall knyta några anmärkningar. Med avseende å melassbrännvinet kan jag väl förstå de skilda synpunkter, som kunna anläggas på denna komplicerade fråga, vilken emellertid nog icke definitivt löses i förevarande sammanhang, eftersom frågan om melasstullen icke av de sakkunniga och ej heller av depar-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
tementschefen upptagits till omprövning. Det är givet, att en slutgiltig lösning av melassprittfrågan även sammanhänger med denna tullfråga. Det är överhuvud taget ett problem, som kan komma upp till slutbehandling först när detsamma under vänskapliga förhandlingar mellan statsmakterna och sockerbolaget kan i lugn och ro samt under beaktande av de skilda härtill knutna intressena dryftas och övervägas.

Den specialfråga, som egendomligt nog i utskottets utlåtande tycks upptaga en mycket framskjuten plats, är enligt min uppfattning en organisatorisk detalj i hela detta förslag till lösning av våra organisatoriska spritproblem. Det gäller frågan, huruvida en viss institution — Aktiebolaget skattefri sprit — som hittills på ett mycket förtjänstfullt sätt verkat för sulfitspritsens ökade användning, skall i förändrad form få bestå eller om denna verksamhet skall överflyttas till Vin- och spritcentralen, vilken institution som bekant har hand om våra spritfrågor i övrigt. Det är ofta så i det politiska livet, att det blir mera periferiska spörsmål, kring vilka diskussionen väsentligen kommer att stå. Därpå hade vi vissa exempel härom dagen, då jordbrukets stora problem voro under diskussion och då inga väsentliga meningsskiljaktigheter funnos i de grundläggande principiella frågorna, men då vissa detaljspörsmål alstrade dagslånga debatter i båda kamrarna. På samma sätt förefaller det mig, som om det problem, som här rullats upp, tillmätts en alldeles för stor både principiell och praktisk betydelse, jag må säga från både det ena hållet och det andra. För min personliga del har jag sett saken så, att man — när man går till en mera definitiv reglering av samtliga våra spritfrågor — har vissa skäl att koncentrera ledningen av alla de administrativa och organisatoriska uppgifter, som här framställa sig, till ett och samma organ, som för detta ändamål bör utrustas med erforderlig sakkunskap på de skilda områden det gäller och sålunda nu närmast med avseende å sulfitspriten. Jag är icke någon principiell anhängare av statsmonopol. Jag anser, att det gäller lämplighetsproblem från fall till fall, och på spritens område har den utveckling synts mig vara ganska naturlig, som vi alla känna. Det förefaller mig också, som om åtskilliga ganska bärande skäl tala för att samma institution, som skall omhänderha hela regleringen av förtäringsspriten med alla därtill knutna uppgifter och som själv skall driva ren fabriksdrift genom nyinrättandet av ett par stora brännerier i Sydsverige — för övrigt en punkt i sakkunnigberedningens förslag och i propositionen, varom tydligen inga meningsskiljaktigheter uppstått — jämväl skulle kunna på ett tillfredsställande sätt handha den verksamhet, som hittills på ett likaledes mycket förtjänstfullt sätt skötts av den institution, Aktiebolaget skattefri sprit, om vilken herr Tham för en stund sedan erinrade. I den mån kritiken mot denna koncentration hos spritcentralen bygger på en farhåga för, att anordningen skulle vara utryck för någon principiell inställning till förmån för statsmonopol i motsättning till av enskilda bedrivna och under friare former arbetande institutioner, skall jag alltså be att för min personliga del få ställa mig utanför denna kritik. Men i den mån man betraktar problemet som en lämplighetsfråga förefaller det mig, som om ganska goda skäl tala för att Vin- och spritcentralen, utrustad med en för ändamålet bildad avdelning, övertog Aktiebolaget skattefri sprits hittillsvarande verksamhet, och att någon principiell motsättning så mycket mindre borde föreligga på denna punkt, som ju uppenbarligen även med reservanternas inställning till detta spörsmål — och det ligger för övrigt i sakens natur — Aktiebolaget skattefri sprit under de nya regleringsförhållandena väsentligen måste omorganiseras i förhållande till vad nu är fallet genom ett betydligt förstärkt statsinflytande inom institutionen. Frågan gäller sålunda knappast — som man ibland hört göras gäl-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

lande — att den enskilda industriens eget instrument för avsättningens utvidgande å ena sidan kontra en statsmonopolistisk anordning å den andra. Utan problemet gäller två statsmonopol eller ett, och i valet mellan två statsmonopol och ett statsmonopol för dessa frågors handhavande synes det mig, som om övervägande skäl tala till förmån för det senaste alternativet. Skulle emellertid Vin- och spritcentralen icke på ett tillfredsställande sätt fullgöra de uppgifter, som skulle tillkomma genom den nya anordningen, ja, då har Vin- och spritcentralen — om så mot förmodan skulle bli fallet — icke på ett nöjaktigt sätt visat sig kunna handha en verksamhet, som statsmakterna tilldelat densamma, och då säger jag, som det förut blivit sagt under diskussionen om detta spörsmål, att då får väl Kungl. Maj:t se till att institutionens ledning så förändras, att denna ledning får den erforderliga kapaciteten att sköta även denna rörelse. För närvarande saknar jag all anledning antaga, att så skulle bli fallet, och jag föreställer mig, att de framstående krafter, som äro verksamma i Aktiebolaget skattefri sprit, skola till väsentlig del få användning för sin energi och framåtanda i den nya institution, där jag hoppas, att de i fortsättningen skola kunna verka. Då blir ju det hela väsentligen en fråga om de rum och de förhållanden, i vilka man arbetar, medan de personliga momenten ju icke utgöra något hinder för frågans lyckliga lösning.

Jag tillåter mig, herr talman, sammanfattningsvis säga, att jag är ledsen över herr statsrådets modifikationer i sakkunnigberedningens förslag framför allt på den punkt, som gäller en utbyggnad av sulfitspritindustrien här i landet med därav följande ökade möjligheter till självförsörjning och ökade industriella resurser och i någon mån också ökade arbetstillfällen, att jag emellertid hoppas, att herr statsrådet intagit denna ståndpunkt, icke i syfte att här åstadkomma en avveckling av de idéer, som ligga till grund för sakkunnigberedningens förslag, utan som ett första steg, vilket i framtiden skall efterföljas av nya steg i den riktning, som jag anser vara den riktiga, samt att jag sålunda med relativ tillfredsställelse över ärendets behandling i allmänhet med avseende å den nu särskilt diskuterade frågan om partihandelsbolaget ansluter mig till utskottets ståndpunkt. Jag tillägger, att om denna ståndpunkt blir riksdagens beslut, så bör det vara för statsmakterna angeläget att söka se till, att de farhågor, som man hört uttalas här från framskjutet håll inom den norrländska trävaruindustrien, icke skola bli besannade, så att även den norrländska trävaruindustrien skall finna, att den reglering, som här genomföres, i det långa loppet blir till fördel jämväl för denna viktiga näring.

Herr Bärge, Anders: Herr talman! Som kammaren behagade finna såväl av utskottets betänkande och därvid fogade reservationer, vilka fotats på motionsledes gjorda framställningar, som ock i de hållna anförandena, råder här en dragkamp mellan olika intressen, en dragkamp mellan de intressen, som representera sulfitspritindustrien, väsentligen då motorspritindustrien, och de intressen, som representera melassspritindustrien. Det är ju helt förklarligt, att båda dessa intressen vilja bereda sig största möjliga utrymme på marknaden, när nu denna marknad visar sig vara alltför trång för att helt kunna rymma dem båda. Jag hade nu verkligen väntat, att utskottets betänkande skulle kunna vinna anslutning från så gott som alla sidor, därför att man inom utskottet sökt att i görligaste mån »ställa kyrkan mitt i byn», som det heter, och bereda all den rättvisa, som det är möjligt att ge åt båda dessa stridiga intressen.

Utskottets ärade ordförande, som först hade ordet här, berörde i sitt anfö-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
rande särskilt melassspritindustriens intressen. Om man läser utskottsbetänkandet, finner man att utskottet kanske har övervägande sympati för tanken att bereda avsättningsmöjligheter åt sulfitspriten. Det framgick emellertid, syntes det mig, av herr ordförandens anförande — vars innehåll så gott som var känt redan på förhand genom herr ordförandens ställning till frågan inom utskottet — att herr ordföranden dock tillmäter ett visst berättigande även åt de synpunkter, som utskottet velat framhåva rörande det företräde för sulfitspriten, som vid användningen bör tillkomma dessa olika spritsorter. Jag kan inte finna annat än att vad utskottet i övrigt anført till förmån för en ökad användning av sulfitsprit likväl ger tillfälle till allt det rådrum, som man även från den andra sidan kan ha berättigade anspråk på.

En reservant, herr Velander, yrkar, att det fixerade kvantum av 40 miljoner liter sulfitsprit, som skulle användas till inblandning, skulle höjas till 50 miljoner liter. Jag tycker, att det är ganska litet man kivas om här. I båda fallen föreslås, att man lägger i Kungl. Maj:ts händer att medge en ökad användning av sprit utöver vad dessa angivna kvantiteter förutsätta. Tvisten gäller bara, vilket kvantum, som skall få inköpas utan Kungl. Maj:ts tillstånd. När Kungl. Maj:t i ena fallet lika väl som i det andra har dessa möjligheter att medge en ökad användning, så synes det mig ganska obehövt att göra någon ändring i de angivna siffrorna, och till yttermera visso har utskottet här sagt ifrån för sin del, att »den i propositionen angivna myckenheten utgör dock icke en under alla förhållanden till 40 miljoner liter begränsad maximikvantitet, utan skulle Kungl. Maj:t äga medgiva partihandelsbolaget tillstånd att inköpa sprit, tillverkad av sulfitlut liksom även av melass eller jäst, i mängder, som överskjuta de ovannämnda kvantiteterna». Ja, bevars, det gäller både dessa 40 miljoner liter och nämnda kvantum 6 miljoner liter melasssprit. Utskottet säger emellertid i fortsättningen: »I likhet med motionärerna har utskottet ansett det vara i hög grad angeläget, att ökad avsättning vinnes för sulfitsprit.» Under sådana förhållanden utgör ju denna siffra, 40 eller 50 miljoner liter, ingenting annat än den gräns, inom vilken distributionsorganen medgivas att göra inköp utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Och med Kungl. Maj:ts tillstånd kan såväl det ena som det andra önskemålet i det här fallet nås. Med den påtryckning, som utskottet här gjort, synes mig därför allan rättfärdighet vara uppfylld i detta hänseende.

Jag skulle dessutom vilja säga, att med hänsyn till avvägningen mellan dessa stridiga intressen och de oroliga tider, i vilka vi leva och säkert ha framför oss, kan det väl vara ganska klokt, om Kungl. Maj:t medgives nödig rörelsefrihet, då det gäller att göra lämpliga avvägningar.

Jag skulle, herr talman, i det här sammanhanget, då det övats så kraftig påtryckning på finansministern, att han skall gå in för en avsevärt större användning av sulfitsprit som motorbränsle än i propositionen antydes, vilja ha sagt, att jag tror det är önskvärt, att Kungl. Maj:t inte låter i allt för hög grad skrämma sig av dessa påtryckningar, utan det kan vara påkallat att även ha i åtanke de synpunkter, vilka framföras bland annat i den björklundska reservationen, där det påpekas, att varje ökning i användningen av motorsprit av svenskt ursprung här i landet kommer att bli ganska kostsam. En förbrukning av 40 miljoner normalliter skulle innebära en merkostnad i jämförelse med den kostnad, man har att räkna med, om man använder bensin, av inemot 5 miljoner kronor, varav hälften skulle betalas av motorväsendet och den andra hälften, såsom jag antar, av skattedragarna, eller också skall vägväsendet få bli lidande, och det är dock en synpunkt, som inte får helt och hållet tillbakavisas vid bedömandet av dessa frågor.

Ett särskilt moment, då man behandlar frågan om melassspriten, är spörs-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

målet om möjligheten för melassbrännerierna att under givna förutsättningar kunna fortsätta sin verksamhet. En reservation har tagit sikte på detta, i vad det gäller Klagshamns bränneri, och önskar, att riksdagen skall uttala sig mera bestämt än utskottet gjort i den riktningen, att ett nedläggande av denna fabrik kan förutsättas, och dessutom tillfogas i reservationen — som är avgiven av herr Olsson i Golvvasta med flera — att gottgörelse till fabriksinnehavaren bör lämnas enligt samma grunder, som tidigare tillämpats beträffande de numera nedlagda betbrännerierna. Utskottet har på den punkten inskränkt sig till att ge en antydning om att det förutsätter, att ifall tillverkningen i bränneriet inte kan fortsätta »kan det ifrågasättas huruvida efter omprövning av de omständigheter, som påverka frågan, en avveckling bör äga rum på efter förhållandena avpassade villkor». Detta ger ju också möjlighet till ett förfarande, där man tager hänsyn till de ekonomiska olägenheter, som en nedläggning till följd av denna lagstiftning kan medföra för fabriken. Men det synes mig vara ganska obehövt, att riksdagen redan på förhand skulle föreskriva, på vilka grunder och efter vilka metoder denna ersättning skall utgå. Även den saken kommer — det är jag övertygad om — med all kraft av dem, som äro intresserade härav, att framföras för Kungl. Maj:t och kanske även för riksdagen. Det senare är inte alldeles otänkbart, så att något särskilt tryck på riksdagen för att göra vägen bred i det fallet synes mig vara opåkallat.

Jag ber, herr talman, att till slut få säga några få ord om den omdebatterade distributionsanordningen. Herr Wohlin har nu senast utvecklat sin syn på det spörsmålet, och jag kan i allt väsentligt ansluta mig till vad han i det hänseendet sagt. Nog förefaller det också mig ganska underligt, om man skulle ha anledning att befara, att försämrade utsikter för en förnuftigt ordnad distribution skulle komma att föreligga, om man följer Kungl. Maj:t och utskottet här och inte i enlighet med motionärernas framställning anordnar en distribution vid sidan av den spritdistribution, som vi redan ha. Såsom kammarans ledamöter säkert ha funnit av motionerna, har man i dessa tänkt sig en särskild organisation, uppbyggd ungefärligen efter samma linjer som Vin- och spritcentralens. Den skulle bara vara ett fristående företag. Men om, såsom både i propositionen och utskottets betänkande angives, Vin- och spritcentralen tager i anspråk de krafter, den kunnighet och erfarenhet, som nu representeras genom Aktiebolaget skattefri sprit, så borde detta väl å sin sida utgöra en rätt god borgen för att man även inom den nuvarande organisationens ram skall kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra de distributionskrav, som kunna uppställas.

Till yttermera visso har utskottet här utpekat en annan väg än den, som i propositionen antytts för främjande av spritens avsättning för tekniska ändamål. Man har velat ge tillkänna, att om riksdagen godkänner utskottets betänkande, riksdagen ingenting har emot att de kostnader, som komma att följa med en av industrien själv anordnad experimentell verksamhet, böra få beräknas vid prissättningen på sprit, förutsatt att denna experimentella verksamhet handhas på ett ändamålsenligt sätt.

Jag skulle även vilja som bevis på att utskottet här har sökt tillgodose alla berättigade synpunkter, som blivit framförda i denna fråga, fästa uppmärksamheten på, att till och med herr Lindleys motion har vunnit anklang. Den sammanfaller ju med Kungl. Maj:ts eget förslag. Utskottet har kommit ihåg denna motion, liksom även herr Stendahls motion, genom att påpeka lämpligheten av att ett minimilager av motorbränsle alltid förefinnes i landet. Jag föreställer mig, att Kungl. Maj:t, om riksdagen godtager utskottets förslag, inte gärna kan undgå att senare framkomma med ett förslag, som helt tillgodoser herr Stendahls önskemål.

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

Det har meddelats mig, att andra kammaren utan votering antagit utskottets förslag, och jag föreställer mig, att detta kan vara en ytterligare anledning att här inte trasa till frågan genom att gå andra vägar än dem, som utskottet anger såsom de lämpligaste.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande, såväl vad angår dess yrkande som dess motivering.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande nämnde i sitt anförande, att det inte är så mycket som skiljer utskottsmajoritetens och reservanternas synpunkter, och jag ger honom rätt i detta påstående; det är inte så mycket, som skiljer. Det är snarast endast nyanser beträffande tillämpningen och dylikt, som skilja reservanterna och utskottet. Den stora huvudfrågan, nämligen vilka försäljningsområden potatisspriten å ena sidan och sulfitspriten, den skattefria spriten, å den andra sidan, skola erhålla, är ju uppklarad genom föreliggande förslag, och det är ju det huvudsakligaste och viktigaste härvidlag.

Jag ville emellertid med några ord understryka vikten av att den skattefria spriten kommer till största möjliga användning. Det är ju redan nu så, att den användes i rätt betydande omfattning för motordrift, men att den inte kommit till ännu större användning för detta ändamål beror kanske rätt mycket därpå, att den på många platser icke finnes tillgänglig i handeln. Den finns tillgänglig i städer och större samhällen, under det att den på landsbygden och i mindre samhällen inte står att erhålla, och följden är, att många motorförare inte kunna använda denna lättbentyl, därför att den inte finns att tillgå. Genom den ökade användning, som nu kommer att bli följden av det beslut, vilket riksdagen här säkert kommer att fatta, antar jag, att det skall bli nödvändigt för bensinfirmorna att hålla lättbentyl tillgänglig på ett större antal platser, och därigenom öppnas också för konsumenterna möjligheten att i ökad grad använda densamma för motordrift. Jag menar, att detta är en synpunkt, som kanske i någon mån borde tagas i beaktande, då det gäller att bedöma mängden av den motorsprit, som möjligen skall kunna användas. Jag tror nämligen, att just genom den större åtkomlighet, som uppkommer genom den ökade inblandningen, ökas konsumtionen av lättbentyl och därigenom också avsättningsmöjligheterna för sulfitspriten.

Nu nämnde herr Bårg i sitt anförande, att den ökade användningen av motorsprit för detta ändamål kommer att medföra betydliga kostnader för trafikanterna och minskade inkomster i form av skattemedel för vägunderhållet, och detta är naturligtvis riktigt. Men om man, såsom också Kungl. Maj:t ifrågasätter i propositionen, slår ut denna sammanlagda merkostnad på allt motorbränsle, skulle det kungl. förslaget inte medföra större ökning i kostnaden per liter motorsprit än $\frac{3}{10}$ öre, och det är ju ett ganska litet belopp, då vi ju alla veta, att bensinfirmorna rätt ofta öka sitt bensinpris med än 1, än kanske 2 öre per liter. Och det kan ju också tänkas, att den situationen kan uppkomma, att det blir ett bättre samarbete mellan dem och att därigenom bensinpriset betydligt ökas samt möjlighet skapas för sulfitspriten att på ett mera framgångsrikt sätt konkurrera med bensinen. Jag menar, att detta är omständigheter, som visserligen göra den framtida möjligheten att använda lättbentyl för motordrift i viss mån så pass svävande, att vi för närvarande inte kunna helt bedöma denna fråga, men de öppna å andra sidan så stora möjligheter, att man bör också från riksdagens sida skapa tillfällen för sulfitindustrien, såvitt det kan ske, att öka sin tillverkning, om så skulle visa sig behövt för att fylla förekommande behov på detta område.

Vad nu vidare beträffar den här tvistefrågan, huruvida Vin- och spritcen-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

tralen ensam skall omhänderhava partihandeln med skattefri teknisk sprit eller om det särskilda bolag, Aktiebolaget skattefri sprit, som redan nu finnes för ändamålet, skall få fortleva och driva sin verksamhet, skall jag be att härom få yttra några ord. Det förhåller sig ju på det sättet — det har inte bestritts från något håll — att Aktiebolaget skattefri sprit har på ett synnerligen förtjänstfullt sätt skött sin uppgift under den nu gångna tiden. Det har inte ifrågasatts annat på något håll, och det är ju också känt, hurusom denna industri nedlagt stora kostnader och mycken energi på att söka utfinna ökade möjligheter för användning av sulfitspriten. Det talas ju också om att man inom bolaget för närvarande kommit upp med vissa nya uppslag, med vilka man håller på att arbeta och vilka skulle möjliggöra ökad användning av skattefri sprit. Jag anser för min del, att när man inte kan komma med någon kritik av den verksamhet, som detta bolag bedrivit och då industrien själv, om det nu är möjligt, vill fortsätta med verksamheten, finns det inga skäl att riksdagen sätter sig emot detta, utan Aktiebolaget skattefri sprit bör fortfarande få bedriva sin verksamhet. Det har ju också framhållits här av reservanterna, att de olika intressena, det vill säga jästspritintresset och melassspritintresset också borde bli företrädade i bolagets styrelse och att Kungl. Maj:t dels skulle få utse ordförande i styrelsen dels ock så många ledamöter däri, att statens representanter bildade majoriteten. Därigenom skapas ju möjlighet för det allmänna att kunna inrikta verksamheten så, att den inte på något sätt blir illojal, utan bedrivs i enlighet med de krav och önskemål, som riksdagen och Kungl. Maj:t uttala. Jag anser på grund härav, att detta bolag borde få fortsätta sin verksamhet i enlighet med reservanternas förslag. Vidare anser jag, på grund av vad jag nyss yttrade, att sulfitspritindustrien borde få bedriva sin verksamhet i den omfattning, som för närvarande är möjlig med den tillverkningskapacitet, som fabrikererna ha, och att i händelse det visar sig behövt, nya fabriker böra få byggas. Det finns ju så enorma mängder råvara för det ändamålet och så stor användning för motorbränsle, att det bör kunna finnas möjligheter till en utveckling för denna industri.

Jag skulle ha önskat, att i den reservation mot utskottets motivering, som jag och andra ledamöter undertecknat, intagits en passus, däri uttalats, att melassprittillverkningen borde begränsas så att den ej överskrider den relation i förhållande till sulfitspriten, som Kungl. Maj:t förutsätter. Detta har emellertid av förbiseende icke influtit i reservationen, men jag vill understryka, att melasspriten inte bör ha större utrymme i förhållande till sulfitspriten än som står i samband med ökad produktion av skattefri sprit.

Med denna motivering ber jag att få ansluta mig till herr Johan Nilssons i Kristianstad yrkande.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är klart, att den fråga, som egentligen är den viktiga frågan här, är den, om vilken både utskottet och reservanterna äro ense, då man nämligen inte ansett det i detta ögonblick vara möjligt att gå så långt i avseende på utvidgningen av vår självförsörjning med motorbränsle, som de sakkunniga föreslagit. Det är uppenbart, att när denna beredning tillsattes, ansåg man, att den möjligheten skulle hållas öppen, att vi eventuellt i en mycket betydande omfattning skulle försöka ersätta det importerade motorbränslet med inhemskt. Jag hade inte själv någon bestämd mening på den punkten, och jag kan säga till denna berednings ordförande, generaldirektör Wohlin, att den utredning, som beredningen där presterade, har varit en av de faktorer, som åtminstone för mig gjort saken mycket klarare än tidigare. Men den har gjort den klarare på det sättet, att jag fick först då en fullt tydlig uppfattning om vilken oerhörd kostnad det skulle

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
innebära för den svenska motortrafiken, därest man skulle gå så långt som de sakkunniga föreslagit. Man får ändå inte glömma, då man här talar om att i stor utsträckning använda den svenska råvaran, att det praktiskt taget är mer än 20 öre på varje liter motorbränsle som man får lägga till för att ha tillfredsställelsen att använda svenskt motorbränsle.

Nu kan man säga, att hela denna anordning rörande svensk sprit, som här föreslås — inte bara rörande sulfiten utan även rörande jästen och potatisen — är byggd på grunder, som inte bruka kallas kommersiella eller ekonomiska, och att även det stöd, som ges åt potatisbränningen, är av mycket dyrbart slag. Ja, det är riktigt. Men även om det förhåller sig på det sättet, att även det understöd, man sålunda ger åt potatisodlingen, är mycket dyrbart, måste man komma ihåg, att detta endast innebär att bevara ett tillstånd, som redan förut finnes. Och om man i detta läge, under de osäkra förhållandena, som råda över huvud på jordbrukets område med svårigheter för avsättning, vill söka en rationellare ordning, har det åtminstone förefallit mig, att det inte funnits någon annan väg att gå än att acceptera de redan existerande förhållandena, och i fråga om potatisbränningen innebär inte heller detta förslag någon väsentlig ökning. Man bygger på den potatisbränning, som redan äger rum, och den försöker man ordna på bästa möjliga sätt. Om man däremot skulle försökt tillmötesgå beredningen i fråga om utsträckning av användningen av motorbränsle, hade det betydtt ett uppammande av en utvidgad tillverkning med nya betydande kapitalutlägg, och det är inför den utsikten, som regeringen hesiterat. Med de utgångspunkter jag haft har därför resultatet blivit, att man i propositionen har nöjt sig med att säga, att den kvantitet sulfitsprit, som redan nu kan tillverkas vid bestående anläggningar, den kvantiteten skall man tillförsäkra tryggad avsättning, men man skall inte i detta ögonblick taga det större steget och försöka uppmuntra till en ytterligare utvidgning, som ändå för det svenska folkhushållet måste i detta ögonblick te sig som synnerligen dyrbar. Jag har velat säga detta om den fråga, där alla äro ense, därför att man inte får förlora ur sikte, att det här verkligen är fråga om en kostnad, som både när det gäller motorspriten och då det gäller förtäringsspriten är högst betydande.

Om man på det viset kan nöja sig med att trygga åt sulfitspriten avsättning för den kvantitet, som redan nu kan produceras, står man på samma grund i både propositionen och utskottets betänkande, och jag skulle tro, även i reservationen. Ty då reservanterna gå upp till sina 50 miljoner liter, är det väl närmast under förutsättning att denna kvantitet kan produceras vid de nuvarande anläggningarna. Om man bland reservanterna skulle ha den meningen, att man här utan vidare skulle kunna uppmuntra till nya anläggningar, tror jag inte det är riktigt att taga det steget. Innan man här i landet tager steget att uppmuntra till en utvidgning av sulfitspritanläggningar, få vi säkert taga oss ännu en allvarlig funderare och överväga, om inte det kapital och den lilla arbetskraft, som det här gäller, kan användas på ett mera ekonomiskt sätt.

Om den frågan sålunda inte kan lösas på annat sätt i princip än propositionen föreslagit, så skall jag om kvantiteterna bara tillägga, att de 40 miljoner, som äro omnämnda i propositionen, förskriva sig från en officiell, om jag så får kalla den, inläga från aktiebolaget Svensk sprit av den 30 december 1932, då bolaget, anmodat att yttra sig om industriens produktionsförmåga, självt lämnade uppgift om nämnda kvantitet. Jag kan sålunda i detta ögonblick inte hålla mig till annat än dessa 40 miljoner. Om det från privat håll sedan säges, att man kan producera 50 miljoner, om bolagets direktör, som jag ser i tidningarna, säger, att man kan producera 45 miljoner, så kan jag inte låta

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

desss siffror ha vitsord gentemot den officiella siffra, som en gång har inkommit. Men uppenbart är, att med de utgångspunkter, som propositionen har, får man ta under övervägande att i varje särskilt fall se till, huruvida den ena eller den andra siffran kan anses vara den riktiga.

Den tvistefråga, som här tagit upp större delen av debatten och kanske kommer att göra det i fortsättningen, är, som herr Wohlin antydde, på sätt och vis av underordnad betydelse. Det är klart, att när det gäller att sammanjämka olika intressen — sulfitspriten, jästspriten, melasspriten, potatisspriten — är det redan a priori rimligt att tänka sig, att det kan ske lättare inom ett enda företag, än om man skall ha två olika företag, av vilka vart och ett mera utpräglad kommer att representera ett särskilt intresse. Den i vissa hänseenden ganska olyckliga motsättningen mellan representanter för sulfitsprit-industrien och potatisbränningen skulle konserveras och antagligen skärpas, om man på detta sätt försökte, även nu, då det gäller den tryggade avsättningen, behålla de två helt fristående bolagen. Detta har man också bland sulfitindustriens representanter insett, och även reservanterna ha insett detta genom att i anslutning till det yttrande, som avgivits av kontrollstyrelsen, mycket riktigt främjalla, att om man här skall skapa ett faktiskt monopol med tryggad avsättning för sulfitsprit, är det inte rimligt, att detta företag är ett privat företag, utan det måste kontrolleras av staten; staten måste ha majoritet i styrelsen, med andra ord, det måste bli ett statsmonopol för sulfitsprit. Men har man kommit så långt, att det skall finnas ett statsmonopol för sulfitsprit, då förefaller det mig, som om det vore onödigt att hålla sig med två statsmonopol. Det enklaste är ju att slå samman dem och få ett enda. Det har antytts, att det skulle vara någon kärlek till statsmonopol hos regeringen, som ligger bakom detta förslag i propositionen, men jag har svårt att se, hur en sådan kärlek till statsmonopol kan vara mindre, om man vill ha två statsmonopol, än om man vill ha ett.

Men det är en annan sak, som kanske reservanterna inte ha uppmärksammat och som gör, att de inte med samma styrka kunna åberopa till exempel kontrollstyrelsens yttrande, och det är en sak, som hänger samman med hela anordningen för spritens inköp och försäljning. Kontrollstyrelsens yttrande utgick ifrån det då föreliggande sakkunnigeförslaget, och i detta förslag hade man gjort, om jag så får kalla det, vattentäta skott mellan de olika spritsorterna. Till förtäring skulle endast få gå potatissprit, och till tekniska ändamål och till motorbränsle skulle däremot gå sulfitsprit och eventuellt — fast man inte ville trygga någon avsättning — jäst- och melassprit. Om jag också instämmer med generaldirektör Wohlin däri, att även under dessa förhållanden tala alla möjliga skäl för ett enhetligt monopol, så var det dock därvid lättare att tänka sig en uppdelning i två fristående monopol än med den anordning, som propositionen föreslår. Man kan naturligtvis, som herr Wohlin, uttrycka det så, att propositionen har utsuddat gränserna mellan de olika spritsorterna. Propositionen bygger nämligen på, att man inte i förväg skall bestämma, att en viss sorts sprit, därför att den kommer från en viss sorts rötter eller en viss sorts stam, skall användas till förtäring, medan en annan sort skall användas till tekniska ändamål eller till motorbränsle. Jag har ingen anledning att bestrida herr Wohlins större sakkunskap i fråga om förtäringssprit, jämförd med min, men det är så ofta fallet, att sakkunskapen är utsatt för vissa snaror. Om man är sakkunnig på ett område, till exempel i fråga om smaken på en viss vara, sätter man upp sitt eget omdöme som högsta domare över allesamman. Den, som vet från början, att han inte är sakkunnig, alltså till exempel inte kan skilja mellan Norrlandsakvavit och annat brännvin, får nöja sig med att gå till den stora mängden av sakkunniga,

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
det vill säga den stora konsumerande allmänheten. Nu är det ett faktum, som jag inte hört bestridas, att det har funnits en viss efterfrågan på denna s. k. Norrlandsakvavit, och så länge det finns en sådan efterfrågan — jag vill inte påstå, att det finns någon anledning att uppmuntra den — så tycker jag inte det är riktigt att alldeles klippa av möjligheten för folk norr om Dalälven att få dricka Norrlandsakvavit. Om det nu är av smakskäl eller lokalpatriotiska skäl som de vilja det, varför i all världen inte låta dem göra det? Men det blir endast möjligt, om man medger, att även sulfitsprit under vissa förhållanden får användas för förtäringssändamål. Jag tror att jordbrukarna skulle finna sig i en sådan anordning, även om herr Wohlin skulle ha rätt i, att potatisen på ett annat sätt brukar räknas till den svenska jordens frukter än fur och gran.

Om vi sålunda kunna gå ut ifrån, att det är lämpligt, att de olika sorterna sprit strömma från det ena området till det andra, och det sålunda inte skall vara uteslutet, att sulfitsprit, om den efterfrågas, skall kunna få användas till förtäring, så är det å andra sidan synnerligen rimligt, att under vissa förhållanden även sprit från potatis, för att inte tala om sprit från melass och jäst, skulle kunna få användas till andra ändamål, till tekniska ändamål och även till motorbränsle, för den händelse denna sprit kan produceras lika billigt som sulfitspriten. Därom tillåter jag mig inte att ha någon mening, men jag tror, att ett system, som är så rörligt och som tillåter en sådan utväg, är för jordbrukets del avgjort att föredra framför det stelare system, som säger att utom till förtäringssändamål får inte någon potatissprit komma till användning. Den förra ståndpunkten är propositionens ståndpunkt, och den är utskottets ståndpunkt, och jag får säga till min förvåning, att den tycks även vara reservanternas ståndpunkt, ty reservanterna ha inte på något sätt antytt, hur de vilja ha reglerna för de olika spritsorternas användning omformulerade för att överensstämma med anordningen med de två monopolen. Det är alldeles uppenbart, att om reservationen på den punkten skulle segra, så räcker det inte med att bara votera detta, utan då får hela grundvalen för den anordning som förutsättes i propositionen och i utskottsutlåtandet göras om. Ty att två fristående monopol skulle börja förhandla sinsemellan om hur mycket man skulle kunna flytta över av en sort från det ena till det andra, tror jag erfarenheten visat är en mycket opraktisk anordning. Det skulle bli en mycket otrevlig dragkamp mellan de olika intressena, då man från det ena monoopolet ville pressa in i det andra större kvantiteter än detta från sina naturliga utgångspunkter skulle finna lämpligt. Man måste sålunda göra klart för sig, att reservationen kräver så väsentlig omläggning av hela grundvalen för den anordning, som här föreslås, att det av den anledningen är mycket, mycket farligt att i detta ögonblick bifalla reservationen.

Jag är naturligtvis inte främmande för — det har jag haft anledning att höra från så många håll — att det nuvarande företaget Skattefri sprit har utfört ett mycket förtjänstfullt arbete för att få ökad avsättning för den svenska sulfitspriten, och det är uppenbart, att om det finnes anledning att befara, att detta arbete inte skulle kunna fortsätta, så kunde man hysa betänkligheter mot att sammanföra dessa båda företag till ett enda. Men det har både skrivits i propositionen och ytterligare understrukits i utskottsutlåtandet, att man förutsätter, att den personal och den ledning, som nu finns i Skattefri sprit, helt enkelt flyttas in som en avdelning i det enhetliga monoopolet, och under sådana förhållanden böra ju dessa personer inte förlora sitt intresse för att arbeta för sulfitspritens ökade användning, bara därför att de bilda en underavdelning i ett stort statsmonopol och inte själva utgöra ett statsmonopol. Jag kan ur den synpunkten inte förstå annat än att dessa betänk-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

ligheter borde kunna övervinnas, och det finns så starka intressen på det hållet, att om det skulle visa sig någon slags slapphet när det gäller utvecklingen av denna svenska produktion, är jag säker om, att dessa intressen skulle göra sig hörda på sådant sätt, att både Kungl. Maj:t och riksdagen komme att jämka på bestämmelserna och göra de förändringar i ledningen, som kunde vara nödvändiga för att tillgodose sådana berättigade krav.

Jag tror därför, att den väg, som i propositionen och i utskottsutlåtandet är vald, är den bästa. Den är resultatet, får jag säga, av ett mycket långvarigt och besvärligt vägande av de olika intressena gentemot varandra. Ingen, som har läst propositionen, för att inte tala om sakkunnigeutlåtandet, kan vara blind för att det nedlagts mycket, mycket ingående arbete på att komma till en rimlig lösning av en fråga, som under långa tider varit ett stridsäpple, och som föranlett riksdagsbeslut den ena gången efter den andra, där man sökt klippa av det ena intresset, skjuta undan det och så vidare. Här är ett försök till avvägning, som jag tror så pass mycket tillfredsställer de olika berättigade intressena, att det vore lyckligt, om vi kunde få ett slut på slitningarna genom att nu fatta ett positivt beslut i överensstämmelse med utskotts-förslaget.

Herr Velander: Herr talman! Såsom motionär och reservant skall jag be att få framföra några korta erinringar.

Den av departementschefen avsedda lösningen av föreliggande problemkomplex tar ju bland annat sikte på, såsom det framhållits, att i regel endast sprit, tillverkad av potatis, skall ifrågakomma vid framställning av förtäringssprit. Departementschefen framhåller själv, att den framlagda planen för tillverkning och avsättning av inhemsk sprit i många avseenden innebär betydande ingrepp i den fria konkurrensen och den enskilda näringsverksamheten. Att så är förhållandet kan ju ingen undgå att märka, även om det på här ifrågasvarande område inte är något nytt. Man har emellertid i detta sammanhang anledning och kanske även plikt att fråga sig, om den avsedda hjälpen åt potatisodlingen kan ha någon större effekt, eller om inte effekten måste framstå som alltför blygsam i jämförelse med de konsekvenser, som därigenom i ekonomiskt och andra avseenden komma att drabba inte blott enskilda intressen utan folkhushållet i dess helhet. Man måste nog känna en viss betänksamhet härutinnan. Man frågar sig till exempel: Vad vinner potatisodlingen, genom att sulfitspriten inte får användas vid framställning av förtäringssprit? Hitills har ju den kvantitet sulfitsprit, som använts för detta ändamål i varje fall understigit två miljoner liter. För framställning av angivna kvantitet sprit av potatis, skulle, såvitt jag förstått saken rätt, åtgå cirka 112,000 hektoliter potatis, motsvarande ett värde enligt fjolårets pris å bränneripotatis av cirka 285,000 kronor. Denna potatiskvantitet är ju försvinnande liten i förhållande till potatisskörden i dess helhet, som ju i regel, skulle jag tänka mig, uppgår till cirka två miljoner ton.

Nu är det inte min mening att här resa någon opposition mot denna lösning. Jag ser gärna, att potatisodlingen får det stöd, som är möjligt, och jag hoppas, att vad som av departementschefen föreslås, skall få den effekt, som åsyftas.

Det är emellertid två punkter, som jag särskilt skulle vilja yttra några ord om. Mitt namn förekommer nämligen i samband med tvenne till utskottsbe-tänkandet fogade reservationer. Den ena reservationen tar sikte på ett särskilt parthandelsbolag med uppgift att omhänderha distributionen av teknisk sprit och sprit avsedd till motorbränsle. Det har antytts, hur detta bolag skulle komma att se ut. Det skulle ju i sig inrymma representanter för sulfitsprit-industrin samt för melass- och jästbrännerierna. Utdelningen skulle begrän-

'Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)
sas till 5 å 6 procent och eventuell vinst redovisas till statsverket. Vilken uppgift skulle nu detta bolag få vid sidan av de uppgifter, som åvila det redan existerande Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen och som skulle vara så svår att lösa? Ja, detta särskilda partihandelsbolag skulle från Vin- och spritcentralen överta den sekunda spriten, som utfaller vid reningsverken, och denna skulle i första hand avsättas, genom det särskilda bolagets försorg såsom teknisk sprit. Ävenså skulle bolaget överta den sprit, som tillverkas vid melass- och jästbrännerierna och som, till sin kvantitet på visst sätt begränsad, även den skulle avsättas för tekniskt ändamål. Vidare skulle bolaget få använda sulfitsprit för fyllande av det ytterligare behovet av teknisk sprit, och vad som därutöver åtginge för uppnående av den av departementschefen avsedda maximikvantiteten sulfitsprit, 40 miljoner liter, skulle avsättas som motorbränsle. Jag kan inte föreställa mig, att det särskilda partihandelsbolaget i angivna hänseenden skulle råka i någon återvändsgränd eller att det skulle behöva skära sig på något håll eller uppstå någon motsättning i förhållande till Vin- och spritcentralen på grund av detta företag åliggande uppgifter. Skulle bolaget och Vin- och spritcentralen inte bli ense om priset å den sekunda sprit, som utfaller vid reningsverken, kommer ju frågan därom att bedömas av den särskilda prisnämnden, och det utbyte av mindre spritkvantiteter, som kan bli en följd av att vissa konsumenter hos Vin- och spritcentralen respektive systembolagen begära att få inköpa förrättningsprit, framställd av sulfitsprit, samt Vin- och spritcentralens övertagande av sprit för farmaceutiskt, vetenskapligt och industriellt ändamål får ju i sista hand beträffande priset regleras på samma sätt. Det förefaller mig också, som om utskottets egen motivering starkt talade för ett bifall till reservationen, i vad den avser det särskilda partihandelsbolaget. Utskottet säger, att utskottet har inte kunnat undgå att beakta de synpunkter, som framförts i motionerna samt tillägger: »Såsom de sakkunniga uttalat, skulle spritcentralen genom att handelen med skattefri sprit övertoges av bolaget ställas inför en synnerligen makt-påliggande uppgift, vars riktiga handhavande torde vara av stor ekonomisk betydelse icke allenast för bolaget självt utan även för de näringsgrenar, vilka såsom tillverkare eller förbrukare av sprit komma att beröras av bolagets verksamhet. Enligt utskottets mening bör synnerlig vikt fästas vid att denna gren kommer att skötas på ett fullt affärsmässigt sätt.» Nu ha vi ju redan det särskilda partihandelsorgan, som med reservationen åsyftas, Aktiebolaget skattefri sprit, och vars verksamhet väl vitsordats både av de sakkunniga och departementschefen som ock av utskottet och i ärendet hörda myndigheter m. fl. Det kan då gärna inte vara någon anledning att avveckla detta särskilda partihandelsbolag endast på den grund, att man utan att äga visshet därom hoppas, att Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen skall kunna fylla den utvidgade uppgift, som skulle tillkomma det, genom övertagande av distributionen, inte bara av teknisk sprit, utan även av motorsprit.

Det förefaller mig också, som om den av departementschefen vidtagna omläggningen i förhållande till de sakkunnigas ståndpunkt, vilken han rubricerade såsom ett »utsuddande av gränserna mellan de olika spritsorterna», skulle medföra, att de invändningar, som från hans utgångspunkt möjligen tidigare kunnat resas mot bibehållandet av två partihandelsbolag, skulle ha väsentligen försvagats.

Jag kan vidare inte undgå att finna, att den reservation i fråga om motive-ring, som avgivits av herr Nilsson i Kristianstad m. fl., är formellt motsägelsefull och att den till sina konsekvenser absolut inte kan accepteras. I denna reservation heter det: »Vad åter angår melass- och jästsprit har utskottet velat uttala, att melassen i främsta rummet bör komma till användning såsom foder-

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

medel men att, i den mån avsättning för sådant ändamål icke kan vinnas, det synes riktigt, att melassen får tillgodogöras såsom råämne för brännvinstillverkning. Enligt utskottets mening bör därför varken avsättningen av sulfitsprit eller av melass- och jästsprit från början begränsas till viss fixerad kvantitet, utan såsom en huvudsynpunkt vid bestämmande av den kvantitet, för vilken avsättning beredes, bör framstå beträffande sulfitspriten att tillverkningskapaciteten vid nuvarande fabriker (enligt senaste uppgift beräknad till ungefär 50 miljoner liter årligen) utnyttjas och i fråga om melasssprit att överskottet av melass, i den mån denna ej kunnat vinna avsättning såsom fodermedel, kommer till användning.» Vad innebär nu detta? Jo, först säges det, att gränserna uppåt varken böra fixeras för sulfitsprit eller för melass- resp. jästsprit. Men sedan heter det, att i praktiken skall detta tillämpas på det sättet, att sulfitspriten skall få ifrågakomma för avsättning till en kvantitet, som motsvarar den nuvarande produktionskapaciteten hos fabrikena, under det melass- och jästspriten skall få konkurrera med denna utan inskränkning, om och i den mån melassen inte kunnat finna avsättning som fodermedel. Utskottets ärade ordförande sade ju något om att det under goda skördeår knappast var möjligt att finna avsättning för någon melass alls som fodermedel. Då uppställer sig emellertid frågan, hur man under sådana goda skördeår skall ordna avsättningen av sprit för tekniskt ändamål eller som motorbränsle. Melassstillgången uppgick år 1932 till cirka 40,000 ton och år 1933 till cirka 60,000 ton, alltså en stegring med 50 procent. Tankegången är väl ock den, att melassstillgången undan för undan kommer att stegras till följd av ökad sockerkonsumtion och därav följande ökad betproduktion. Jag tror inte, att åtgången av melass för foderändamål, understigande 20,000 ton, har stegrats sedan 1932, och då skulle vi alltså redan 1933 haft ett överskott på inte mindre än 40,000 ton. Jag vet inte, om det är riktigt, men jag har fått den uppgiften, att för framställning av en liter brännvin skulle åtgå cirka två kilogram melass. Vi skulle alltså redan nu kunnat komma till en spritkvantitet, framställd av melass, uppgående till c:a 20 miljoner liter; och hur skulle det då gå, om denna kvantitet skulle inom den övre gränsen för kvantiteten sulfitsprit få konkurrera med denna vid avsättning? Jag tror inte, att det är tillräckligt att inlåta sig på ett sådant arrangemang.

I den reservation, som avgivits av mig, föreslås att den myckenhet sulfitsprit, som utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t skall övertagas av parti-handelsbolaget, skall sättas till 50 miljoner liter, motsvarande den nuvarande produktionskapaciteten. Departementschefen ifrågasatte, huruvida denna siffra kunde anses vara den rätta. Det skulle nämligen i ett dokument från år 1932 ha förekommit en uppgift om att siffran rätteligen skulle vara 40 miljoner liter. Det är ju så, att det i vissa motioner, som förelegat till behandling inom utskottet, närmare redogjorts för denna tillverkningskapacitet, och man har till och med inom utskottet ifrågasatt, ehuru det icke ansågs nödvändigt, att söka skaffa närmare uppgifter därom. Jag skulle också tro — och jag vågar säga det, eftersom statsrådet nu är inne i kammaren — att det för ett par dagar sedan var en representant för denna industri uppe hos honom och närmare klargjorde den verkliga produktionskapaciteten vid dessa sulfitspritsfabriker; och den redogörelse, som då lämnades, stämmer nog i fråga om kvantiteten med vad som finnes angivet i reservationen.

Jag skall inte upptaga tiden längre, herr talman, utan jag ber att få ansluta mig till det yrkande, som framförts av herr Volrath Tham, och jag gör detta under tillkännagivande att jag, därest beträffande motiveringen den av mig avgivna reservationen inte vinner kammarens bifall, kommer att stödja utskottets förslag till motivering.

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

Herr Björnsson: Herr talman! Planhushållningen på detta område är ju gammal och mycket dyr. Jag skall inte störa den enighet, som torde råda om att vi skola fortsätta på inslagna banor, genom att nämna några detaljsiffror angående de kostnader, som denna planhushållning drar med sig, om man tillämpar vanliga ekonomiska principer. Jag skall endast fästa uppmärksamheten på en omständighet i utskottets utlåtande, som synes mig innebära en viss inkonsekvens.

För alla de olika spritutvinningsmetoder, som nu äro föremål för reglering, har man faktiskt satt viss gräns utom för sulfitindustrien. För förtäringsspriten är ju växlingen i årskonsumtionen från ett år till ett annat ganska obetydlig. Där har man således en gräns, som säger, att ungefär så och så många liter potatissprit få tillverkas. Man har utan protester från utskottets sida godkänt Kungl. Maj:ts förslag att sätta gräns för melass- och jästsprit, men när man kommer till sulfitspriten, så har man låtit sitt hjärta röras av de skäl, som använts till förmån för en ganska fri tillverkning, kvantitativt sett. Med anledning härav vill jag erinra om att det är ett mycket dyrt nöje att använda sulfitsprit i förädlad form som motorbränsle. En liter bensin kostar i parti 9 öre. En liter motoralkohol har av sakkunniga beräknats kosta 32 öre, och i praktiken är energieffekten i en motor av de båda mycket nära likvärdig. Motoralkoholen är sålunda faktiskt ungefär 4 gånger så dyr som bensin.

Jag tror, att man kan säga, att de fasta kostnaderna vid anläggningarna för tillverkning av sulfitsprit belöpa sig till ungefär 5 öre per liter motoralkohol. Staten skulle således kunna helt enkelt arrendera dessa anläggningar genom att betala 5 öre litern för det, som de skulle kunna tillverka, men inte få. Och då skulle på det sättet motorväsendet spara ungefär 18 öre på litern. Detta torde vara tillräckligt för att belysa vad nöjet att låta tillverka sprit av sulfitluten kostar.

Nu menar jag, att man kan försvara, att man medgiver tillverkning av en begränsad kvantitet, därmed, att det kan ha en viss betydelse för den ekonomiska försvarsberedskapen, men inte skall man börja att anlägga nya fabriker eller i onödan medgiva ökad utvinning eller rättare sagt: medgiva, att staten skall säkerställa ökad avsättning, förrän man har undersökt, om inte den ekonomiska beredskapen kan på något annat billigare och kanske bättre sätt säkerställas.

Det finnes vidare en annan synpunkt. Låter man denna tillverkning av sulfitsprit höja priset på motorbränslet, så kommer man att locka folk över till att använda andra slag av motorbränsle. Jag vill erinra om att i denna dag köra en massa bussar, till och med personautomobiler, med fotogen som huvudbränsle. Man har en liten bensintank för att starta bilen, men så snart motorn har blivit varm, så kör man med vanlig fotogen. Vi ha vidare en lovande utveckling på motorteknikens område, som synes göra det möjligt att använda råolja till ett pris, som är mycket, mycket lägre än dessa 32 öre. Vi veta, att man kan reda sig med träkol som bränsle för motorfordon, och slutligen pågår det inom trävaruområdet dels försök att åstadkomma försockring av veden, som kan öppna helt andra möjligheter för sprittillverkning än den nuvarande sulfitindustrien har, dels också försök, som gå ut på att skaffa ett flytande motorbränsle av precis samma kvalitet som bensin, som icke är förknippat med de olägenheter, som sulfitsprit i vissa fall kan vålla.

Herr talman, alla dessa förhållanden äro enligt min mening av den ekonomiska betydelse, att jag tror, att ett obegränsat fortsättande på den väg, som man här av känsloskäl vill giva sig in på, förhindrar en önskvärd utveckling på andra tekniska områden och måhända också motverkar det syfte, som för mig är det enda bärande för utökning, nämligen att så snart som möjligt sörja

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.)

för en tillfredsställande ekonomisk försvarsberedskap på det här området. Just därför, att utskottets majoritet efter min mening visat alldeles för stor flathet mot de för all del mycket bestickande skäl, som kunna ligga bakom, att man nu skall indirekt subventionera en exportindustri på detta sätt, vill jag, herr talman, som en demonstration yrka på, att ur utskottets motivering skall på sid. 18 utgå det stycke, som där börjar med »Departementschefen har förutsatt» och slutar uppe på sid. 19 med orden »till nyanläggning av sulfitspritfabriker bör lämnas».

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Jag har vid behandlingen av detta ärende inom utskottet i huvudsak anslutit mig till Kungl. Maj:ts förslag. Det är på en punkt jag angivit en avvikande mening, och det är beträffande parti-handeln med skattefri sprit. Där har jag i likhet med de övriga reservanterna ansett, att bolaget Skattefri sprit alltjämt borde få existera och ha sin tillvaro. Jag har den uppfattningen, att Vin- och spritcentralen och Skattefri sprit ha olika verksamhetsområden. För spritcentralen gäller det att hålla konsumtionen nere och endast leverera efter rekvisition från systembolagen, under det att bolaget Skattefri sprit har en annan uppgift. Det visar sig också av den redogörelse, som återfinnes i betänkandet, att Skattefri sprit har skött sin uppgift mönstergillt. Under de 15 år bolaget existerat har det icke en enda gång förekommit någon anmärkning från myndigheternas sida, och det bör ju också antecknas, att kontrollstyrelsen, som varit tillsyningsmyndighet över Skattefri sprit sedan 1918, säger, att den inte en enda gång haft någon anledning till anmärkning, utan bolaget har skött sin verksamhet på ett mönstergillt och tillfredsställande sätt. När nu det kungl. förslaget, till vilket utskottet har givit sin anslutning, innebär, att all handel med sprit, sålunda även den skattefria, skall inrangeras under ett bolag, Vin- och spritcentralen, så tror jag för min del, att den åtgärden inte är välbetänkt och inte heller kommer att bli till nytta, vare sig för landet eller för industrien. Det är, herr talman, dessa synpunkter, som ha gjort att jag anslutit mig till reservationen. I dessa dagar bör man inte på något sätt lägga hinder i vägen för en industri, som har visat sig vara till nytta för hela landet.

Jag kan inte instämma med den föregående talaren. Han har visserligen rätt i ett fall, och det är, att man kan inköpa motorbränsle billigare nu än om man skall använda sulfitsprit, men detta kan också sägas om mycket annat. Man skulle t. ex. kunna köpa brännvin, potatisbrännvin, mycket billigare om det importerades. Men detta är väl inte huvudsaken för närvarande, utan det viktigaste på olika områden är, att man gynnar den inhemska industrien så mycket som möjligt. Det innebär ju bl. a. det förslag, som nu föreligger om att gynna potatisodlarna på andras bekostnad. Man måste se denna fråga allsidigt och bedöma den fullt opartiskt. Det har jag försökt att göra, när jag tagit ställning till densamma inom utskottet, och jag skulle beklaga om de farhågor, som reservanterna i det här fallet hysa beträffande sammanslagningen av dessa bolag, skulle visa, att denna industri började gå bakåt, och alla de förbättringar, som man håller på att experimentera fram, genom denna åtgärd skulle komma att i någon mån hämmas. Detta kan inte vara välbetänkt, och det är just denna synpunkt, som för mig är den bestämmande, när jag yrkar bifall till den reservation under punkt A, som är avgiven av herr Johan Nilsson i Kristianstad med flera.

Herr Bärge, Anders: Jag ber endast att få säga ett par ord i anledning av det yttrande, som fälldes av den siste ärade talaren. Såväl detta yttrande som ett, vilket finnes närslutet statsrådsprotokollet, ger vid handen, att det

Ang. tillverkningen och avsättningen av inhemsk sprit. (Forts.) råder en fullständig missuppfattning på en viss punkt i vad rör de uppgifter, som Vin- och spritcentralen har. Herr Carlsson yttrade, att Vin- och spritcentralen har till uppgift att hålla konsumtionen av sprit nere. Detta finnes ingenstans angivet. Ett sådant uppdrag har icke Vin- och spritcentralen fått. Man förväxlar detta bolag med systembolagen, som ju arbeta under rusdryckslagstiftningen, som reglerar konsumtionen. Systembolagen åligga att söka reglera förtäringssprit, under det att Vin- och spritcentralen icke har annan uppgift än att anskaffa spritvaror och icke kan neka att utlämna till systembolagen enligt deras rekvisitioner i obeskuren mängd. Vin- och spritcentralen har, såvitt jag förstår, icke det bittersta att göra med, och har aldrig fått i uppdrag att påverka mängden av konsumtionssprit. Detta är en obetydlig sak, men jag tror, att åtskilliga människor låtit sig påverkas av detta missförstånd och tro, att Vin- och spritcentralen är inställd på att vara en broms på användningen av sprit, och att den därför inte skulle kunna fullgöra en funktion, som det nu föreslås, att den skall få. Det är ett missstag, som är så uppenbart, att det knappast behöver påpekas, men på det att inte kammarens protokoll skall visa, att den saken inte är klar, har jag velat, herr talman, säga dessa ord.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken herr talmannen ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu ifrågavarande betänkandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Nilsson i Kristianstad m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets motivering skulle godkännas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herr Nilsson i Kristianstad m. fl. beträffande motiveringen anförda reservationen; 3:o) att kammaren skulle godkänna herr Velanders därom anförda reservation; samt 4:o) att tredje stycket av utskottets motivering, vilket stycke började med orden »Departementschefen har» och slutade med »bör lämnas», skulle uteslutas.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 273, angående lån till Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag för bestridande av kostnader för gråbergsbrytning; och

nr 274, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa beslut rörande ändring av bolagsordning för aktiebolag, m. m.

*Lagförslag om
tillsättning av
prästerliga
tjänster.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 februari 1934 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 154, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster.

I samband härmed hade utskottet förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 323 av herrar *Sandegård* och *Gustaf Tamm* samt motionerna i andra kammaren nr 570 av herr *Hansson* i Vännäsby m. fl., nr 578 av herr andre vice talmannen *Magnusson* m. fl., nr 579 och 580 av herr *Pehrsson* i Göteborg och nr 588 av herr *Olsson* i Mora m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster;

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr förste vice talmannen: Jag hemställer, herr talman, i fråga om föredragningen av detta utlåtande, att detsamma måtte företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sättet, att först föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med övergångsbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än vad som av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Denna paragraf lydde:

1. Har ordinarie prästerlig tjänst blivit ledig, skall, där ej annorlunda är stadgat, det domkapitel, under vilket tjänsten lyder, ofördröjligen genom offentligt anslag och tillkännagivande i allmänna tidningarna kungöra tjänsten till ansökning ledig, med utsättande av den tid, inom vilken ansökningarna skola vara ingivna.

2. Vad i avseende på ansökningstid samt ansökningshandlingar och deras inlämnande bör iakttagas, därom förordnar Konungen.

Herr Sandegård: Herr talman! Det är inte med någon glädje man nödgas gå emot ett förslag — dessutom enhälligt tillstyrkt — som avser att i någon mån komma till rätta med vissa brister i gällande ordning för prästerlig befordran. Frågan är mer än mogen, kan man säga. Jag instämmer för min del gärna i den sympatityttring för statsrådet Engbergs initiativ, som ärkestiftets präster avgivit, men dessa präster ha gjort det, som det heter, »med bortseende från avvikande tankar och önskemål i vissa punkter». Därvid kan jag inte följa dem, så mycket mindre som jag icke kan bortse från den

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
centrala punkten i propositionen, den grundläggande principen för denna prästvalreform. Propositionen bör kanske mera betraktas som ett resultat av konsten att göra det för tillfället möjliga än att göra det förnuftiga, som man velat men inte kunnat.

Enigheten inom första lagutskottet skulle ha varit imponerande, om här verkligen varit fråga om en reform, som givit förhoppning om att en ny och för framtiden farbar väg äntligen öppnats att komma fram till en ordning, som i möjligaste mån tillgodosåge såväl kyrkans och församlingarnas som prästerskapets rättmätiga intressen. Jag tror för min del tyvärr, att detta förslags godkännande i stället kommer att för avsevärd tid framåt förhindra den bättre lösningen av frågan, som kanske ändå inte varit omöjlig att redan nu åstadkomma.

Jag skall inte trötta kammaren med någon historik över frågans gång genom tiderna. Den finns ju förresten i det väsentliga tillgänglig i propositionen och utskottets betänkande. Jag minns endast om, att det förslag till lösning av frågan, som departementschefen nu gått in för, ovanligt energiskt och ihärdigt avvisats av kyrkomötena 1925, 1926 och 1929. Det finnes varianter av den s. k. vartredjegångslinjen. Från början var det en renodlad kunglig utnämningsrätt: Konungen skulle äga att var tredje gång utnämna kyrkoherde efter vederbörligt förslag men utan föregående prov och val. Det har också varit uppe olika förslag om sättet för denna vartredjegångsutnämning. Det har varit fråga om var tredje gång en kyrkoherdetjänst i stiftet blir ledig. Nu rör det sig om var tredje gång en sådan tjänst blir ledig i varje församling. Och enligt det föreliggande förslaget skall även denna tredjegång hela prov- och valmaskineriet sättas i gång, varvid även proceduren med fjärdemanskallelse kan komma i fråga. Herr Tamm och jag undrade i vår gemensamma motion, om det kunde tänkas, att vare sig församlingar eller prästerskap skulle vara så begivna på att deltaga i ett sådant till synes meningslöst företag. Sedan jag läst detta utskottsbetänkande, inser jag, att denna undran åtminstone delvis var obefogad. Jag skall återkomma till den saken om några ögonblick. Man kan emellertid säga, att Kungl. Maj:ts förslag även så till vida är en variant på vartredjegångslinjen, att departementschefen i propositionen sträcker sig ännu ett stycke närmare den linje, som kräver prioritet för församlingsintresset gentemot kyrkostyrelse och Kungl. Maj:t. Det var kanske bara ett litet finger, som departementschefen gav, men utskottet tog hela handen. Departementschefen skrev så i propositionen: Vid denna utnämning — alltså Kungl. Maj:ts utnämning den tredje gången — måste alldeles givet stort avseende »fästas vid den anslutning, som någon av de å förslaget uppförda kan hava vunnit vid församlingsvalet». Utskottet uttalar sig sålunda — jag läser för åskådlighetens skull ett par tre meningar i ett sammanhang: »Utskottet har hyst stor tvekan, huruvida det kunde låta sig göra att i enlighet med departementschefens förslag låta Konungen — bortsett från de fall då fjärde provpredikant varit under omröstning — tillsätta kyrkoherdetjänst var tredje gång utan att därigenom den rätt, som i flertalet församlingar av ålder tillkommit menigheten, trädes för nära. Vid övervägande av frågan har utskottet dock kommit till den uppfattningen att en lösning, som tillgodoser de av utskottet anförda synpunkterna, synes närmast kunna vinnas i anknytning till den i propositionen föreslagna linjen, under förutsättning att Konungen vid utövandet av den utnämningsrätt, som skulle tillkomma honom, tager vederbörlig hänsyn till församlingarnas vilja. Utskottet förordar fördensskull departementschefens förslag i förevarande avseende, under uttalande av den bestämda förväntan, att i de fall, då utnämningsrätten tillkommer Konungen, församlingens val likväl kommer att tillmätas ett väsentligt inflytande på

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

tjänstens tillsättning, där det visar en under avsevärt deltagandet tydligt uttalad mening och valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa.»

När jag läste detta, måste jag gå till ett kyrkomötesprotokoll från 1926, där följande yttrande av en vartredjegångsmotionär, professor Herner, återfinnes: »Jag anser inte alls, att det är så viktigt, att man var tredje gång skall tillämpa denna princip, utan för mig är huvudsaken, att den understundom får tillämpas. Hade jag haft alldeles fria händer skulle jag inte alls hava hållit på, att detta skulle gälla var tredje gång. Jag skulle varit precis lika belåten med var fjärde eller femte gång. Huvudsaken är, att det blir några sådana fall. Om det blir så, att ett eller annat pastorat slipper att tillämpa regeln var tredje gång, är enligt min tanke ingen olycka skedd.»

Det är, när allt kommer omkring, kanske oriktigt att tala om någon vartredjegångslinje. Det blir kanske inte någon linje alls till sist! Jag skall tilllåta mig att citera några ord av biskop Danell vid samma kyrkomöte. I slutet av debatten yttrade han några ord som facit av vad som förekommit. Jag citerar: »Den s. k. tredjegångsmetod, som hade åtskilliga förfäktare vid 1925 års kyrkomöte, torde nu få sägas vara dräpt av sina egna upphovsmän och av dem, förmodligen utan någon större hjärtesorg, i stillhet begravnen. Den härifrån väsentligen skiljaktiga tredjegångsmetod, som förfäktas i en av de nu framlagda motionerna, synes mig vara av kyrkolagsutskottets ordförande och i synnerhet av herr Herner dödligt sårad, och även den torde snart få motse sin begravning. Det ligger dock stor vikt vid att icke bryta med den huvudprincip som sedan gamla tider i svenskt kyrkoliv varit bestämmande för det svenska prästerskapets befordringsväsende. Det synes mig allt fortfarande vara av stor vikt att man icke bryter med gammal svensk tradition i detta avseende eller med vad som i allmänhet varit den bärande principen härvidlag, ty principer ha dock en viss betydelse.»

Så långt biskop Danell. Vad skola då de stackars präster säga, som glädde sig åt utsikten till en vartredjegångsrättvisa, som vid närmare påseende befinnes vara kanske inte ens en varfjärde- eller varfemtegångsrättvisa? Även kyrkopolitik måste väl vara det möjligas konst. Och ecklesiastikministern har säkert övertygats, att hans förslag innebär det möjligast möjliga i förhållandenvarande läge. Och något är alltid bättre än intet. Men jag tycker i alla fall det är betänkligt, att det lilla »något» skall köpas med accepterandet av en princip, en befordringsprincip, som faktiskt inte är någon princip. Varför skall det stiftas undantagslagar för svenska kyrkans prästerskap? Varför skall man, när det gäller kyrka och kyrkliga angelägenheter, inte ha bruk för samma förstånd och samma logik, som eljest är regel? Jag är för min del ganska viss om, att våra församlingars flertal inte alls skulle ha svårt att sätta sig in i och godkänna den tankegång, som bär upp både den i denna kammare och de två i andra kammaren väckta motionerna, bakom vilka stå representanter för eljest vitt skilda uppfattningar. Den nämligen, att visserligen skall den svenska kyrkoförsamlingen själv hava rätt att utse sin kyrkoherde. Men då skall församlingen också använda den. Användes den inte, bör tillsättningsrätten övergå till kyrkostyrelse och Kungl. Maj:t.

Departementschefen har med sitt förslag velat liksom bryta ut från det befintliga antalet kyrkoherdetjänster, som bli lediga, skilja av en viss del och reservera denna del för förtjänta prästmän, som eljest måste gå obefordrade eller inte nå den befordran, vartill de på grund av sin kompetens skulle vara berättigade. Det är givetvis lika mycket i kyrkans och samhällets intresse som i prästerskapets. * Därom finns enighet. Och ur denna synpunkt skulle jag unna min ärade vän på statsrådsbanken att tillräckligt länge få beklada sitt

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

nuvarande ämbete för att få glädjen att visa erkänsla och ge rättvisa åt så många därav förtjänta män i vår kyrka. Men jag fruktar, att han då först måste se till, att prästvallagen snarligen får ett annat innehåll än det, som här föreslås.

Departementschefen påtalar i propositionen även andra allvarliga missförhållanden vid prästvalen, den mer eller mindre intensiva agitationen med ogrundade rykten om prästens förhållanden i det ena eller andra hänseendet, med ovidkommande synpunkter, som spela in, politik vid prästval o. s. v. Man får kanske inte överdriva talet om sådant. Jag skulle tro, att t. ex. de politiska synpunkterna vid prästval, i den mån sådana synpunkter där äro obehöriga, knappast äro så dominerande, som en och annan föreställer sig. Det är på ganska god väg att bli så, att våra församlingars flertal faktiskt framför allt till kyrkoherde vill ha en människa, för vilken den egentliga ämbetsgärningen får vara huvudsak, en människa, till vilken man kan gå och få råd och hjälp i ett påfrestande läge, han må sedan bekänna vilken politisk tro som helst. Emellertid fattar jag inte vad den föreslagna ordningen skulle kunna utträta mot dessa missförhållanden i allmänhet. Gällde det den ursprungliga och renodlade tredjegångslinjen, att alltså Kungl. Maj:t utnämner och församlingen inte besväras med något val, då vore något att hämta där, men så är det inte i detta förslag, som enligt min övertygelse i dessa fall kommer att göra ont om möjligt värre. Nog kommer det vid dessa vartredjegångsval att bli chanser för valmakare och agitatorer och intrigörer precis lika bra som vid några andra val. Och inte behöver man ett ögonblick tvivla på att våra församlingar inför den säkra utsikten att berövas sin bestämmanderätt genom likgiltighet vid valet och med chansen att bevara den genom att gå man ur huse komma att göra sitt bästa för att göra Kungl. Maj:ts rätt att utnämna denna tredje gång så illusorisk som någon kan begära. Det blir nog att få se på gnistor då!

Nu kan man ju säga, att samma invändning bör göras mot exempelvis den i motionerna skisserade ordningen, enligt vilken utnämningsrätten både i fråga om kyrkoherde- och komministertjänster automatiskt övergår till Kungl. Maj:t resp. vederbörande domkapitel, där församlingen inte vid valet givit någorlunda enstämmigt och fullödigt uttryck för sin mening, d. v. s. inte använt sin valrätt. Jag hemställer dock till övervägande, om inte här föreliggande bestämda skäl att antaga motsatsen. Vid »vartredjegångsvalet» befinner sig församlingen, måste församlingen starkt känna, att den befinner sig i en alldeles speciell situation, där mer står på spel än i andra fall. Vore det fråga om en ordinär sakernas gång, som vore gemensam för alla, gällde det en vid varje tillfälle och val ofrånkomligt återkommande ordning, finge helt visst det hela en väsentligt annan innebörd och karaktär. Stimulansen till ökat valdeltagande behövde inte hämtas ur en tillfällig och intensifierad känsla, att det nu framför allt gäller att slå ut Kungl. Maj:t. Däremot gällde det och gäller alltid att ge ett så samlat uttryck som möjligt för församlingens mening och vilja.

Vad jag vill påstå är alltså här, att föreliggande proposition i utskottets form så långt ifrån råder bot på de av departementschefen påtalade missförhållandena vid prästvalen, att den tvärtom skapar nya och rikliga tillfällen att därvid låta ovidkommande synpunkter dominera.

Vartredjegångsgången kommer ingalunda att lämna något övrigt att önska i fråga om ansträngningarnas omfattning och intensitet. Det fattas sedan bara, att Kungl. Maj:t mot utskottets och riksdagens *bestämda förväntan* gör en konst i församlingarnas i valhandlingen manifesterade vilja, alltså att Kungl. Maj:t effektuerar sin egen beställning och gör allvar av vartredjegångslinjen.

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

Vartredjegångslinjen är inte någon vartredjegångslinje, om inte Kungl. Maj:ts utnämningsrätt lämnas obeskuren. Men avser den detta, blir den inkörsporten till den radikala ordning, som helt eliminerar församlingarnas rätt i fråga om tillsättning av dessa tjänster. Är det däremot från början utsagt av dem, som gjorde lagen, att församlingarnas uttalade vilja, när den klart uttalats, måste av Kungl. Maj:t beaktas som en väsentlig faktor, då anmäler sig frågan: har tredjegångsförfarandet något som helst reellt innehåll?

Om det hade funnits någon reservation till detta betänkande till förmån för motionärernas linje, skulle jag haft anledning ytterligare motivera särskilt motionen, som jag själv undertecknat. Jag ber emellertid nu endast att i stället få peka på ett par tre saker i utskottets förslag, som synas mig en smula egendomliga. Jag får kanske med herr talmannens tillåtelse göra det i detta sammanhang för att slippa återkomma.

I propositionen har den grupp av prästmän, som enligt § 43 mom. 1 i 1910 års lag äga extra ansökningsrätt tillerkänts befodringsrätt inom vilket stift som helst. Propositionen hade något utvidgat denna krets av prästmän. Utskottet har ytterligare utvidgat kretsen till att omfatta prästerliga sekreterare hos missionsstyrelsen, sjömansvårdsstyrelse och diakonistyrelse ävensom pastor vid Bona. Men därjämte har utskottet funnit goda skäl tala för att även präster vid andra anstalter, om de äro innehavare av s. k. heltidsbefattning vid anstalten, må åtnjuta samma förmån. Därjämte förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t, när skäl därtill finnas, skall kunna medge även andra att dispensvägen nå samma förmån. Det är möjligt, att detta inte är riskabelt, men det kan vara fara värt, att här öppnas en dörr, som i längden blir svår att stänga för någon. I förbigående sagt är man ju därmed även inne på att i verkligheten också upplösa stiftsbandet på en omväg, vilket väl knappast är avsett.

En annan sak! I motiveringen till § 7 heter det i utskottets text: »Paragrafen innehåller i huvudsak den ändringen i förhållande till gällande rätt, att präst ej utan att Konungen giver lov därtill må uppföras på förslag till kyrkoherdetjänst med mindre han — förutom att han fyllt trettio år — innehar en prästerlig tjänsteålder av minst tre år.

Det har bragts till utskottets kännedom, att beträffande Visby stift upprätthållande av kravet på tre prästerliga tjänstår skulle på grund av vissa extraordinära förhållanden därstädes vålla svårigheter. För den skull har föreslagits ett tillägg till paragrafen, enligt vilket, i den händelse att inom det stift, varest kyrkoherdetjänst är ledigförklarad, icke tillsammans finnas minst tre komministrar och obefordrade prästmän som fyllt trettio år och hava tre prästerliga tjänstår, sökande, som har kortare tjänstetid än den nyssnämnda, skulle kunna uppföras å förslag till tjänsten. Utskottet, som anser det i propositionen uppställda kravet på viss tjänsteålder berättigat, har icke funnit tillräckliga skäl föreligga att med anledning av de svårigheter, som någon gång kunna tänkas följa därav, föreslå något tillägg till paragrafen. Utskottet anser emellertid, att den Konungen enligt paragrafen tillkommande rätten att medge dispens bör komma till användning i sådana fall, som avses med ändringsförslaget, utan att en tjänst, till vilken eljest ej tre behöriga sökande finnas, behöver kungöras ledig för hela rikets prästerskap jämlikt 13 §.»

Jag undrar, om det inte bör ifrågasättas, huruvida det kan vara klokt och påkallat att sålunda rentav inbjuda Kungl. Maj:t att dispensera från så måttliga krav, när det gäller en kyrkoherdetjänst, som fyllda 30 år och tre års tjänstgöring? Jag hade för min del trott, att utvecklingen i detta fall krävde, om något skulle ändras, en ändring åt det motsatta hållet. Jag hoppas, att jag inte har missuppfattat utskottets mening där!

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

I fråga om en annan sak ber jag att få peka på en liten egendomlighet. Beträffande fullmaktsröstningen har utskottet vidtagit en korrigeringsav Kungl. Maj:ts förslag, som är obegriplig ur annan synpunkt än förenklingsintressets. Utskottet har lyft ut bestämmelsen om fullmaktens giltighetstid, trettio dagar. Skall den gälla för livstid? Jag förmodar, att det inte alls är otänkbart, att en dylik förenkling kan leda till icke avsett trassel och missbruk. Det finns ju ingen föreskrift om hur fullmakten skall formuleras, om den skall gälla ett särskilt prästval eller varje prästval inom församlingen.

Propositionen gör ingen ändring i fråga om grunderna för fjärdemanskallelse, vilka alltför äro lika orimliga som när de kommo till. Det är dessutom — jag vet inte, om jag har påpekat det — ingenting, som i fråga om fjärdemanskallelse hindrar den proceduren också i de fall, där utnämningssrätten skall övergå till Kungl. Maj:t.

Jag skall emellertid inte längre uppta kammarens tid. Jag är ledsen att inte kunna yrka bifall till det föreliggande förslaget, och då det är meningslöst att yrka bifall till någon motion, nödgas jag alltså, som saken ligger, yrka avslag, herr talman. Jag gör det i den övertygelsen, att det, som för prästerskapet — med tanke på de synpunkter, som äro lagda på saken — kan vinnas genom förslaget är för obetydligt för att sakligt motivera införandet i det prästerliga befordringsväsendet av en främmande princip. Jag gör det således i övertygelsen därom samt i bestämd förhoppning, att en lösning ligger inom räckhåll, en lösning, som bättre än detta förslag tillgodoser prästerskapets berättigade krav på rättvisa och billighet och samtidigt möjliggör en sådan fördelning av tillsättningsrätten, att församlingarnas behöriga intressen icke trädas för när.

Herr statsrådet **Engberg**: Det är naturligt, herr talman, att mycket delade meningar skola föreligga i en fråga som denna. Det har ju redan erinrats om hur meningarna varit delade inom kyrkomötet. De torde alltså vara delade där, och det är därför heller ingenting att förundra sig över, att bakom den enighet, som nåtts i första lagutskottet, icke står någon fullständig enighet inom riksdagen. Det är för mig heller ingen överraskning, vare sig att motioner ha väckts efter andra linjer och med andra yrkanden än propositionens, eller att man i dagens debatt får höra avvikande meningar.

Jag skall emellertid i anledning av den siste ärade talarens anförande be att få göra ett par erinringar. Han försökte framställa saken på det sättet, att här skulle vi stå inför någonting principiellt alldeles nytt. Det skulle betyda någonting, som vore främmande för vad som redan är, om det bereddades Kungl. Maj:t tillfälle att med vissa intervaller ta befattning med valet. Jag fäster den ärade talarens uppmärksamhet därå, att vi dock ha de regala övergående patronella pastoraten, och vi ha vidare en ständigt tilltagande användning av fjärdemanskallelseinstitutet. Vad innebär, mina herrar, användningen av detta institut? Jo, helt enkelt, att församlingen presenterar för Kungl. Maj:t till påseende en fjärde person vid sidan av de tre, som konsistoriet uppfört på sitt förslag, och gör det med den öppna och naturliga risken, att Kungl. Maj:t i stället för att taga den såsom fjärde presenterade tar någon av de tre, som finnas på konsistoriets förslag. Herrarna veta också, att Kungl. Maj:t i ett sådant fall kan vara befriad från skyldigheten att räkna med bara de fyra. Det kan tänkas, att Kungl. Maj:t, om inte vissa kvotbestämmelser äro uppfyllda, kan vid tillämpningen av fjärdemanskallelseinstitutet gå utanför förslaget. Med den växande benägenheten att tillämpa detta institut följjer ju också ett tilltagande av de fall, där Kungl. Maj:t faktiskt utövar utnämningssrätten. Jag tror därför, att den ärade siste talaren inte riktigt

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

var i överensstämmelse med verkligheten, när han sökte bibringa kammaren den föreställningen, att församlingarna skulle känna sig särskilt hotade i sin självbestämmanderätt, därest Kungl. Maj:t vid vissa tillfällen finge granska valresultatet.

Jag skall be att särskilt få peka på en sak, nämligen att prästvalen i mycket oroväckande grad börjat politiseras i detta land. Vi ha ett starkt utvecklat politiskt organisationsväsen. Frestelsen att begagna den politiska organisationen som mobiliseringsapparat även vid prästval ligger ofta snubblande nära, och vi ha bevittnat, hurusom man från olika läger gärna sätter fingret på knappen till apparaten och verkställer mobiliseringen. Vi ha i det fallet, skulle jag våga påstå, haft mycket, mycket beklämmande erfarenheter, i det att från olika läger man marscherar utan att resonera. En massa människor går fram och röstar, som annars aldrig ha något som helst intresse för kyrkliga angelägenheter. Men de få marschorder och gå att göra Andersson, Petterson eller Lundström till kyrkoherde, även om de själva kanske tänka, att man skulle kunna singla slant om dem. Men nu har organisationen hjudit, att de skola gå och rösta, och därför gå de och rösta.

Jag väddar till kammaren: är detta ett värdigt, ett tilltalande system? För min del svarar jag ett bestämt nej. Varje åtgärd, som kan medföra en avdämpning i detta fall och tvinga vederbörande att ta sakliga skäl och inte göra detta till politiska mobiliseringsfrågor, bör hälsas med tillfredsställelse. Med andra ord: blott den omständigheten, att någon gång, här var tredje gång Kungl. Maj:t kan titta på valresultatet och själv verkställa utnämningen, torde i högsta grad dämpa lusten att politisera prästvalen.

Jag har i propositionen pekat på även andra saker beträffande prästvalen. Jag måste säga, att de berömda orden av Bismarck, att det aldrig ljuges så mycket som före ett politiskt val, efter en jakt och under ett krig, skulle kunna kompletteras en smula, när det gäller prästvalen. Det är inte bara så, att den, som själv deltar i tävlan, kalfatras och granskas ur alla möjliga synpunkter och får sina privata förhållanden upplagda till offentlig avsyning, utan detta går också ut över hans hustru, i det att det i de flesta fall diskuteras, huruvida hon är lämplig som prästfru, huruvida hon har den eller den egenskapen. Jag har många gånger sagt mig, att det är synd om de stackare, som skola kandidera vid våra prästval. Kan man på något sätt hjälpa till att skipa rättvisa i sådana fall, där högt förtjänta män ha misslyckats genom att ha kommit på kant med det ena eller det andra lägret, kan man skapa liksom en reserv, med vilken man reglerar och korrigerar i dylika fall, då synes det mig, som om man stärkte det svenska prästerskaps rättssäkerhet. Jag har, herr talman, den uppfattningen, att ju mera vi stärka det svenska prästerskaps rättssäkerhet, desto självständigare prästerskap få vi i landet.

Det är tyvärr så, att även prästen liksom vi andra människor är ett bräckligt käril. Den frestelsen kan ligga nära till hands att noga avlyssna vad som är bekvämt för åhörarna i församlingen, innan han lägger upp sin provpredikan. Jag är alldeles övertygad om att ju mindre vi få av dylikt frieri till tillfälliga stämningar i de svenska församlingarna, desto bättre blir det i det långa loppet för församlingarna själva, och desto självständigare ställning får prästerskapet.

Jag är därför för min del varken ur traditionens synpunkt eller ur faktiskt föreliggande synpunkter rädd för att utvidga den rayon, inom vilken Kungl. Maj:t kan få ha ett ord med i laget. Här har saken framställts i agitationen på det sättet, att Kungl. Maj:t kommer att sätta församlingens uttalade vilja ur spelet, var tredje gång ett pastorat är ledigt. Ingalunda.

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

Jag är alldeles övertygad om att första lagutskottet har siktat rätt, när det har strukit under, att självfallet skall Kungl. Maj:t ta den allra största hänsyn till valhandlingen. Skillnaden mellan den linje, jag lagt upp i propositionen, och den, som annars går under namnet den leufvén-rundgrenska linjen, är, som herrarna märkt, att valhandlingen bibehålles i propositionen. Den är ett väsentligt element. Tanken, sådan den tidigare utformats i förslag inom kyrkomötet, har ju varit den, att man skulle suspendera själva valhandlingen, när Kungl. Maj:t har utnämningssrätten. Den tankegång, jag har fullföljt, är i stället den: valhandlingen skall alltid äga rum, men valresultatet skall synas, granskas och vägas av Kungl. Maj:t, var tredje gång ett pastorat blir ledigt.

Jag tror också, att tankegången i den andra linje, för vilken herr Sandegård gjorde sig till målsman, är vida mer »mekanisk» än den linje, som jag här företräder. Vad är det egentligen för »mekaniskt» och fränstötande i en linje, som innebär, att var tredje gång ett pastorat är ledigt, skall Kungl. Maj:t kunna granska resultatet för att skipa en viss rättvisa? Den föregående ärade talaren, som själv är prästman, torde ge mig rätt, när jag säger, att även om procentuellt sett utfallet av de svenska prästvalen är sådant, att i endast mycket få fall vederbörande aldrig vinner befordran, så är detta dock icke huvudfrågan, utan denna är, huruvida de förhållanden, de omständigheter, de former, under vilka befordran vinnes, äro de värdiga. Det finns svenska prästmän, kanske med en smula originalitet, en smula oförmåga att komma till tals med församlingen på det rätta sättet, med en smula oförmåga att göra sig från predikstolen o. s. v., men å andra sidan karaktärsfasta, dugliga präster med stor lärdom — det finns, säger jag, åtskilliga sådana, som gång på gång ha misslyckats, när de ha sökt ett pastorat, och till sist förtvivlade sagt sig, att det inte lönar sig för dem att längre uppträda och vägas på väljarnas våg. Men vid sådana här tillfällen skulle dessa kunna komma i åtanke genom att anmäla sig som extra sökande. Där skulle Kungl. Maj:t då ha möjlighet att skipa rättvisa.

Jag säger för min del, att det är gott och väl med demokrati, men demokratin är inte på något sätt ofelbar. Liksom den enskilde i sitt liv kan behöva vissa korrektiv emot att begå dumheter, kan också demokratien när det gäller kyrkliga val, behöva ett visst korrektiv. Det kan vara rimligt och riktigt, att inte bara väljarna marschera fram, utan att också en kyrklig myndighet får närmare undersöka, hur det förhåller sig. Jag tror därför, att den linje, som här kallas vartredjegångsförfarandet, äger en avgjord överlägsenhet över den andra linjen, som även i övrigt har åtskilliga skavanker.

Jag skall be att särskilt få peka på en. Herr Sandegård torde ge mig rätt i att om jag tager den kvotbestämmelse, som den ekströmska linjen vill ha och som han gjort sig till målsman för, är det mycket sannolikt, att i våra småförsamlingar kvotbestämmelsen lätteligen kommer att fyllas. Med andra ord: den regala utnämningen kommer mycket sällan att behöva tillgripas i dylika fall. Men tag de stora församlingarna! Där blir det svårare att få kvotbestämmelsen fylld. Det kan i praktiken leda till att i de stora församlingarna utnämningen blir regal, praktiskt taget, var gång pastoraten bli lediga. Men lägg här till, herr Sandegård, ett annat fall! Vi ha flera områden i landet med mycket stora församlingar med starkt frikyrkligt inslag. Man kan icke gå ut från att i dylika trakter av landet det skall kunna mobiliseras något större intresse för deltagande i prästval. Resultatet blir även där, att utnämningen automatiskt kommer att övergå i Kungl. Maj:ts hand, och det får jag säga, att för den, som är så mån om att man icke skall utvidga Kungl. Maj:ts befogenhet, som herr Sandegård var i sitt anförande, borde det vara något högst betänkligt i

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

det. Den ekströmska linjen, jag medger det gärna, mina herrar, tilltalade också mig en tid. Jag tyckte, när jag satt uppe på läktaren och hörde kyrkomötets debatter om den, att den hade åtskilligt fog för sig. Men ju mera jag diskuterat igenom denna linje, dess klarare har det blivit för mig, att den förtjänar epitetet att vara en rent mekanisk linje. Ty dessa kvotbestämmelser bli en utökning av den för den stora allmänheten obegripliga valmatematik, som de proportionella valen redan på sitt sätt representera i detta land. Och jag skulle tro, att ju mindre av dylika matematiskt tillkrånglade regler vi ha vid de svenska valen, dess bättre är det. Mot den andra linjen kan givetvis den invändningen riktas: är det icke godtyckligt att taga just var tredje gång? Varför icke varannan eller var fjärde gång också? Ja, den som gör den invändningen, förbiser själva utgångspunkten. Utgångspunkten är helt enkelt den, att man anser sig behöva ha en viss reserv för denna utreglering till korrigerigering av sådana fall, där det har gått galet och där vederbörande prästmän kanske ha behandlats orättvist. Var gränsen exakt ligger för reservens storlek, ja, det kan vara svårt att avgöra, men jag tror, att ärkebiskop Söderblom hade rätt, när han ansåg den ligga någonstans där vartredjegångsförfarandet ligger. Det är i varje fall tillräckligt för verkställandet av en dylik utreglering. Den ärade talaren menade också, att utskottet genom att ha strukit under hänsynstagandet till valhandlingen i själva verket hade gjort den här linjen kraftlös. Jag har litet svårt att förstå, hur det kunde gå samman med hans varningar till kammaren mot att taga denna linje. Enligt hans varningar skulle nämligen utskottets linje innebära mycket bestämda faror genom att församlingarna avhände sig sin makt. Jag frågar, hur detta går samman med påståendet att linjen gjorts alldeles kraftlös genom att utskottet understrukit, att hänsyn skall tagas till valhandlingen. Jag fäster den ärade talarens uppmärksamhet på, att denna hänsyn tages redan och har alltid tagits av Kungl. Maj:t vid fjärdeprovpredikantskallelseinstitutionen. De fall, där Kungl. Maj:t frångått fjärdeprovpredikantkallelsen och tagit någon annan, antingen det varit så, att Kungl. Maj:t varit begränsad till de fyra, eller kunnat gå utanför, äro mycket, mycket få, och en granskning av fallen torde ge vid handen, att där ha så starka sakliga skäl förelegat, att övervikten i röstetal har fått gälla mindre än den överlägsenhet i fråga om meriter, som den utsedde har kunnat förete. Jag tror därför liksom utskottet, att man lugnt kan gå denna linje. Beaktandet av valhandlingarna anser även jag vara väsentligt, men det finnes fall och kommer alltid att finnas fall, där det finns de starkaste skäl för Kungl. Maj:t att taga valhandlingarna i skärskådande, och dit räknar jag, herr Sandegård, de fall, då valet varit rent politiserat. Ty jag föreställer mig, att, vilken ecklesiastikminister som än sitter, som står inför ett valresultat, där han vet, att här ha stora politiska organisationer fått marschorder, så känner han sig nog förpliktad att titta noga i papperen och väga meriterna med en smula tanke också på vad som står i 28 § regeringsformen om förtjänst och skicklighet, och icke bara slaviskt följa intrycket av de höga röstsiffrorna för vederbörande. Det är alltså, såvitt jag förstår, från utskottets sida bara en liten smula starkare understruket vad jag redan sagt i propositionen. Och givetvis kommer, när det gäller fjärdeprovpredikantsinstitutet, varje regering att vara mycket försiktig med att frångå församlingens klart uttalade vilja, men det bör finnas en möjlighet då och då till att göra det just för att skapa den större rättvisa och rättssäkerhet för prästerskapet, varom jag här talat.

Jag skulle också tro, att när herr Sandegård säger, att frågan gärna kan falla nu, därför att vi kunna taga upp den igen, är han optimist i allt för hög grad. Jag tror mig kunna försäkra honom, att skulle frågan nu falla, lär det

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
 nog dröja, innan den toges upp igen, och, såvitt jag förstår, skulle därmed detta för det svenska prästerskapet betydelsefulla spörsmål skjutas ut i det ovissa och ställas på en mycket, mycket avlägsen framtid. När nu utskottet enhälligt kommit fram till ett positivt resultat i överensstämmelse med propositionens linje, synes det mig ligga däri en fingervisning om att de, som från början med delade meningar gått till en detaljgranskning av detta förslag och inom utskottets trängre ram noga dryftat det, dock slutligen vid vägandet av pro och kontra ha kommit till det resultat, att Kungl. Maj:ts linje i alla fall är den, som är ändamålsenligast och lämpligast, och därefter lagt sitt förslag.

Med dessa ord, herr talman, vågar jag uttala den förhoppningen, att första kammaren skall ansluta sig till utskottets förslag.

Herr Åkerman: Herr förste vice talman! I anslutning till herr statsrådets anförande ber jag få yrka bifall till utskottsförslaget.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det finns en punkt i motiveringen, som jag icke kan riktigt förlika mig med och som det förvånar mig, att första lagutskottet, som är känt för sin stringens, när det gäller lagstiftning, har kunnat skriva.

Den fråga, som det här gäller, är ju i grund och botten den om ett rätt avvägande av befordringsintresset hos präster, som icke äro rätt uppskattade av församlingarna, och församlingarnas fria val, deras frihet att underskatta de sökandes förtjänster. Men om detta är fallet, lär man väl icke komma ifrån att just botemedlet skall ligga i Kungl. Maj:ts utnämning. Kungl. Maj:t skall ha full frihet att bedöma, huruvida det ena eller andra här främst bör beaktas. Och om man därvid vill ha några särskilda synpunkter med hänsyn till församlingens val, alltså det ena av de stridande intressen, som skola särskilt beaktas, lär man väl få lov att skriva in det i lagtexten.

Lagutskottet och statsutskottet kunna icke skriva på samma sätt. Statsutskottet kan uttala en förväntan med avseende på ett visst anslags användning, och det får då nästa år tillfälle att pröva, om denna förväntan blivit uppfylld eller icke. Men ett lagutskott, som uttalar en förväntan om hur en lag skall tillämpas, går över sin befogenhet, ty lagen skall förklaras på det sätt, som den är skriven, på det sätt, som den kommit till, men icke genom någon motivering.

Nu kan man i en motivering mycket väl säga, att en sak är självklar, och det kan man här också göra, då den verkligen är någorlunda självklar. Det har departementschefen gjort: utskottet omtalar detta på sid. 9, där yttrandet står återgivet, »att det är alldeles givet» — d. v. s. självklart — »att vid utnämningsrättens utövande stort avseende alltid måste fästas vid den anslutning som någon av de å förslaget uppförda kan hava vunnit vid församlingsvalet».

Ja, *det* är en så självklar sak, att det kan mycket väl sägas, men utskottet skiljer sig från honom. Utskottet säger på sid. 11, att det kan ansluta sig till den i propositionen föreslagna linjen under den förutsättning, som departementschefen angivit, ehuru utskottet skriver det på litet annat sätt. Men så lägger det till: »Utskottet förordar fördenskuil departementschefens förslag i förevarande avseende, under uttalande av den bestämda förväntan» — d. v. s. riksdagen skall skriva det sedan — »att i de fall, då utnämningsrätten tillkommer Konungen, församlingens val likväl kommer att tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning, där det visar en under *avsevärt deltagande tydligt uttalad mening* och valresultatet *icke skulle leda till uppenbar orättvisa*.» Om Kungl. Maj:t, vartill icke under några förhållanden före-

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

ligger någon skyldighet, komme att följa denna bestämt uttalade »förväntan», skulle lagens ändamål förfelas. Jag kan icke förstå annat än att det måste bli i rena undantagsfall som ett avvikande från valresultatet, när ett tydligt eller »avsevärt» deltagande ägt rum, skulle kunna leda till sådan uppenbar orättvisa att Kungl. Maj:t finge använda den nu, såsom botemedel, föreslagna särskilda utnämningsrätten, därest direktiven skulle gälla. Kungl. Maj:t måste beakta de synpunkter, som varit avgörande för hela lagändringen men icke direktiven, såvitt lagändringen skall tjäna något till. Det är därför som jag omöjligen har kunnat finna det rimligt, att riksdagen skulle göra ett sådant uttalande. Utskottet gör en förhandstolkning å sin sida av lagtexten utan att kunna skriva in i lagtexten vad det menar. Men, mina herrar, ett sådant förhandsuttalande i en *lagstiftningsfråga* faller platt till marken, om icke Kungl. Maj:t godkänner det, och Kungl. Maj:t kommer aldrig att godkänna motiveeringen. Vad tjänar den då till?

Jag tillåter mig därför, herr talman, att, då jag nu yrkar bifall till utskottets förslag, hemställa att motiveringen på sid. 11 måtte ändras på följande sätt. Jag bibehåller meningen: »Vid övervägande av frågan har utskottet dock kommit till den uppfattningen, att en lösning, som tillgodoser de av utskottet anförda synpunkterna, synes närmast kunna vinnas i anknytning till den i propositionen föreslagna linjen.» Där sätter jag punkt. Sedan stryker jag orden »under förutsättning att Konungen vid utövandet» etc. och stryker nästa mening, där utskottet uttalar sin bestämda förväntan etc., och insätter i stället följande mening: »Utskottet finner det i likhet med departementschefen alldeles givet, att stort avseende alltid vid utnämningsrättens utövande måste fästas vid den anslutning, som någon av de å förslaget uppförda kan hava vunnit vid församlingsvalet.» — Sedan fortsätter jag med utskottet: »För att trygga en sådan tillämpning av lagen har utskottet tillika ansett sig böra förorda, att Konungen, när utnämningsrätten tillkommer honom, alltid skall till ledning vid avgörandet äga tillgång till av *biskop och domkapitel*» etc. Till tryggande av en självklar sak, som man likväl kanske inom sig hyser något tvivel om, huruvida den kommer att bli så självklart tillämpad, har utskottet satt in som lagregel att biskop och domkapitel skola höras. Ja, det har jag ingenting emot. Då har man anknutit till departementschefens uttalande, och man har förtydligat lagtexten — utan några otillåtna direktiv.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta ändringsförslag.

Herr **Bergman**: Det är en ganska egendomlig situation, som föreligger här i dag, då man nödgas försvara demokratin mot en socialdemokratisk regering. Här inbjudes folkrepresentationen nu att offra ett gammalt folkprivilegium vid tillsättandet av präster, och att företaga en reform, i en riktning, som går ut på att överlämna utnämningen åt Kungl. Maj:t. Det är ju visserligen endast var tredje gång, som detta förfaringsätt för närvarande är ifrågasatt. Men med kändedom om den nuvarande ekklesiastikministerns inställning till denna sak torde man väl kunna förutsätta, att det är hans önskan — jag vet ju ej, om han hunnit ändra mening här, som i mycket annat, men att döma av hans tidigare uttalanden — att nu göra början till en allmän överflyttning av prästvalen till Kungl. Maj:t. Han har tidigare uttalat, att han anser, att kyrkan är en form av statsverksamhet, den bör vara ett slags ämbetsverk, där således prästerskapet väl borde utnämnas på samma sätt som ämbetsmännen i andra ämbetsverk. Vi ha emellertid i århundraden haft det folkprivilegiet, att församlingarna i stor utsträckning själva ha fått utse sina präster, och utvecklingen har hittills gått i den riktning, att den utvidgat denna rätt. Det är ju en ganska viktig fråga, som nu föreligger, då det gäller att offra ett

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

sådant privilegium i dag och vrida om utvecklingen i annan riktning. Jag tror ej, att den allmänna folkmeningen är beredd därtill. Den enighet, som föreligger inom utskottet, är säkerligen ej motsvarad av en enighet bland folket. Man har icke haft tillfälle att sätta sig in i denna fråga tillräckligt, och utskottets utlåtande, vars enighet, redan den, är mycket överraskande, har kommit nästan som en överrumpning. Jag är övertygad, att om det hade funnits tid till offentlig diskussion om denna sak, skulle det ha visat sig, att det visst icke råder någon allmän enighet om denna fråga. Det är väl bra mycket förnuftigare, synes det mig, att gå den linje, som brukar kallas den ekströmska linjen, som ju går ut på att i de fall, där folket icke sagt tydligt ifrån, hur det vill ha det, och i de fall, där det visar likgiltighet för saken, den överordnade myndigheten får avgöra saken. Det förekom nyligen ett fall av det förstnämnda slaget i det län, jag har äran representera. I en av detta läns städer var det nyligen prästval, och det visade sig därvid, att den ene av de på förslaget uppförda hade fått 229 röster, vill jag minnas, den andre 228 röster eller så och den tredje 225 röster. I ett sådant fall, där församlingens utslag således är, praktiskt taget, ungefär lika för allesamman, kan man ju icke säga, att församlingen uttryckt någon bestämd önskan. Att i sådana fall låta en eller ett par rösters övervikt avgöra saken, vore ju endast en rent formalistisk rättvisa. I sådana fall kan det vara på sin plats att avgörandet övergår till Kungl. Maj:t eller eventuellt domkapitlet, såsom herr Sandegård nyss här utvecklade.

Nu framhåller man, att med iakttagande av vad utskottet säger i sin motivering skulle det, även om propositionen bifalles, icke komma att bli något intrång i församlingens rätt, ty Kungl. Maj:t skulle i allmänhet taga hänsyn till dess önskan. Ja, är det så säkert, det? Det står i en motivering här, men det står ej i lagen någonting om det. Vi ha sett många exempel på att riksdagen i sina motiveringar till förordningar, som sedan utkommit, har uttalat varje-handa önskemål, vilka icke alls ha iakttagits av ministrarna. Jag erinrar exempelvis om en fråga, som förelåg för några dagar sedan, nämligen om de räntefria studielånen. Där hade riksdagen mycket tydligt uttalat, till vilka de borde utdelas, men vi ha sett exempel på att de i åtskilliga fall utdelats alldeles tvärt emot de av riksdagen uttalade principerna.

Det sades vidare av statsrådet — det var en synpunkt, som säkerligen är av mycket stor vikt — att det icke är önskvärt, att dessa val bli politiska. Det hade nu blivit ganska allmänt, att det vid prästvalen gick politik i dem, klagade han, och varnade med rätta, men något oväntat från detta håll, för partipolitisk agitation vid prästval. Men jag frågar: på vad sätt skall den anordning, som här föreslås, kunna förhindra detta? Här är det ju icke ifrågasatt, att, såsom det i någon motion föreslagits, man var tredje gång skulle inhibera valet, utan valet skulle fortfarande äga rum, och församlingen föreställer sig då naturligtvis, att det skall tagas någon hänsyn till valet, eftersom det i alla fall skall företagas. Vilken garanti har man mot politisk agitation vid det valet? Jag är av fullkomligt samma mening som den herr statsrådet i dag uttrycker, att det är mycket olyckligt och olämpligt med politisk agitation vid prästval, men man undviker den icke på det här sättet.

För övrigt kan man med fog fråga: är det så alldeles säkert, att Kungl. Maj:ts rådgivare själva äro så fullt fria från politiska synpunkter vid utnämningarna? Våra regeringar äro numera partipolitiska. Antag, att genom en agitation från ett visst politisk håll en person särskilt skjutits i förgrunden, och det sitter en regering, som tillhör samma politiska parti, kan man då icke befara, att den möjligen kommer att fälla sitt utslag i överensstämmelse med den önskan, som råder bland dess partivänner? Jag åsyftar nu icke något sär-

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

skilt parti, det gäller alla partier, att missbruk kunna tänkas uppkomma. Jag tror ej, att Kungl. Maj:ts regering alltid är så kemiskt fri från partipolitiska synpunkter, som man skulle önska, att församlingarna vore, men som de tyvärr icke alltid äro. Jag kan således icke finna, att de skäl, som anförts och som här nu berörts, äro så bärande.

Det var en annan sak, som statsrådet också anförde. Han sade, att om man nu skulle gå den ekströmska linjen, som hade tilldragit sig mycken sympati under den allmänna diskussionen förut, skulle resultatet bli det, att i de små församlingarna skulle det nog i allmänhet bli tillräckligt många, som röstade, och utslaget bli så pass tydligt, att det icke vore någon fara med det. Men i de stora församlingarna skulle man ha svårt att komma upp till det röstdelta-gande, som då skulle krävas, och fördenskull skulle foljden bli att i realiteten de flesta folkrikare pastorat bleve regala. Kungl. Maj:t skulle då få en vidsträckt rätt att utnämna. Ja, om den nuvarande representanten för Kungl. Maj:t i kyrkodepartementet har den uppfattningen, att det är önskvärt, att Kungl. Maj:t utnämner, vad är det då ur hans synpunkt för olycka som sker, om det i de stora församlingarna blir alltmera vanligt, att Kungl. Maj:t får fri utnämningssrätt? Jag tror icke heller, att allmänheten i dessa folkrika församlingar skulle visa så stort missnöje. Den är i våra dagar icke så starkt intresserad för kyrkliga ärenden i de stora städerna. Det är endast vissa kretsar där, som ha intresse för dem. Däremot i de mindre församlingarna skulle ett mycket stort missnöje säkerligen göra sig gällande. Det har man sett exempel på vid många tillfällen, redan nu, där Kungl. Maj:ts utnämning gått emot en allmän och tydligt uttalad önskan hos församlingen. Och efter nu föreslagna ordning skulle sådant missnöje få flera anledningar att utbryta. Hur man än vänder på denna fråga, förefaller det mig, som om det vore mindre lyckligt, det arrangemang, som nu i en hastig vändning kommit i förgrunden.

Jag tror, att den opinionsyttring, som prästerskapet i ärkestiftet har avgivit, bör uppfattas så, att prästerskapet har sett, att här finnes en möjlighet att komma ifrån de i vissa avseenden beklagliga förhållanden, som hittills rått. Det öppnas dock en viss utsikt till större rättvisa vid befordringarna, större möjlighet, att Kungl. Maj:t efter objektiva grunder skulle företaga befordringarna, och därför har man velat ge en opinionsyttring i det avseendet. Men jag är ganska övertygad, att, om Kungl. Maj:t skulle ha valt den ekströmska linjen, det sannolikt kommit likadana uttryck från präster i något, kanske i flera stift, uttryckande deras förhoppning, att denna fråga nu äntligen måtte få sin lösning i en riktning, som medför större rättvisa.

Jag tror därför, att det vore bäst för närvarande att icke acceptera detta förslag, sådant det nu föreligger, emedan jag är övertygad om att det icke överensstämmer med församlingarnas allmänna önskningsar och med de gamla principer som gällt sedan långa tider här i landet. Förslaget bör avslås men med den underförstådda meningen, att prästvalsreformen skall komma igen i annan och bättre form och enligt min tanke helst då i den form, som det ekström-tofftska förslaget förutsätter — med någon modifikation, som rättar till någon svaghet däri — men i alla händelser, att frågan måtte komma igen under bättre auspicer än nu.

Jag får alltså i likhet med den förste ärade talaren yrka avslag på utskottets förslag.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Efter det anförande, som hållits här från statsrådsbänken i denna debatt, vilket jag med uppmärksamhet och tacksamhet åhört, har jag icke mycket att tillägga, ty de synpunkter jag tänkt komma med i debatten äro upptagna av herr statsrådet i hans anförande.

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

Dock är det ett par saker jag ber få säga. Jag har varit hedrad med uppdraget att vara ledamot av de fyra sist hållna kyrkomötena. Under kyrkomötena 1925 och 1926, då denna fråga dryftades, anslöt jag mig till det ekström-tofftska förslaget, men när åren gingo och jag fick tänka på saken, insåg jag mer och mer hur omöjligt det var att acceptera detta förslag. Herr statsrådet har berört de svårigheter det skulle medföra. Jag vill tillägga följande. Det kan tänkas en sådan ställning i en församling, att sedan vederbörande avlagt sina prov och allting är färdigt till val, har hela församlingen en så enhällig mening, om vem som skall kallas, att församlingsborna icke ha något särskilt stort intresse av att inställa sig vid valet. Kommer så t. ex. svårt väder på valdagen, sitta de hemma och tro att den saken reglerar sig själv. Den av församlingen önskade blir visserligen vald, men med så få röster, att valet icke föranleder Kungl. Maj:t att ta hänsyn till det. Alltnog, jag kom fullkomligt ifrån den uppfattningen, att den ekström-tofftska linjen var acceptabel och slöt mig till den s. k. tredjemanslinjen.

Nu ha vi ju fått en proposition, byggd på tredjemanslinjen, enligt min mening ett lyckligt utarbetat förslag, som av första lagutskottet något lindrigt retuscherats, även det åt lyckligt håll, varför jag ber att få ansluta mig till första lagutskottets mening.

Jag måste dock säga några ord med anledning av ett uttryck, som den förste ärade talaren fällde här i debatten. Han sade, att församlingarnas av ålder ägda rätt att själva få kalla sina kyrkoherdar trädde för nära genom det föreliggande förslaget. Det är nog ett uttryck, som man får granska litet närmare. Före 1910 hade vi konsistoriella pastorat och regala pastorat. I de regala pastoraten tillhörde utnämningssrätten alltid Kungl. Maj:t. Jag minnes icke siffran nu, men jag tror, att landets pastorat till en tredjedel voro regala och till två tredjedelar konsistoriella. För en tredjedel av pastoraten låg alltså utnämningssrätten ständigt i Kungl. Maj:ts hand, vilket ju kan sägas vara en orättvisa pastoraten emellan. Nu återförs förhållandena till det gamla, att utnämningssrätten var tredje gång i samtliga pastorat överlag ligger i Kungl. Maj:ts hand, men så att det rör alla pastorat lika. Den gamla ojämnheten är övervunnen.

Ja, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det kan efter de inlägg, som redan gjorts, vara ganska onödigt att jag yttrar mig i denna fråga, men då jag under de kyrkomöten, där prästvalslagen varit under debatt, ständigt anknutit mig till den ekström-tofftska linjen, anser jag mig här böra säga några ord.

Jag har anslutit mig till denna linje därför att den har gått ut på att söka få fram ett verkligt uttryck för församlingarnas mening och att i det fall, när valet inte givit sådant uttryck, frågan skulle gå till Kungl. Maj:t. Församlingarnas valrätt har vid alla tillfällen blivit bevarad, men endast när intresset för prästvalet inte varit tillräckligt starkt, har församlingarnas val icke blivit slutgiltigt.

Jag har också tyckt, att det låg någonting irrationellt i tredjegångslinjen i så måtto, att olika principer skulle tillämpas vid tillsättningen av samma tjänst vid olika tillfällen. Eljest är det ju så, att en tjänst tillsättes efter samma princip varje gång den blir ledig, men enligt tredjegångslinjen komma olika principer att tillämpas. Vidare innebar förslaget från början, att församlingarna inte skulle få tillfälle att genom val uttala sin mening, utan utnämningen skulle ske direkt genom Kungl. Maj:t.

Nu har denna linje i alla fall blivit förbättrad på det sättet, att man har

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

infört val, så att församlingarna vid alla tillfällen, när en kyrkoherdebefattning skall tillsättas, få möjlighet att uttala sig. Jag anser, att detta är en väsentlig förbättring av denna linje, ty såsom här nyss påpekats komma dessa »vartredjegångstillfällen» att bilda en motsvarighet till de gamla regala pastoraten, och tillsättningen av präster kommer i dessa fall att ske precis på samma sätt som tidigare skedde i dessa regala pastorat.

Såsom frågan nu ligger och då första lagutskottet lyckats komma till fullständig enighet, kan jag inte motsätta mig det föreliggande förslaget. Jag anser, att det i många avseenden innehåller väsentliga förbättringar i jämförelse med 1910 års vallag. Det är många detaljer, som innebära ett framsteg, och jag vill inte riskera att man ej skall kunna uppnå dessa förbättringar. Jag håller före, att det nog är fullt riktigt vad herr statsrådet sagt, att om frågan nu faller, kommer det att dröja mycket länge, innan den tages upp igen. Jag vill också säga, att från prästerskapets synpunkt lagen, så vitt jag kan förstå, är fullt acceptabel. Jag förmodar, att icke heller församlingarna kunna ha så stora invändningar att göra. Herr Bergman uttalade visserligen sitt tvivel om huruvida lagen motsvarade majoritetens mening i församlingarna. Ja, därom veta vi naturligtvis ingenting. Det är bara en gissning, och man får väl avvakta de erfarenheter, som man kan få av den här föreslagna lagen.

Med dessa få ord, herr talman, ansluter jag mig till dem, som yrkat bifall till första lagutskottets förslag i denna sak.

Herr **Bissmark**: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Anledningen till att jag begärde ordet var särskilt det anförande, som hölls av herr Bergman.

Jag vill påpeka, att jag inom utskottet till en början var inställd på att söka realisera den ekströmska linjen d. v. s. att låta deltagandet och den relativa enigheten i valet bli avgörande för huruvida församlingarna själva skulle få utse sina kyrkoherdar eller ej. Men jag kom under ärendets gång till den uppfattningen, att den vägen inte var framkomlig. Det visade sig nämligen i statistiken vid våra kyrkoherdeval, att ju större enigheten var inom församlingarna att få en viss kyrkoherde, desto mindre var deltagandet. Man kunde ju befara, att även om man finge en lag, grundad på den ekströmska linjen, samma förhållande skulle fortfara. Vad som framlockar ett livligt deltagande är, när det är olika kandidater, som ställas mot varandra och den rent personliga agitationen för den ene eller den andre kommer i gång. Sker däremot ett val fullständigt i enighetens tecken, är det svårt att mobilisera upp tillräckligt många valmän för att säkra sig den kvotdel, som den ekströmska linjen förutsätter.

Då jag alltså inte kunde vidhålla tanken på att lösa frågan efter denna linje och stod i valet mellan regeringspropositionen eller rent avslag, tvekade jag för min del ej att förorda den kungl. propositionen med hänsyn till att ju ingen annan väg anvisats, som verkligen är framkomlig. De sakkunniga hade nöjt sig med generella uttalanden om, att därest valet innebure orättvisa etc., skulle konsistorierna till Kungl. Maj:t kunna hänskjuta utnämningarna. Men dylika allmänna talesätt kan man ju inte lägga till grund för en lagstiftning på detta område. Förslaget har ju också enhälligt utdömts av kyrkomötet, såvitt jag kan förstå.

Beträffande den anmärkning, som herr Reuterskiöld gjorde angående motiveringen, får jag säga, att den vore alldeles riktig, om det gällde en lag, som skulle tolkas av domare eller menige man, men här avses ju en bestämmelse, som Kungl. Maj:t skall tillämpa vid utövandet av sin administrativa verksam-

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

het. Det är ju alldeles givet, att om man skriver på detta sätt, är det inte tillräcklig anledning för konstitutionsutskottet att gripa tag i en ecklesiastikminister, som skulle åsidosätta de synpunkter, vilka utskottet givit uttryck åt. Ur den synpunkten är herr Reuterskiölds anmärkning naturligtvis riktig, om man nämligen anser, att det är så nödvändigt, att reaktionen skall komma i den formen. Men fastän utskottet ansåg, att det inte fanns någon möjlighet att i lagen inskriva någon bestämmelse om, när Kungl. Maj:t skulle vara bunden av en röstning i de här tredjegångsfallen, ville det dock för sin del understryka vad regeringen i propositionen givit uttryck åt, under förmenande att det i varje fall skulle ha en verkan i det syfte, som utskottet ville gagna; och om det skulle visa sig, att utnämningsrätten missbrukas eller ledes in på banor, som riksdagen nu inte har tänkt sig, finnes ju alltid möjlighet att ändra lagen. För min del har jag den uppfattningen, att samarbetet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen är och bör vara av sådan art, att ett dylikt uttalande av Kungl. Maj:t kommer att uppfattas såsom vägledande för dess utnämningsrätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den sista ärade talaren erkände det riktiga i min anmärkning, men han utgick tillika från den felaktiga förutsättningen, att den lag, som det nu gäller, icke är civillag. Jag tillåter mig erinra om, att i 87 § regeringsformen, i vår svenska grundlag, talas det om allmän civil- och kriminallag samt kyrkolag. Paragrafen är uppdelad i två moment: den allmänna kyrkolagen talas det om i andra momentet. Dessa lagar äro fullkomligt likställda. Han säger, att det av mig påtalade förfarandet icke kan komma i fråga när det gäller lagar, som skola tillämpas av domare och myndigheter, men det kan användas i fråga om lagar, som bero av Kungl. Maj:t i administrativ väg. Men, herr talman, detta är ingen administrativ fråga! Det är en tillämpning av 87 § regeringsformen, varom statsrådet själv erinrat, och den går utanpå alla första lagutskottets motiveringar. Det beklagliga och betänkliga blir, att kyrkolagens tillämpning enligt utskottsdirektiven komme i strid med 87 § regeringsformen, och det kan ju göra mig detsamma, om första lagutskottet vill ge dylika direktiv. Men vad som icke gör mig detsamma är, att riksdagens första kammare genom att ansluta sig till dessa skulle komma i samma fördömelse. Jag kan för min del icke heller finna, att man får alldeles bortse från att kyrkomötet har ett ord med i detta lag. Om nu kyrkomötet icke tar motiveringen, är det ännu mindre mening med den. Tar kyrkomötet samma motivering, står man inför den situationen, att man på en omväg söker få en bestämmelse, som ingen velat sätta in i lagen. Det är under sådana förhållanden, synes det mig, ganska nödvändigt — icke för Kungl. Maj:ts skull, ty Kungl. Maj:t är fullständigt oberoende av detta utskottets och eventuellt riksdagens uttalande, utan för riksdagens egen värdighets skull — att kammaren ändrar motiveringen i enlighet med vad jag föreslagit.

Till sist vill jag, herr talman, i en annan fråga bara göra ett litet tillägg till vad en föregående talare sagt om församlingarnas s. k. fria valrätt. I vår svenska kyrkolag av år 1686, sådan den ursprungligen lydde, fanns det ingenting alls nämnt om församlingarnas fria val, utan där stod några vaga ord om att en församling skulle tillhållas utse efterträdare, när ledighet uppstått, men hemställa till biskopen om godkännande, och med skyldighet för biskopen att eventuellt själv utse denne. Det är de »fria valen» i gången tid!

Jag vidhåller mitt yrkande.

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

Herr Bergman: Herr talman! För undvikande av varje missförstånd ber jag få tillägga, att då jag yrkade avslag, min uttryckliga mening var, att frågan visst icke skulle få dö bort, så att, om förslaget skulle falla i dag, det sedan icke på lång tid skulle komma tillbaka.

Denna fråga är ju synnerligen väl utredd under en följd av år. 1920 års kyrkomöte yttrade sig om den, likaså 1925 och 1929 års kyrkomöten och där- efter särskilda sakkunniga. 1925 uttalade sig kyrkomötet för den ekström- tofftska linjen. Sedan kom det fram en annan linje — den s. k. leufvén- rundgrenska linjen — vid ett senare kyrkomöte, och kyrkomötet begärde då att med beaktande av vad som förekommit en utredning borde ske. Det sked- de en utredning, och utredningsmännen ha uttalat sig i en riktning, som otvi- velaktigt närmare ansluter sig till den ekströmska linjen än till vad som nu föreligger. Det förefaller alltså som om den mångsidiga utredningen skulle ha gett en tämligen tydlig anvisning i den riktningen. Detta behöver gi- vetvis icke betyda, att denna linje skall alldeles oförändrad accepteras. Om man finner någon brist, som är av särskild betydelse, så är det ju ingenting som hindrar, att den överarbetas, och man bör mycket väl kunna medhinna en proposition, i huvudsak grundad på denna linje, till nästkommande riksdag. Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att under över- läggningen framställt ett särskilt yrkande rörande utskottets motivering, till vilket yrkande herr förste vice talmannen ville återkomma efteråt, sedan lag- förslaget blivit genomgånet, samt att i avseende på den nu föredragna para- grafen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner enligt de båda sistnämnda yrkandena; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

2—25 §§.

Godkändes.

26 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1. Rösträtt vid prästval tillkomme en var, som inom församlingen äger att deltaga i kyrkostämmans överläggningar och beslut.

2. Medlem av icke territoriell församling äge ej rösträtt vid prästval inom territoriell församling.

3. Rösträtt må ej utövas av annan än den, som personligen infinner sig vid valtillfället. Äro äkta makar båda röstberättigade, äge dock den ena av dem genom fullmakt överlåta sin rösträtt till andra maken. *Fullmakt skall vara ställd till andra ma- ken samt av utställaren underskriven med angivande av den dag underskri- vandet skett. Å fullmakten skall till- lika vara av två vittnen tecknat bevis,*

3. Rösträtt må ej utövas av annan än den, som personligen infinner sig vid valtillfället. Äro äkta makar båda röstberättigade, äge dock den ena av dem genom fullmakt överlåta sin röst- rätt till andra maken. *Fullmakt skall vara ställd till andra maken samt av utställaren underskriven med angi- vande av den dag, underskrivandet skett, ävensom bevittnad av två perso- ner. Är fullmakt ej så underskriven*

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
att den egenhändigt underskrivits av och bevitnad, som nu är sagt, är den
utställaren å den dag, fullmakten ut- ogill.
visar. Är fullmakt ej så underskriven
och bevitnad, som nu är sagt, är den
ogill. Fullmakt äger icke giltighet
under längre tid än trettio dagar efter
dagen för utfärdandet.

4. Varje röstande äge en röst.

Herr Sandegård: Herr talman! Ett enda ord. Jag skall tillåta mig att här yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det gäller bestämmelsen om fullmakt och giltighetstid för fullmakt, där utskottet ur den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen lyftat ut orden: »Fullmakt äger icke giltighet under längre tid än trettio dagar efter dagen för utfärdandet.»

Jag hemställer alltså om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del. Det är inte fråga om något annat än en välbehövlig förenkling av de regler, som ligga i Kungl. Maj:ts förslag om fullmakt. Ett mindre antal fullmakter komma att kasseras genom det sätt, varpå utskottet förenklat förslaget. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att det gäller endast fullmakt mellan äkta makar. Det finnes i mitt tycke ingen anledning till de anmärkningar, som den ärade talaren framställt mot utskottsförslaget.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslaget.

I fråga om motiveringen, anförde nu herr förste vice talmannen, hade herr Reuterskiöld yrkat, att den del av utskottets yttrande å sid. 11 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Vid övervägande av frågan» och slutade med »leda till uppenbar orättvisa», skulle utbytas mot följande uttalande: »Vid övervägande av frågan har utskottet dock kommit till den uppfattningen, att en lösning, som tillgodoser de av utskottet anförda synpunkterna, synes närmast kunna vinnas i anknytning till den i propositionen föreslagna linjen. Utskottet finner det, i likhet med departementschefen, alldeles givet, att stort avseende alltid vid utnämningens utövande måste fästas vid den anslutning, som någon av de å förslaget uppförda kan hava vunnit vid församlingsvalet.»

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering i nu angivna del samt vidare enligt herr Reuterskiölds yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

Herr **Reuterskiöld** erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag vill endast be att till protokollet få anmäla reservation mot det beslut rörande motiveringen, som kammaren fattat. Detta för kammarens egen skull.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölis.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckt motion angående utredning om en modern hyreslagstiftning.

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 70, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Ström* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt gällande bestämmelser, som reglerade förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst — hithörande delar av lagen av år 1907 om nyttjanderätt till fast egendom samt lagen av den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra m. m. — kunde sammanföras i en modern hyreslag, som utformades under hänsynstagande till nutida förhållanden på detta område, i en social och humanitär anda efter de grundsatser, som i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion, II: 70, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herr *Lindhagen*, som på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära överbäggande och förslag till en lagstiftning i motionens huvudsakliga syfte med en erinran tillika i motiven om ärendets större sammanhang.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Här föreligger en framställning i den s. k. hemfrågan eller bostadsfrågan, närmast städernas bostadsfråga, en parallell till de små jordbrukarnas egnahemsfråga på landet. Den senare har rönt en större uppmärksamhet än städernas egnahemsfråga. Nu säger utskottet här, att bostadsfrågan är »ett av de betydelsefullaste samhällsspörsmålen, förtjänt av statsmakternas oavslåtliga uppmärksamhet». Jag får fästa uppmärksamheten på att utskottet här talar i pluralis — »statsmakterna». Således är också riksdagen inbegripen.

Så säger utskottet vidare, att i denna fråga intager hyreslagstiftningen »en framstående plats». Nu är det emellertid att anmärka, att sedan 1923 har denna hyreslagstiftningsfråga varit framförd av många motionärer och ur många synpunkter åren 1924, 1925, 1927, 1930, 1931, 1932, 1933 och 1934. Ingen enda gång har andra lagutskottet och följaktligen icke heller någon av riksdagens kamrar ansett, att detta högst betydelsefulla samhällsspörsmål bort från riksdagens sida föranleda någon skrivelse till Kungl. Maj:t med uppmuntran att lägga manken till för detsamma! Utskottet säger, att tillräckliga skäl icke anförts, trots att utskottets ledamöter liksom alla andra människor veta, att förhållandena äro högst bedrövliga.

Utskottet har stannat i samma negation nu som förut. Jag vet nog vad anledningen kan vara. Det är en psykologisk fråga och beror på intresse-riktningar och den klassegöistiska makt, som de nu ha över riksdagen. Men det har i alla fall alla gånger varit det sympatiska med utskottets utlåtande,

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

att det har framhållit frågans stora betydelse, och vidare, att utskottet med förtroende har lagt den i Kungl. Maj:ts hand, men utskottet har aldrig självt tagit position i en enda punkt. Det är så man nu också försöker komma ifrån riksdagens ansvar mer och mer även i den sociala jordbrukshemsfrågan, och man lyckas så småningom, fast där skriver man ju ännu någon gång till Kungl. Maj:t och begär att få »uppmjukningar», som det kallas, i vad man redan har beslutat för att värna om jordbrukarhemmen. Utskottet var så litet intresserat av saken, att när justering skulle ske i utskottet av detta intetsägande utskottsutlåtande — ty det är det ju fullkomligt — så yrkades också vad som sedan inflöt, att man antog, »att Kungl. Maj:t även i fortsättningen kommer att vidtaga de åtgärder inom bostadsfrågans område, vartill förhållandena kunna giva anledning». Således ett upphävande av riksdagens intresse att yttra sig om själva saken, och sålunda ett upphävande av riksdagens uppgift, befogenhet och beslutanderätt. Men även detta tycktes vara för mycket, så det blev votering, huruvida man t. o. m. skulle göra detta tillägg i motiveringen, och med 7 röster mot 5 beslöts att det där sista tillägget skulle inflyta i utskottsbetänkandet.

Med andra ord: Utskottet har den uppfattningen, att det är »ett av de betydelsefullaste samhällsspörsmålen», men vill aldrig besvara riksdagen med att ta något eget initiativ för detsamma och icke heller att på det sättet stärka själva saken och Kungl. Maj:ts ställning. Ty det är ju alldeles givet, att när riksdagen skriver och Kungl. Maj:t måste föredraga riksdagens skrivelse i konseljen, så är det för saken och även för Kungl. Maj:t själv ett mycket mäktigare stöd än om regeringen vet, att den bakom sig har en riksdag, som är på väg att mer och mer avskaffa sig själv. En sådan vilja hos riksdagen föranleder naturligtvis även, att också vi efter berömda föredömen omkring oss en vacker dag bli avskaffade även på papperet, när vi nu nödvändigt vilja ha det på det sättet! Aldrig var det vid sekelskiftet sed, att riksdagen skulle tiga och hoppas på Kungl. Maj:t och bara med en fras avfärda allt intresse för sådana här saker, som man nu gör om allt, som icke rör pengar! Ty nu är det bara pengar, som man skriver om, pengar, som man voterar om. Aldrig skriver man numera i någon ideell fråga. Men de komma igen, förstås — fastän kanske på ett annat sätt.

Nu har jag inte varit med om de här frågorna i andra lagutskottet förut, ty jag har funnit det vara så hopplöst att sitta och nöta ut sig i ett nutida utskott, när man upplevat glansen över utskottsbehandlingen av ämnena vid sekelskiftet, men jag har bett att få mig förbehållen en suppleantplats för att kunna få vara med om åtminstone jordfrågorna på landet.

Nu har jag ryckt in i denna stadernas jordfråga även hemfrågan, såsom bostadsfrågan rätteligen bör kallas. Den frågan har jag ägnat en så mycket större uppmärksamhet i stadsfullmäktige, men även tagit upp den i riksdagen genom motioner. Jag har funnit, att den frågan bör, såsom utskottet också påpekade 1930, ses i *ett större sammanhang*. Det var mycket riktigt sagt, men utskottet har inte talat om, vad sammanhanget skulle bestå i. Jag har ansett, att det nu kunde vara på tiden att ange detta sammanhang, och därför återfinnes i utskottets utlåtande på sidan 16 och följande en redogörelse för sammanhanget under rubrikerna »Hemmet», »Egnahem och hyreslägenheter». »Enskilda företagens hyreslägenheter», »Bostadsstandarden», »Staden bör bygga själv», »Försäljning av kommunens tomter till billigt pris», »Kommunala tomters upplåtelse med tomträtt» och »Skärpning av hyreslagstiftningen till förmån för hyresgästerna». Den sista avdelningen rör motionen för i dag, medan alla de föregående kapitlen handla om det större sammanhang, som lagutskottet en gång talade om. Och alla dessa kapitler har jag upplevat med mitt

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

blod, kan jag säga, i den kommunala politiken och delvis även i riksdagspolitiken.

Nu är det alldeles givet, att när lagutskottet absolut vägrat att visa så stort intresse för hemfrågan i städerna med dess hemlösa befolkning, att det ens mäktat höja sig till en anhängan, att Kungl. Maj:t måtte lägga manken till i frågan, kan jag inte med min gammalmodiga uppfattning om parlamentarismen inskränka mig till en sådan negativ, till intet annat än förintelse ledande åskådning, utan därför har jag hemställt, att riksdagen, åtminstone efter elva års ständiga avslag på yrkanden om framställningar till Kungl. Maj:t att intressera sig positivt för dessa obestriddliga missförhållanden eller, »hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till en lagstiftning i motionens huvudsakliga syfte med en erinran tillika i motiven om ärendets större sammanhang». Jag har nämligen inte rättighet att gå längre ut över motionens ram, och därför har jag tillagt det där om det större sammanhanget såsom en sak i motiven. Jag har tillfogat: »Skulle riksdagen i stället enligt utskottets förslag obemärkt i sitt protokoll allenast inskriva förhoppning om att regeringen gör sitt bästa, nödgas jag, med min gammalmodigare syn på parlamentarismen, begagna mig av svenska folkets gamla petitionsrätt. Jag kommer då att till regeringens kännedom bringa utskottets lönlige mening i ämnet jämte mitt särskilda yttrande.»

Herr talman! Jag yrkar bifall till min hemställan i min reservation.

Herr **Westman**: Herr talman! Den föregående ärade talaren har gjort andra lagutskottet orätt, när han trott sig kunna tyda utskottets hållning på det sättet, att utskottet icke intresserar sig för bostadsfrågan i vårt land. Var och en, som läser utskottets utlåtande, ser, att utskottet har bemödat sig att framlägga alla de synpunkter, som kunna vara av betydelse för dem, som verkligen intressera sig för att denna för vårt folk så viktiga fråga skall föras in i ett bättre läge än det, vari den för närvarande befinner sig. Men jag undrar verkligen, om hyresgästerna, framför allt just nu, skulle bli hjälpta genom att utskottet gjorde en framställning om en allmän revision av hyreslagen. Vi måste ändå tänka på hur frågan ter sig från hyresgästernas synpunkt, och jag misstänker, att det för dem är andra faktorer, som spela den största rollen.

För min del kan jag icke finna annat än att om man ser på situationen sådan den nu är, föreligger icke något trängande behov av att just nu föra fram frågan om en stor revision av hyreslagstiftningen. Kungl. Maj:t har visat sitt intresse för bostadsfrågan genom alla de framställningar till riksdagen om medel för att hjälpa upp bostadsbeståndet, för vilka det redogjorts i utskottsutlåtandet. Det är ju inga obetydligheter det här gäller, det har ett par gånger begärts 10-miljonersanslag o. s. v. Det är alldeles givet, att dessa åtgärder ha varit i hög grad ägnade att förbättra bostadsbeståndet i vårt land. Riksdagen har också tillmötesgått Kungl. Maj:ts anspråk på medel i mycket stor omfattning, som alla veta. Jag undrar i alla fall, om man under sådana förhållanden har rätt att med misstro betrakta Kungl. Maj:ts hållning i fråga om bostadsfrågans lösning. Jag för min del har icke som den föregående talaren en pessimistisk uppfattning av Kungl. Maj:ts intresse för denna sak.

Vad speciellt beträffar hyreslagstiftningen ligger den frågan till på det sättet, att utskottet vid föregående tillfällen förklarat, att det gärna vill erkänna, att det finns en och annan punkt i hyreslagstiftningen, som bör revideras. Men utskottet anser icke, att man bör taga upp de frågorna under de förhållanden, som nu föreligga. Vi ha ju nyligen haft en svårartad konflikt på bostadsmarknaden. Sedan den upphört, har nu bostadsbyggandet kommit i gång. Jag såg just i dagens tidningar en uppgift från Malmö, vari det sades, att

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

byggnadsverksamheten i denna stad kommit i gång i sådan omfattning, att man bygger mera där nu än man gjort på de sista tjugufem åren. Jag undrar, om det icke vore skäl att låta bli att för närvarande oroa den verksamhet, som nu sålunda kommit i gång för att skaffa vårt folk bättre bostäder. Om riksdagen bifaller ett förslag om att man skall taga upp hela hyreslagstiftningen till revision, är det alldeles klart, att det kan väcka oro hos de företagare, som äro verksamma på detta område.

Utskottet har sagt, att det med hänsyn till de föreliggande omständigheter-na icke velat, att riksdagen nu skulle göra någon framstöt. Däri ligger naturligtvis icke alls något uttalande om att det skulle vara olämpligt, ifall Kungl. Maj:t toge upp frågan om revision av hyreslagstiftningen på någon punkt. En sådan åtgärd från Kungl. Maj:ts sida vore icke ägnad att väcka så mycken oro och uppståndelse på byggnadsmarknaden, som skulle åstadkommas. om riksdagen nu gjorde en framställning om lagrevision. Om riksdagen gjorde det, skulle det lätt kunna föranleda till den uppfattningen, att riksdagen överskattar hyreslagstiftningens betydelse för lösandet av den stora fråga, för vilken utskottet i lika hög grad som den föregående ärade talaren intresserar sig.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Herr **Lindhagen**: Den siste talaren har avslöjat att man först och främst inte skall oroa Kungl. Maj:t. Det är den nya parlamentariska uppfattningen, jag vet det, herr Westman, och det är ledstjärnan för andra lagutskottet i sådana här frågor. Vidare skall man inte heller oroa husbyggnadsspekulanterna, ty då kanske de upphöra att bygga. Där ha vi det! Här avslöjade utskottets ordförande grundligt utskottets negativa inställning. Men man bör väl också trösta hyresgästerna på något sätt samtidigt.

Jag förbiser icke, att vi fortfarande väsentligen måste lita till den enskilda företagsamheten, när det gäller uppförandet av hyreshus, men det måste vara någon måtta på de resultat, vartill detta har lett och leder för alla. Jag föreställer mig, att meningen väl är att finna den gyllene medelvägen, så att en verkligt lojal byggnadsspekulation kan stödjas och missförhållandena undanröjas genom omtänksamhet från samhällets sida, inte minst därigenom att varje stad behåller åtminstone äganderätten till sina tomter och utvisar utvägar. Därigenom kan enskild byggnadsverksamhet även under ett sådant system fortfarande påräknas, vilket gått lysande i Stockholms trädgårdsstäder, där staden behåller tomterna och låter de enskilda företagen bebygga dem. Där har man också lyckats få billigare hyror, större utrymmen, frisk luft och landställe på en och samma gång. Nu gör ju emellertid staten, vad den kan, för att upphäva dessa avsedda förmåner med tillämpning — även olagligt — av en beskattningslagstiftning, som säger, att även de egna hemmen äro att hänföra till annan fastighet och såsom sådana skola underkastas de lagar, som gälla för hyreshusen i den inre staden, samt att de skola taxeras efter dem och deras hyresvärde beräknas i enlighet därmed.

Nu kan man i alla fall icke säga, att den siste talaren tröstade hyresgästerna. Hur ställer det sig för dem? Jag kan ju upprepa det en gång till. Egnahemsrörelsen har just sökt att skaffa dem egna hem, men hyreshus måste ju ännu till en övervägande del finnas kvar, särskilt i stora städer, fastän väl en gång även deras tid skall vara utlupen.

Nu är det på det sättet, att hemmet i städerna är vordet allt annat än eget. Marken exploateras av företagare. Tryggheten i dess besittning försvinner. Individerna har omstuvats till en »hyresgäst». Det så kallade hemmet upplåtes på ett år i sänder. Uppsägningar och hyresförhöjningar sväva över det. Hemtrevnaden är måttlig inom standardiserade hyreskaserner uti stenöken-

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

städer. Bland denna hemlösa befolkning — ty det är den — byter exempelvis i Stockholm årligen var fjärde människa bostad med bekymmer och omkostnader.

Allt detta törs inte andra lagutskottet röra vid genom en riksdagsskrivelse, ty då kunde byggandet av boningshus upphöra! Lagutskottet ställer sig alltså på den ståndpunkten, att ju större missförhållanden, som drabba hyresgästerna, desto flera bostäder få de att vantrivas i.

Det förhåller sig inte alls så, som den siste talaren förklarade, att andra lagutskottets majoritet alltid har intresserat sig för alla de förhållanden, som inverka på bostadsfrågan och egnahemsfrågan, utan det är i vackraste fall styckevis och delat i högsta grad. Till och med det lilla uttalande i motiven man har om sin förtröstan till Kungl. Maj:t kom med först efter en omröstning med sju röster mot fem.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla den hemställan, som gjorts i herr Lindhagens vid utlåtandet avgivna särskilda yttrande.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman, frågan kommer igen!

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

*Ang. grunder
för förvalt-
ningen av viss
kronoegen-
dom.*

I en den 23 februari 1934 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklaring att ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Reservation hade avgivits av herrar *Sederholm, Bengtsson, August Nilsson* och *Hedlund* i Häste, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen, med förklaring att ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Herr **Sederholm**: Den nu föreliggande propositionen avser att åstadkomma en reglering av bestämmelserna med avseende på utarrendering av kronojord, så att dessa i möjligaste mån skola komma i överensstämmelse med de regler, som gälla vid utarrendering av enskild jord. Det har alltså här gällt att i möjligaste mån tillämpa samma principer som i den allmänna arrendelagen

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)
samt att med avseende på de så kallade skogsjordbruken ansluta sig till bestämmelserna i den norrländska arrendelagen. Jag anser, att det är synnerligen lyckligt, att så sker, och det överensstämmer också fullt med de uttalanden, som riksdagen tidigare har gjort. Det är sålunda en beställning i detta hänseende, som Kungl. Maj:t nu har effektuerat.

Från utskottets förslag har jag anledning att yrka avvikelse endast med avseende på en punkt. Det gäller de föreslagna bestämmelserna för reglerande av förhållandet mellan avträdaren, tillträdaren och jordägaren, det vill säga kronan, beträffande den avträdande arrendatorns verkställande av gräs-, frö- och höstsädd, höstplöjning och därmed jämförliga prestationer. Det är ju alltid vanligt, att arrendatorn brukar utföra dessa under det sista året före avträdet. Det är arbeten, vilkas resultat icke han själv blir i tillfälle att tillgodogöra sig utan som komma den tillträdande arrendatorn till godo. Det är givet, att en sådan prestation till förmån för en efterträdare på ett eller annat sätt bör gottgöras. Det vanliga är nu, att den avträdande arrendatorn träffar överenskommelse med tillträdaren, att denne skall betala värdet av ifrågavarande prestationer, och vid nästa arrendebyte träffas sedermera en motsvarande uppgörelse. Det kan givetvis uppstå meningsskiljaktigheter angående värdet av prestationerna, men sådana meningsskiljaktigheter bruka i regel slitas genom synemännens vid avträdessynen eller i annan ordning utsedda synemäns värdering.

Nu föreslår Kungl. Maj:t, att man skall gå fram på en annan väg och detta icke blott fakultativt utan rent obligatoriskt. Kungl. Maj:t föreslår, att kronan skall med de nuvarande arrendatorerna träffa en uppgörelse, enligt vilken kronan bör lämna den avträdande arrendatorn ersättning för hans prestationer, och denne har då naturligtvis inte några krav på tillträdaren. Kronan träffar å andra sidan det avtalet med den blivande arrendatorn, att denne framdeles vid sitt avträde skall fullgöra motsvarande prestationer utan någon ersättning. Han har ju så mycket större anledning att göra det, resonerar man, som han har haft fördel av liknande prestationer vid tillträdet och för dem inte betalat någonting.

Det låter, som om det skulle innebära en förenkling, men den, som haft något med sådana förhållanden att göra, måste anse, att det innebär en försämring av förhållandena. Jag vet visserligen, att det i vissa landsdelar inte så sällan förekommer, att en sådan metod tillämpas redan nu. Jag har som jordägare själv varit i tillfälle att pröva båda metoderna, och jag har kommit till den uppfattningen, att den metod, som nu tillämpas vid kronoarrendena, d. v. s. en uppgörelse mellan avträdare och tillträdare, obetingat är att föredraga. Det är den, som fungerar bäst, åtminstone i tekniskt avseende, och som är för båda parterna fördelaktigast. Det är nämligen så, att om en avträdare skall utföra dessa prestationer utan att få någon ersättning och utan att det sker någon värdering av dem, krävs det i regel en mycket sträng och noggrann kontroll ifrån jordägarens sida, att det användes prima utsäde, att arbetet utföres på ett nöjaktigt sätt, att höstsåden gödslas med den gödsel, som fallit under sista året, och som normalt bör tillföras höstsådden, så att gödseln sista året inte föres på vårlanden, vilket ju annars är mycket vanligt, att dikningen skötes ordentligt o. s. v.

Alla dessa prestationer skulle kronan alltså noga övervaka. Det är naturligtvis orimligt att begära, att kronans organ, i detta fall domänintendenten, skall kunna fara omkring och övervaka allt sådant. Vid tillträdet kanske marken ligger snöbetäckt, så att man inte kan se, hur det förhåller sig. Den tillträdande arrendatorn har inte någon befogenhet att ingripa, men han märker kanske lätt nog under det följande året, att det slarvats med gräs-, frö-

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)

och höstsädessådden eller med höstplöjningen. Han kan emellertid inte ställa något krav på avträdaren. Han har bara fått föreskrivet i sitt kontrakt, att dessa prestationer skola vara utförda, och så har skett, men kvaliteten har han inte haft något tillfälle att kontrollera. Då är det naturligtvis vida bättre för en tillträdare, som i regel bor i närheten och som inte har så många andra jordbruk att intressera sig för, att själv utöva kontrollen. Och däri ligger just fördelarna med den hittills tillämpade metoden både för avträdaren och för tillträdaren, att den senare får arbetet utfört på ett fullt nöjaktigt sätt och den förre får full ersättning för sitt arbete.

Det är för resten inte alls givet, att om en tillträdare har mottagit höstland, gräs- och frösådd och höstplöjning i viss utsträckning, motsvarande arealer vid hans avträde alltid komma att behöva behandlas på samma sätt. Det kan hända, att trädan är mindre liksom gräs- och frösådden, det kan ha inträtt förändrade brukningsförhållanden och dylikt, och då får han ingen ersättning av den blivande arrendatorn för att han utfört mer arbete än som utförts vid hans eget tillträde, utan det är endast med kronan, som detta skall regleras.

Det har framhållits här, att reformen skulle medföra en förenkling. Jag har nu påvisat, att förenklingen i realiteten innebär en försämring av förhållandena i berörda avseenden. Men dessutom uppges den innebära en lättnad för den arrendator, som tillträder jordbruket. Han skulle slippa att betala lösen för de fördelar han får av höstbruket och inte behöva ligga ute med dessa pengar. Det kapital, som han måste disponera över vid tillträdet, kunde därför vara i motsvarande grad mindre. Det är givet, att det ligger någon sanning däri. Men man får inte överdriva denna sak. I regel får arrendatorn nämligen uppbära en ersättning för den husröta, som vilar på egendomen, av avträdaren, och därigenom får han ju alltid en del medel, som i regel äro tillräckliga att gälda skulden till avträdaren för höstbruket.

Men det är en annan fråga, som jag vill stryka under såsom synnerligen viktig. Om nu kronan skulle gå in för att på detta sätt lösa alla dessa prestationer av de olika arrendatorerna, medför det ett utlägg av pengar, som enligt gjorda uträkningar har visat sig uppgå, under en omloppstid av låt oss säga 15 år, till ett belopp överstigande två miljoner kronor. Här skulle alltså staten, låt vara successivt, lägga ut ett belopp av två miljoner kronor på en sak, som efter min mening inte är nödvändig och inte heller är till gagn för vare sig avträdare eller tillträdare. Jag tror inte, att kronan har att räkna med så mycket högre arrenden, därför att ifrågavarande prestationer ha utförts, utan jag tror, att arrendena nog komma att bli ungefär desamma. Anordningen medför alltså ett utlägg för kronan utan att den har motsvarande fördel därav.

Jag vill därför i detta avseende yrka bifall till den reservation, som jag jämt och några andra av utskottets ledamöter ha avgivit, och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag vill till en början understryka, att det föreliggande förslaget enligt min mening i stort sett är praktiskt och väl avvägt och säkerligen kommer att visa sig fördelaktigt vid tillämpningen.

Det är emellertid ett par punkter, som jag här skulle vilja beröra. Det gäller till en början 11 § 2 mom., som innehåller den bestämmelsen, att i händelse arrendet understiger 600 kronor, skall det ankomma på domänstyrelsens avgörande, huruvida arrendatorn skall vara skyldig att prestera borgen eller icke. Jag tror, att det i tillämpningen kommer att bli ganska svårt att befria arrendatorn från skyldigheten att prestera borgen. Enligt förslaget skulle

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoeigendom. (Forts.)
arrendetiden i regel omfatta 20 år. När en arrendator tillträder sitt arrende, ikläder han sig alltså förpliktelser för 20 år framåt i tiden, och dessa gälla ju inte enbart arrendebeloppet utan också underhåll av byggnader, hävd och dylikt, som kan representera ganska avsevärda belopp utöver de 600 kronor, som själva arrendeavgiften uppgår till. Det är naturligtvis ofantligt värdefullt för en arrendator att ha ett litet kapital, och då är det ju också lättare för honom att skaffa borgen. Men även om han inte har något nämnvärt kapital, kan han, under förutsättning att han är en skötsam och duglig person, känd för arbetsamhet, ordentlighet och sparsamhet, skaffa borgen ändå. Om personen i fråga däremot inte är skötsam utan är känd för att vara tämligen lättsinnig, när det gäller att handhava ekonomiska ting och dylikt, blir det svårt för honom att skaffa borgen. Frågan är alltså här, huruvida de mindre skötsamma skola ha en favör genom att slippa anskaffa borgen och alltså domänstyrelsen skall taga den större risk, som föreligger i sådana fall. När det däremot är en relativt liten risk eller ingen risk alls, skall borgen anskaffas. På domänintendenterna, som ju i första hand skola syssla med allt detta och som känna arrendatorerna bättre än domänstyrelsen kan göra, kommer att vila ett ganska stort ansvar härvidlag. Det är givet, att det inte är inbjudande att premiera en mindre skötsam person genom att låta honom slippa att anskaffa borgen. Därmed åtar man sig ju ett visst ansvar. Om det sedan visar sig efter ett eller flera år, att personen i fråga inte kan fullgöra sina förpliktelser enligt arrendekontraktet, kan han visserligen vråkas, men det är en mindre angenäm utväg, som man naturligtvis inte vill tillgripa annat än i yttersta nödfall. Men då ha ju domänintendenten och domänstyrelsen ansvaret för den förlust, som drabbar kronan i ett sådant fall. Därför hade det enligt min mening varit bättre, om denna bestämmelse inte influtit i förslaget. I varje fall är det av mycket stor vikt, att bestämmelsen tillämpas med synnerlig försiktighet, ty annars tror jag, att det kan uppstå misstämning bland de mera skötsamma arrendatorerna, d. v. s. sådana som kunna ställa borgen och bli ålagda att göra detta, gentemot sådana, som inte vilja eller kunna anskaffa borgen och som alltså, på detta sätt, skulle få en favörställning.

Den andra frågan, som jag skall beröra, är densamma som jordbruksutskottets vice ordförande nyss yttrade sig om, nämligen punkt 5) i övergångsbestämmelserna angående ersättning för trädesbruk, höstplöjning m. m. Enligt min erfarenhet tillgår det vid kronoeigendomarna på det sättet — åtminstone är detta förhållandet i Jönköpings och Kronobergs län — att när av- och tillträdessyn hålles, komma av- och tillträdare överens om att uppdraga åt syne-
männen att föreslå den ersättning, som tillträdaren skall betala avträdaren för de prestationer, som denne fullgjort. Även om avträdaren har skött byggnaderna och hävdat egendomen väl, förekommer det i alla fall brister, brister beträffande målning, tak, tapeter och allt sådant. Vid synen påsynas dessa brister och åsätts ett visst belopp. Även för diken, hägnader och sådant skall avträdaren betala, om de inte äro i ordning. Bristerna summeras ihop till ett belopp, som avträdaren skall betala tillträdaren. Men som jag nyss nämnde, bestämmes det också samtidigt, hur stor ersättning avträdaren skall ha för trädesbruk och allt det övriga. Det blir sålunda ett ersättningsbelopp, som han skall uppbära av tillträdaren, och så få de kvitta sinsemellan. Denna uppgörelse sker dem emellan, och den, som har mest att fordra, skall få ut skillnaden av den andre. Under nuvarande förhållanden går detta ofantligt lätt.

Om nu föreslagna bestämmelser i övergångsstadgandena tillämpas, blir det ju bra första gången. När en arrendator tillträder en egendom, får kronan uppbära hela husrötebristen, medan kronan betalar avträdaren för värdet av

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)

de prestationer, som denne gjort. Sedan sitter tillträdaren kvar i låt oss säga 20 eller 30 år och kanske genom sparsamhet kan lägga av ett litet kapital, som han tänker använda på sin ålderdom. Så skall han en vacker dag avträda egendomen, och då får han betala hela den förefintliga husrötebristen, givetvis med avdrag av vad han eventuellt kan ha att fordra, samt övriga brister med avseende på diken och dylikt utan att samtidigt få någon ersättning för det arbete, han utfört beträffande jordbruket på hösten. Det vore då ganska tacknämligt för honom att kunna behålla sitt kapital och slippa att få en sådan utgift, som eventuellt kan dragas över honom, just när han som bäst behöver de pengar, som han kunnat spara.

Så vitt jag kan se, medför det ingen olägenhet att bibehålla den ordning, som för närvarande tillämpas; men det kommer att föranleda betydliga olägenheter för avträdaren, i fall den ordning skall tillämpas, som förslaget innebär. Såsom vice ordföranden i jordbruksutskottet nämnde, föreligger ju också den risken, att avträdaren kanske slarvigt eller mindre väl fullgör det höstbruk m. m., som han ju inte får någon särskild ersättning för, under det att han, ifall han med räkningar, dagsverkslistor och sådant kan styrka, att han har utfört så och så mycket arbete och vet, att han får betalt därför, stimuleras att på ett bättre sätt fullgöra den skyldighet, som enligt kontraktet åligger honom, då han skall avträda egendomen.

Jag skall inte framställa något yrkande beträffande 11 § 2 mom., därför att jag tror, att bestämmelsen kan tillämpas på ett sådant sätt, att olägenheterna därav kunna undvikas. I stället ansluter jag mig till herr Sederholms yrkande.

Herr Eriksson, Carl: De skäl, som varit avgörande för utskottet i dess ställningstagande i den av de bägge näst föregående talarna berörda punkten, ha varit förekomsten av de olägenheter, vilka kommit till synes i nu gällande system. Herr Bernhard Nilsson sade, att det inte fanns några olägenheter med det nuvarande systemet; men det är ju konstaterat av de utredningsmän, som sysslade med denna fråga, att det förefinnes avsevärt stora olägenheter, då det gäller förhållandet mellan av- och tillträdande arrendatorn. Detta är självfallet en ekonomisk fråga. Det är en ekonomisk fråga för den, som skall lämna arrendet, och det blir kanske i ännu högre grad en ekonomisk fråga för den tillträdande arrendatorn.

Då kan det sorgliga inträffa — vilket också många gånger ägt rum — att den tillträdande arrendatorn, oaktat han kommit överens med sin företrädare om den summa, han skall betala för av denne utförda arbeten, saknar möjlighet att gälda denna. Följaktligen får den avträdande arrendatorn en fordran, som i många fall kan bli av litet eller intet värde, eller också inträffar en annan olägenhet, nämligen den att en eventuell spekulant på arrendet i sin uppgörelse med den avgående arrendatorn finner bestämmelserna vara orimliga. Detta gör, att han avstår från hela saken, och kronan har således arrendet kvar. Då har ju kronan i alla händelser att ersätta den tillträdande arrendatorn för de kostnader, som han haft. Följaktligen befinner man sig då i det läge, som givetvis skulle inträffa, för den händelse riksdagen godtager utskottets förslag, nämligen att det blir staten, kronan, som ordnar denna angelägenhet.

Herr Sederholm nämnde i sitt anförande, att detta är en kostnadsfråga av den allra största räckvidd. Jag är den förste att erkänna detta, men jag måste säga, att den kostnad, som det här är fråga om, kommer — som även herr Sederholm villigt medgav — att utsträckas på en rätt lång period, åtminstone allra minst 15 år i första taget. Om man tänker på den ordning

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)
och reda, som man får på detta område, äro statens utgifter i detta hänseende väl motiverade.

En annan omständighet, som också bör beaktas, är den, att det ju — som jag förut antydde — är alldeles självfallet, att om kronan ger ifrågavarande ersättning till den avträdande arrendatorn, slipper den nytillträdande arrendatorn ifrån en utgift. Följaktligen har man all anledning antaga, att kronan vid bestämmandet av arrendevillkoren kan räkna med högre arrendeavgift, då detta mellanhavande mellan de bägge parterna är borta.

Då utskottets flertal följt Kungl. Maj:ts förslag i förevarande punkt, förefaller det således, herr talman, som om man dels velat försöka avskaffa alla de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande förfarandet, och dels även få till stånd en ordning, som gör, att en arrendator vid arrendets tillträdande enbart har med kronan att skaffa och inte med någon annan. Det förefaller utskottets flertal vara en så stor fördel och en så stor styrka, att riksdagen borde göra klokt i att följa utskottet i dess ställningstagande.

Herr Bernhard Nilsson berörde en annan fråga, nämligen den befrielse från skyldigheten att ställa borgen, som enligt det nya förslaget kan meddelas. Det är ju alldeles självfallet, att kronan, som är den egendomsbesittande, måste ha att räkna med vissa risker, då den har att utarrendera sina egendomar. En arrendator, som inte fullgör sina skyldigheter, är ju alltid till besvär för jordägaren, och det är ju alldeles självfallet, att kronan, i den händelse en arrendator kommer att brista i sina åtagna förpliktelser, får vidtaga de åtgärder, som kunna vara erforderliga. Många gånger äro nog förhållandena sådana, att även förekomsten av borgen i det långa loppet kommer att ställa saken i precis samma läge, som uppstår i det fall, då ingen borgen förefinnes.

Med dessa ord skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Sköld**: De båda första talarnas i denna debatt anföranden föranleda mig att yttra några ord i denna fråga.

Först och främst skulle jag vilja påvisa den rent principiella bakgrund, mot vilken man får ställa hela denna fråga. Praktiskt taget gäller det ju här att välja mellan två principer. Den ena är den, att rättsförhållandet i ett arrendeavtal skall vara en sak mellan jordägaren och arrendatorn, och den andra principen är, att rättsförhållandet skall vara en sak mellan den avträdande och den tillträdande arrendatorn. Hur man än betraktar denna sak, får man väl ändå finna det illa överensstämmande med rättvisa och billighet, att jordägaren skall på arrendatorerna övervältra ansvaret för ett arrendeavtals upprätthållande utan att jordägaren skulle ha någon del däri.

I det speciella fall, som diskussionen här gäller, alltså frågan om den avträdande arrendatorn skall hava ersättning av den tillträdande, så uppstår ju, såsom den föregående talaren här nämnde, det förhållandet, att om den tillträdande arrendatorn känner sig lurad, har han ingen annan möjlighet att komma till en rättelse, än att han anställer en process med den avträdande arrendatorn, varefter domstolen får slita tvisten mellan dessa två. Det måste väl ändå vara rimligare, att slitandet av tvister rörande arrendeavtal blir en fråga mellan arrendator och jordägare och inte mellan två arrendatorer, som ju i grund och botten rent rättsligt inte böra ha med varandra att skaffa. Man kan väl åtminstone säga, att om det skall finnas en jordägarerätt, bör väl denna medföra den förpliknelsen, att det principiellt sett skall vara jordägaren, som skall ha vårdnaden om egendomen och som skall taga hand om och se till att egendomen väl skötes. — Den bördan kan väl

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)

inte läggas på en så pass ovidkommande person som den tillträdande arrendatorn.

Jag skall inte fördjupa mig i den frågan, huruvida det nu tillämpade systemet eller det här föreslagna är det mest praktiska. Jag tror dock, att det stora flertalet personer, som ha med arrendeförhållanden att skaffa, ha en från utskottets vice ordförande avvikande mening i denna sak. Vid mina samtal med folk, som förstå sådana ting, har jag praktiskt taget aldrig hört mer än en mening uttalas, och det är att den formen är den rimligaste, att den avträdande arrendatorn har med jordägaren att skaffa och att den tillträdande arrendatorn har med jordägaren att skaffa. Att detta är den mest praktiska formen, får ju även sitt stöd därav, att, såvitt jag vet, det är en normalt förekommande företeelse vid utarrendering av privata jordägare tillhöriga gårdar. Detta bör väl vara ett belägg för att det systemet är att anse som det mest praktiska.

Herr Sederholm ville göra gällande, att det här föreslagna tillvägagångssättet skulle leda till en ökad belastning av kronans förvaltningsuppgifter. Det ligger naturligtvis i sakens natur, att om jag överflyttar ansvaret från den tillträdande arrendatorn till kronan, skall detta medföra större uppgifter för kronans förvaltningsapparat, och följaktligen kan det bli litet mera att göra.

Jag skulle vilja inlägga en gensaga mot påståendet, att den tillträdande arrendatorn har större möjligheter att kontrollera, huru den avträdande arrendatorn förfar med höstplöjning, höstsådd och allting sådant. Det är väl ytterligt sällan, som den tillträdande arrendatorn bor i granngården. All min erfarenhet säger, att arrendatorn ofta bor så pass långt ifrån, att han verkligen inte för sin dagliga gärning har tid att springa och se efter, hur den egendom skötes, som han skall tillträda. Det är för svårt att kontrollera, sade herr Sederholm, hur höstplöjning och höstsådd m. m. har skett. Marken kan ju vara övertäckt, när kronans organ skola verkställa kontrollen. Men är det inte vanligt, att marken är övertäckt, även när herrar synemän skola komma och göra uppskattningen? Och även om den inte är övertäckt, hur kunna de synemän, som skola träffa en skiljedom, veta, om det är sått, om det är plöjt och hur mycket det är gödslat.

Här är det faktiskt så, att kronans organ, domänintendenten och hans synemän, inträda såsom en skiljenämnd och döma i en sak och ge ett utlåtande över hur avträdaren har skött sig. Är det lättare för dem att göra detta, än det är för domänintendenten att å kronans vägnar göra samma sak. Har en domänintendent svårare att göra detta å kronans vägnar, än han nu gör det å den tillträdande arrendatorns vägnar? Har man inte anledning att tro, att domänintendenten sin plikt likmätigt skall vara minst lika omsorgsfull beträffande kronans intressen, som han nu är beträffande den tillträdande arrendatorns?

Herr Bernhard Nilsson anförde en något sentimental synpunkt. Han tog upp det fallet, att en avträdande arrendator hade sparat ett litet kapital och att han så väl kunde behöva det på sin ålderdom. Då medförde det nu föreslagna systemet, att han eventuellt kunde få betala litet pengar i husröteersättning, vilket han med det gamla systemet skulle slippa, därför att från ersättningsbeloppet skulle kunna gå i avräkning den ersättning, som han skulle få för höstplöjning, höstsådd och sådana ting. Ja, man kan ju vända på steken och säga: den nytillträdande arrendatorn har inte något långt liv bakom sig, han har inte haft tillfälle att samla något kapital, han har kanske bara sina armar och skall taga en ny start i livet, och kan det inte därför vara bättre, att det är han, som slipper lägga ut detta kapital, än att man skall befria

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)
en person att lägga ut kapital, vilken — som herr Nilsson yttrade — lyckats lägga av pengar för ändamålet? Man kan ju inte taga parti vare sig för den ene eller den andre, men jag tycker, att det finns anledning att göra den presumptionen, att den tillträdande arrendatorn har större svårigheter att komma ut med pengar, än vad den avträdande har. Det finns naturligtvis fall, då det kan var tvärtom, men normalt sett bör det väl vara på det sättet. Därför tror jag inte att man kan tillmäta det skälet något större värde.

Sedan finns det naturligtvis ett starkt skäl för reservationen, nämligen att avlösningen av det gamla systemet kommer att medföra minskade inkomster för kronan. Det ligger i sakens natur, att man måste bedöma spörsmålet på det sättet, att man får fråga sig, huruvida omändringen är värd det offer, som från statens sida skall göras. För min del är jag fullkomligt övertygad om att det är så värdefullt att få den nya regeln till stånd, att uppoffringen från statens sida inte bör kännas för hård. Men jag skulle dessutom vilja tillägga, att det ju hade varit litet mera reson för reservanternas ståndpunkt, om reservanterna gått in för denna mening och sagt, att det nuvarande systemet är så bra, att man inte bör ändra det, och att vi inte böra lägga ned några pengar på att komma över från det gamla systemet till ett nytt. Men det göra ju inte reservanterna, utan de säga, att det kan finnas fördelar med det av Kungl. Maj:t föreslagna systemet. Reservanterna gå ju så långt, att de säga, att det bör vara valfritt för kronan att övergå till ett nytt system. Man ger den fingervisningen, att det skall kunna medgivas, att en tillträdande arrendator väl får betala men samtidigt åläggas att vid avträdet inte begära ersättning. Då mena väl reservanterna, att på det sättet har man sparat en utgift för kronan? Men det kan väl ändå inte vara möjligt, ty det finns väl ingen tillträdande arrendator, som är så dum, att han först och främst betalar ersättning för den verkställda höstplöjningen och sådden och sedan förbinder sig att göra höstplöjning och höstsädd utan ersättning, såvida inte arrendebeloppet jämkats därefter. Det är alldeles självklart, att kronan får precis samma utgifter, som om det sker en regelrätt avlösning.

Det säges också av reservanterna, att det kan förekomma tillfällen, då man kan göra denna avlösning utan någon uppoffring från kronans sida. Jag har sannerligen försökt att tänka ut några sådana fall. Men så många fall, som jag kunnat konstruera fram, kommer jag till sist till detta, att kronan på ett eller annat sätt får vidkännas samma uppoffring i alla fall. Den linje, som från reservanternas sida förordas, kan sålunda kanske medföra, att kronans uppoffring spådes ut på en något längre tid än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Om det skall bli någon mening i reservationen, skall väl ändå kostnaden i det långa loppet bli densamma. Därför menar jag, att inte ens den synpunkten starkt talar till förmån för reservanternas ståndpunkt.

För min del vill jag rekommendera kammaren att godtaga utskottets förslag, som innebär, att man på detta område otvivelaktigt kommer fram till en rationellare ordning och en större reda, där man får fastslagen en reell princip, nämligen den, att det är jordägaren och arrendatorn, som stå i rättsförhållande till varandra, men icke direkt två arrendatorer, som ju inte ha någon annan förbindelse med egendomen än det arrendeavtal, som den ena har haft och den andra skall få.

Herr Sederholm: Statsrådet påpekade i sitt anförande, att det var riktigt och rationellt, att man här sökte upprätthålla den principen, att rättsförhållandet mellan jordägaren och arrendatorn vore det normerande, och att man inte konstituerade något rättsförhållande mellan avträdande och tillträdande arrendator.

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)

Detta må vara formellt riktigt. Den princip, som vi reserverar oss till talesmän för, kan mycket väl även fylla dessa formella betingelser, om kronan ställer sig såsom garant mellan tillträdaren och avträdaren, i det att kronan tillförbinder tillträdaren att till kronan erlagga värdet av höstplöjning, höstsädd och så vidare, och att kronan å sin sida förbinder sig att till avträdaren lämna den gottgörelse, som kronan har fått för utförandet av dessa arbeten. Då blir den formella betingelsen i detta hänseende fylld, men den reella innebörden av uppgörelsen blir precis den, som reservanterna avsett.

Det är ju givet, att det vid en sådan uppgörelse, som jag här har talat om, naturligtvis kan råda olika meningar med avseende å ersättnings storlek, men saken får då prövas av synemännen. Det är, när arrendet tillträdes eller den 14 mars, som tillträdande och avträdande arrendatorn och kanske även domänintendenten skulle komma tillsammans för att träffa uppgörelse, men däremot skall syn av synemännen hållas, när marken är bar. I det fallet behöver man således inte riskera, vad som kan inträffa vid tiden för arrendets tillträddande, nämligen att marken är snöbetäckt.

Emellertid torde väl det anförande, som nyss hölls av en ledamot av kammarerna, vilken sedan många år varit domänintendent i Jönköpings och Kronobergs län, vittna om att verkligt erfarna män på detta område ha en helt annan uppfattning än den, som herr statsrådet gav uttryck för. När statsrådet sade, att hans uppfattning hade blivit vitsordad av alla, som han talat med, hade han tydligen inte träffat domänintendenten Nilsson, ty annars hade detta kategoriska uttalande säkerligen i någon mån blivit mildrat. Jag kan inte finna, att vad som här blivit anfört bevisat olämpligheten av den bestämmelse, som vi här föreslagit. Herr statsrådet vände sig emot att bestämmelsen inte av reservanterna gjorts obligatorisk. Ja, det kan tänkas fall, då kronan dock kan vara nödsakad att tillämpa den andra principen, till exempel om kronan inte lyckats få någon ny arrendator, när avträdet sker. Då blir det ju nödvändigt att utbetala ersättningen för att sedermera av tillträdaren taga ut den. Det kan ju finnas även andra fall — jag tror dock, att de äro mera enstaka — där man skulle kunna finna, att en sådan anordning skulle kunna vara ändamålsenlig. Det beror på personliga och tillfälliga förhållanden. Men därför kommer det inte att bli nödvändigt att göra det till en generell bestämmelse, och det kommer inte heller att medföra den successiva övergång till den linje, som den kungl. propositionen innehåller. Jag menar, att den uniformitet, som här skulle påtvingas förhållandet mellan tillträdaren och avträdaren enligt propositionens bestämmelser, inte är fördelaktigt. Det är inte alltid till fördel, att allting är så uniformt. Det bör nämligen finnas en viss frihet för myndigheterna att handlägga ärenden på det sätt, som under särskilda förhållanden kan finnas lämpligt och riktigt. Jag vet, att man inom domänstyrelsen inte har någon önskan — det framgår ju också av propositionen — att övergå till detta system, och jag kan heller inte finna, att det från arrendatorernas sida har framhållits något sådant.

Kommer jag sedan in på så att säga de mera ömmande omständigheterna, så har det ju sagts, att det är ju synd om en tillträdande arrendator, att han skall behöva göra dessa utlägg. Ja, därvidlag tror jag nog att jag kan instämma med statsrådet, att ömmande fall kunna lika väl inträffa vid avträddandet, när en arrendator, som icke kunnat samla någonting utan dragits med ständiga svårigheter under ett långt liv på ett kronoarrende, skall avträda det samma därför att hans arbetskraft är förbrukad och då får punga ut med en betydande husrötersättning utan att ha möjlighet att kunna i någon mån kvitta denna skuld mot en naturaprestation, som han under sista året kan

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoeigendom. (Forts.)
utföra genom gräs-, frö- och höstsädessådd. Jag tror därför, att vi kunna lämna dessa ömmande omständigheter åt sitt värde och säga, att i ena fallet kan det vara gynnsamt för tillträdaren och i andra kan det vara gynnsamt för avträdaren, och under sådana förhållanden menar jag, att den synpunkten icke här kan ha någon avgörande eller viktig betydelse.

Jag vidhåller mitt tidigare yrkande.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att göra ett par reflexioner i anledning av vad herr statsrådet nyss yttrade. I början av sitt anförande framhöll herr statsrådet såsom en viktig sak, att arrendatorerna skulle ha med jordägaren att göra och icke behöva anhängiggöra rättegång inför domstol sins emellan. Detta kan ju vara en riktig synpunkt, men det skulle vara intressant att veta, i hur många fall under de sista tio åren arrendatorer processat sins emellan angående ersättning för höstbruk. Jag tror inte det skall vara i många fall. I varje fall känner jag inte till ett enda fall under de år, jag tjänstgjort som domänintendent i två län. Den synpunkten anser jag således inte ha minsta betydelse. Och även om en eller annan sådan rättegång skulle förekomma, så processas det ju ofta mellan grannar utan att detta väcker så värst stor anstöt. Detta har inte någon större praktisk betydelse, såvitt jag förstår.

Sedan har det talats om svårigheten för tillträdaren att betala ut ersättning för höstbruket. Det föreliggande förslaget innebär den förändringen, att avträdaren skall betala husrötekostnaden till kronan, och kronan skall sedan tillhandahålla denna ersättning åt tillträdaren, i den mån han fullgör de åsynade bristerna. Det är klart, att ifall tillträdaren är en duktig och skötsam karl, kommer han att avhjälpa dessa brister snarast möjligt och så långt det går med eget folk, vilket arrendatorerna nu i stor utsträckning göra, och då få de, i den mån detta sker, lyfta ersättningen av kronan och få sålunda en inkomst. Jag kan inte se, att det då kan vara någon svårighet för arrendatorn, i varje fall inte någon större svårighet, att ersätta avträdaren för höstarbetet, när han kan förvärva en inkomst genom att bota dessa brister, som kanske äro betydligt större än som motsvarar den ersättning, som han skulle utbetala till avträdaren.

Det finns, såvitt jag förstår, icke någon fördel att vinna genom majoritetens förslag i detta fall, och därför ber jag att få vidhålla yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Tjällgren: Herr talman! Efter det utredande anförande, som nyss hållits från statsrådsbänken, har jag icke så mycket att tillägga. Jag har lyssnat med allra största intresse till talesmännen för reservationen i tanke att jag skulle få höra någonting, som möjligen skulle kunna ändra min mening här, men så har inte skett. Jag kan inte förstå annat än att det måste vara riktigare och förenat med större reda, om en avträdande arrendator får göra upp — om jag får begagna det uttrycket — med jordägaren och likaså en tillträdande. Om jag får anföras det fallet, att en enskild jordägare har en arrendator och denne arrendator skulle avträda arrendet och en ny skulle tillträda, är det någon här i kammaren, som skulle vilja vara med om att en dylik uppgörelse skulle ske emellan arrendatorerna? Att uppgörelsen går via jordägaren, måste väl ändå vara det riktiga.

Här har av en ärad talare sagts, att utredningsmännen gått på samma linje som reservanterna. Ja, det är ju riktigt, men jag kan ju kanske ha rättighet att meddela, att bland dessa utredningsmän befanns sig också jordbruksutskottets ärade ordförande, och han meddelade i utskottet att han, sedan han

Ang. grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)

närmare tänkt på saken, kommit till den uppfattningen, att den väg, som Kungl. Maj:t föreslagit, är den enda riktiga, därför att det måste bli större reda och ordning på den vägen. Jag frågade honom här, om jag fick nämna detta i kammaren, vilket han medgav. Det är ju möjligt, att just de statens ämbetsmän, som skola representera staten vid av- och tillträdessyner arrendatorer emellan, skulle få det lättare och mindre besvärligt, om reservanternas förslag vunne riksdagens bifall, men jag tror icke, att detta bör vara något skäl för riksdagen att följa den linjen.

Jag har, som sagt, icke hört någonting här, som har kunnat ge mig anledning att ändra mening, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, som är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sederholm* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domänverkets organisation jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang.
domänverkets
organisation.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 148 gjorda framställning samt med avslag å motionerna II: 559 och 560, fatta beslut på sätt i utlåtandet närmare angivits.

Reservation hade anmälts av, utom andra, herrar *Sederholm*, *Elof Andersson* och *Liedberg*, vilka likväl ej antytt sin mening.

Herr *Sederholm*: Då jag vid detta utlåtande fogat en blank reservation, anser jag mig med några ord böra ange anledningen därtill. Anledningen har varit den, att jag och mina medreservanter ha funnit, att den skarpa nedskärning av domänverkets personal, som sker genom bifall till denna kungl. pro-

Ang. domänverkets organisation. (Forts.)

position, skulle kunna innebära en så stark extensifiering av kronans skogs-skötsel, att denna besparingsåtgärd icke skulle vara lämplig utan att man skulle riskera att inom en mycket kort tid bli nödsakad att återigen utöka personalen. Jag har emellertid sedan reservationen avgavs varit i tillfälle att närmare informera mig i ifrågavarande avseende, och detta gör att jag för närvarande icke har anledning att framställa något särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 275, angående åtgärder till lindrande av foderbristen i Norrbottens och Västerbottens län.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om nedsättning av räntan för lån från vissa statens utlåningsfonder i vad rör jordbruksärenden jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om ändrade
bestämmelser
rörande älg-
skadefonden
m. m.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 79, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I:22 av herr *Andersson, Nils*, vari hemställdts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i förordningen av den 18 juli 1931 med vissa bestämmelser angående jakt efter älg, att älgskadefonden uppdelades i länsfonder och medlen användes väsentligen för jaktvårdande uppgifter i de län, där älgskador icke visade sig uppkomma;

2) II:43 av herr *Ericsson* i Sörsjön m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i förordningarna av den 18 juli 1931 med vissa bestämmelser angående jakt efter älg samt allmänna villkor och bestämmelser för bidrag ur älgskadefonden, att uttagna avgifter för fällda älgar sammanfördes till fonder för varje län, varvid skulle iakttagas, att de inom särskilt län influtna avgifterna helt disponerades av sådant län och att bidrag ur länsfond finge utgå till reglering av älgskada samt jaktvårdande åtgärder;

3) II:135 av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Olsson* i Rödningsberg, vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta att till ersättning för älgskada för budgetåret 1934/1935 anvisa ett anslag av 20,000 kronor; samt

4) II:322 av herrar *Skoglund* och *Hagman*, vari hemställdts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i gällande villkor och bestämmelser för bidrag ur älgskadefonden, att innehavare av jordbruk, vars areal odlad jord icke överstege 20 hektar, kunde i vanlig ordning tillerkännas bidrag, samt att till innehavare av jordbrukslägenheter med över 20 hektar odlad jord bidrag finge utgå allenast när särskilda skäl därtill vore.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att motionerna I:22 och II:43 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionen II:135 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II:322 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Gabrielsson, Carl Eriksson, Granath, Tjällgren, Lindmark, Hedlund* i Häste och *Ericsson* i Sörsjön ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, slutande med en hemställan,

1) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 22 och II: 43, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i gällande bestämmelser,

att fastställda avgifter för älgjakt inbetalades och, med nedan angivet undantag, användes för varje län för sig och förvaltades av vederbörande länsstyrelse;

att 10 procent av inflytande årsbelopp från varje län redovisades till statskontoret;

att länsstyrelse skulle besluta om utbetalande av ersättning för skada av älg;

att, i den mån influtna medel icke erfordrades för skadeersättning, det likaledes skulle ankomma på länsstyrelse att anvisa medel till jaktvården inom länet;

samt att till statskontoret redovisad del av årsbeloppet efter Kungl. Maj:ts bestämmande årligen fördelades på de län, där avgifterna för älgjakt visat sig för sitt ändamål vara otillräckliga;

2) att motionen II: 135 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 322 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Jordbruksutskottet visade i följande förståelse för kravet på ändrade bestämmelser för älgskadefonden. Samma motion, som utskottet nu avstyrkt, tillstyrktes då av utskottet. Genom flera samverkande, man kan säga olyckliga, omständigheter föll emellertid motionen i kamrarna. Nu har utskottsmajoriteten svängt om, men jag kan för min del icke finna, att detta har skett på hållbara grunder.

Jag ber att få erinra om att utskottet i följande i likhet med domänstyrelsen anförde, att större rättvisa i förhållandena på detta område skulle vinnas, därest varje län i första hand vore hänvisat att reglera sina älgskador med avgifter, influtna inom länet, och jag ber att få understryka uttalandet: »För en sådan anordning talar jämväl, att en för landet gemensam fond med riklig tillgång på medel kan föranleda allt för uppdrivna anspråk på ersättningar.» Ja, mycket riktigt, redan nu ha dessa farhågor besannats. Det totala ersättningsbeloppet var 1931, alltså första året denna fond fanns, bara 32,366 kronor. 1932 sprang det upp till 74,814 kronor och 1933 till 127,759 kronor. Det inflyter årligen endast något över 100,000 kronor. Utvecklingen pekar alltså mot en katastrof för fonden, om bestämmelserna icke ändras därhän, att varje län i huvudsak får svara för sina älgskador, och om icke älgstammen decimeras i de län, där djuren åstadkomma stora skador. De sju reservanternas i utskottet i år ha också pekat på nödvändigheten härav. Om herrarna betrakta tabellen, som hör till utskottstrycket, så finna ni, att de norrländska länen på tre år ha levererat in ett överskott på nära 40,000 kronor, enbart det fattiga Jämtlands län 15,000 kronor. Till samma norrländska län har det inte utbetalats mer än tillsammans under hela tiden cirka halvtannat tusental kronor och till Jämtlands, Västernorrlands och Västerbottens län icke ett enda öre. Men ser jag återigen på exempelvis Örebro län, förekomma där ersättningsbelopp, som sprungit upp från 7,000 till först 12,000 och sedan 18,000 kronor. I Östergötlands län äro siffrorna för de tre åren 8,000, 12,000 och 21,000 kronor, i Kalmar län 1,000, 5,000 och 11,000 och i Kronobergs län 3,000, 12,000 och 19,000. Dessa siffror tyda onekligen på att fonden har föranlett ganska högt uppdrivna anspråk på ersättningar.

Om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

Det kan väl inte göras gällande av någon, att det finns rättvisa i att fattiga skogsbor i exempelvis Jämtland skola betala för de skador, som älgar åstadkomma i exempelvis Kronobergs län!

Det är emellertid en annan synpunkt, som också förtjänar att beaktas och som jag gärna vill framhålla här, och det är, att en lagstiftning, som befolkningen måste uppfatta såsom orättfärdig och vrång, inte är lycklig. Den ökar faktiskt tjuvjakten, och den försvårar jaktvården. Vi äga i Jämtlands län en mycket livskraftig jaktvårdsförening under nitisk ledning, men föreningen lider brist på medel. Nu har man ingenting emot att erlægga den där avgiften på 15 kronor för varje skjuten älg, om medlen finge stanna inom länet och användas för jaktvården, men när man ser, hur pengarna gå till helt andra delar av landet och man har allt större bekymmer med jaktvården, så är detta i viss mån ägnat att stimulera den s. k. tjuvjakten. Jämtlands läns jaktvårdsförenings synnerligen nitiske sekreterare hade ett uttalande i en Stockholms-tidning i vintras, där han pekade på denna fara, och han sade, att man ser i det förhållandet, att medlen gå ur länet, en ursäkt för tjuvskytte. Man anmäler icke de skjutna älgarna, och faktum är, att antalet avgifter visar en sjunkande tendens i Jämtland, fastän älgstammen bevisligen ökar. En populär lag, en lag som man inte kan anse rättvis, får en sådan verkan.

Jag skall inte trötta kammaren längre, men jag har velat anförda dessa synpunkter, och jag tillåter mig, herr talman och mina herrar, att vädja till denna kammare att i detta fall visa den rättvisa, som kräves från de fattiga norrländska skogsbygderna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sederholm: Jag kan förstå, att det kunde råda en viss tveksamhet förra året, när man hade att bedöma denna fråga och till grund för bedömandet i huvudsak lägga den då befintliga statistiken. Det till fonden influtna beloppet var då 103,000 kronor, och de utbetalda ersättningarna utgjorde 74,000 kronor. Det hade alltså flutit in betydligt mera än som gått åt till ersättningar, och då, menade man, skulle det väl inte vara något orimligt, att man låte medlen användas till jaktvård åtminstone i de län, som hade minst eller ingen nytta av dessa understöd, eftersom medlen i alla fall räckte att ersätta skadorna. Förhållandena ha emellertid, som man väntade, åtminstone från visst håll, förändrats under 1933. Då har det flutit in ungefär samma belopp, d. v. s. 109,000 kronor, i inkomster till fonden, men ersättningsbeloppen ha gått upp till 127,000 kronor, d. v. s. de influtna medlen ha, även om man räknar för hela fonden såsom sådan, icke räckt till, utan man har fått ta av de behållningar, som uppstått under de två föregående åren och endast därigenom kunnat honorera de ersättningar, som skulle utgå till jordbrukarna.

Nu sade den ärade föregående talaren, att detta beror på att det framställles alldeles för högt uppdrivna anspråk. Ja, det tror jag inte, och ett kategoriskt påstående i det fallet borde på något sätt bestyrkas, innan man kan anta, att jordbrukarna begärt mera än skadorna verkligen representera. Det är att märka, att bidrag ur älgskadefonden i allmänhet endast tillerkännes brukare, vars brukningsdel ej omfattar större areal odlad jord än högst 15 hektar och att älgskador för brukare av ovanför denna gräns liggande arealer icke ersätts. Det är väl för de ofta fattiga småbrukare, som det här gäller, icke orimligt att begära, att de skola få ersättning för den skada, som älgen gör på deras marker, vilka i regel äro så små, att de där icke ha tillfälle att genom älgjakt kunna bereda sig en inkomst, varmed de kunna hålla sig skadeslösa. Vi få ändå icke anse, att relationen mellan nyttan och ska-

Om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

dan av älgen fått ett fullgiltigt uttryck i den statistik, som den till förevärande betänkande fogade tabellen utvisar. Det stora antal älgar, som skjutits, och det värde, som de representera, överstiger i mycket hög grad kostnaden för älgskadeersättningarna i sin helhet, och därför, menar jag, torde kravet på att man skall nedbringa älgstammen, bara för att älgskadeersättningarna icke skola bli så stora, vara åtminstone i hög grad obestyrkt, om det överhuvud taget är riktigt. Den inkomst som beredes dem, som skjuta älgar, är säkerligen mångdubbelt större än den skadeersättning, som utbetalas. Under sådana förhållanden är det ju rimligt, att de, som skjuta älgar, få betala en skatt, representerande en ringa procent, jag skulle vilja säga ungefär 15 procent, av värdet av de älgar, som de skjuta. Värdet av en skjutna älg kan nämligen beräknas till ungefär 100 kronor.

Vart bär det här med dessa överdrivna anspråk på älgskadeersättning från småbrukarnas sida? Ja, det kan leda därhän, att avgiften för varje skjutna älg får höjas till kanske 20 kronor, vilket skulle kunna räcka ett gott stycke, men jag tycker, att det som gör hela älgskadefonden sympatisk, just är det förhållandet att de, som icke kunna få tillfälle att jaga älg men som lida skada av älg, åtminstone kunna få dylika skador ersatta av dem, som skjuta älgarna och därigenom bereda sig en inkomst.

Nu kan det ju se imponerande ut att vi i jordbruksutskottet ha sju reservanter i denna fråga, men herrarna finna vid en närmare granskning av förteckningen över reservanterna, att de allesammans äro bosatta norr om Dalälven. Genom suppleanter och ordinarie ledamöter i jordbruksutskottet har Norrlandsintresset blivit så talrikt representerat vid utskottsbehandlingen av denna fråga att reservanterna blivit så många. Men det markerar ju, liksom också voteringen i denna fråga i riksdagen i fjol gjorde, att gränsen för detta intresse i huvudsak följer, som jag nyss nämnde, Dalälven.

Jag kan icke finna annat än att det nu föreliggande materialet ännu starkare talar för ett bibehållande av den nuvarande grunden för fördelning av ersättning ur älgskadefonden. Till nästa år ha vi för övrigt att vänta en ny jaktlag, och med åberopande av de skäl, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i fjol anförde, skulle jag vilja framhålla, att det väl ändå vore lämpligt att avvakta denna lagstiftning för att se, om den på något vis kan reglera hithörande förhållanden. Jag tror, att det är att göra ett alldeles för stort nummer av saken att här åberopa det förhållandet, att de fem norrländska länen fått betala in till älgskadefonden inemot 40,000 kronor och att dessa pengar icke kommit de nordliga länen till godo. Ett närmare studium av budgeten skulle nog visa, att det finns för bidrag av olika slag till de norrländska länen mångdubbelt större poster än vad dessa län inbetala till staten. Jag vill härvidlag icke hävda, att man skall gå in för en uppdelning av nu ifrågavarande medel eller andra statsmedel så, att inkomster och utgifter från ett mindre område ovillkorligen skola uppväga varandra. Landet är ju ett, och det tillkommer oss såsom medborgare i detta land att se till, att det ena får hjälpa det andra och att det hela fungerar så, att en verklig samhörighetskänsla mellan de olika delarna kommer till uttryck. Det blir säkerligen fallet i högre grad, om vi se även på denna fråga i ett större sammanhang och icke från en begränsad lokal synpunkt.

Jag ber att på grund av vad jag nu anfört, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Reuterskiöld*.

Herr Tjällgren: Jag skulle ha kunnat nöja mig med att instämma i vad herr Andersson i Östersund anfört i denna sak, men då ju jordbruksutskottets

Om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)
ärade vice ordförande vill göra gällande, att reservanternas skulle anse det vara orimligt, att de små jordbrukarna i mellersta och södra Sverige skulle komma i åtnjutande av ersättning för den skada, som älgar förorsaka dem, måste jag begära ordet för att säga, att det aldrig har varit vår mening att försöka hindra detta. Vi vilja, såsom den förste ärade talaren också sade, att det skall bli en rättvisare fördelning av ifrågavarande medel, och jag vill bara härvidlag ifrågasätta, om det kan vara riktigt, att det ifrån de norrländska länen, där det aldrig har begärts någon ersättning för sådana här skador, skall betalas pengar till de övriga länen i riket. Om man ser på den tabell, som finnes fogad till utskottsutlåtandet, är det ganska lätt att förstå, att herr Sederholm och en del andra ifrån mellersta och södra Sverige icke vilja vara med om den linje vi föreslagit.

Jag vill dock anmärka, att vi reservanter icke ha begärt, att alla de medel, som inflyta från de norrländska länen, skola stanna där, utan vi ha föreslagit, att 10 procent av dessa skulle inlevereras till den gemensamma fonden. Jag vill verkligen fråga: vore det inte ändå rättvist, att herrarna en enda gång ville taga hänsyn även till de krav, som framföras från Norrland?

Man skulle ju kunna få den uppfattningen av herr Sederholms yttrande, fastän jag naturligtvis inte vill tro att det låg den meningen i det, att eftersom det var sju norrlänningar, som hade reserverat sig, så var ju inte reservationen av så stor betydelse. Ja, jag förutsätter ju, att detta inte var meningen med hans yttrande, men skulle det ha varit meningen, måste jag naturligtvis protestera däremot.

Vidare sade herr Sederholm, att han nog trodde, att invånarna i de norrländska länen hade en hel del fördelar, som inte kommo invånarna i de andra länen i riket till godo, och därför borde norrlänningarna vara belåtna med denna anordning. Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till herr Sederholm: vilka fördelar är det, som de norrländska länen ha och som icke komma de övriga länen till godo? Nej, herr Sederholm, det är tvärtom. Vi ha lojalt varit med om att till invånarna i länen i mellersta och södra Sverige bevilja bidrag i olika former, som vi icke haft någon som helst nytta av, men vi ha följt den linje, som herr Sederholm i slutet av sitt anförande rekommenderade, nämligen att man skulle tänka på landet i dess helhet och på befolkningens bästa i hela landet.

Ja, det är naturligtvis lönlöst att försöka komma någon vart i denna fråga genom vidare argumentering för de krav, som framförts i reservationen, men jag vill sluta mitt anförande med att säga, att skulle herrarna vilja vara rättvisa emot oss norrlänningar för en enda gång, skulle ni gå med på vår reservation i denna fråga.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Jonsson*.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag yttrade mig i denna kammare förra året, då samma fråga behandlades efter att även då hava framförts motionsvis. Jag lade den gången kammaren på hjärtat att icke bifalla motionerna med hänsyn till den pågående utredningen om vår jaktlagstiftning och om jaktvårdsåtgärder. Förra året hade jag den uppfattningen, att det skulle vara möjligt att till denna riksdag få fram ett sådant förslag. Mina ansträngningar på den punkten ha emellertid icke krönts med framgång, men jag står nu i den situationen, att jag har de största förhoppningar om att det åtminstone skall bli möjligt till nästa års riksdag. Den tillkallade sakkunnige har utfäst sig att under sommarens lopp avleverera sitt betänkande, och jag hoppas där-

Om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

för livligt, att det skall bli möjligt att få den frågan inför riksdagen nästa år. Under sådana omständigheter tycker jag, uppriktigt sagt, att det väl icke är någon anledning att så starkt tala om rättvisa mot Norrland. För min del tar jag icke någon ståndpunkt i själva sakfrågan, huruvida man skall i fortsättningen göra på det ena sättet eller på det andra, men jag vill understryka, att om man står inför en omorganisation av jaktvården, kan det icke vara lämpligt, att man nu tillgriper ett system som, om man genomför reservationens förslag, dock kommer att leda till att man riskerar, att man icke kan betala ut ersättningar för älgskador enligt hittills gällande bestämmelser och praxis.

Den andra invändning jag har att göra är den, att det för närvarande inte finns något enhetligt system för tillgodoseende av jaktvården i de olika länen. Om man utan vidare motivering ställer till vissa läns förfogande ett belopp av några tusental kronor varje år, som länsstyrelserna efter eget gottfinnande få använda, kan det inträffa, att den ena länsstyrelsen använder pengarna på ett sätt och den andra på ett annat sätt. Man skapar i förväg ett antal system för jaktvården, vilka det kanske sedan blir ganska svårt att få någon reda i. Jag skulle därför för min del vilja, trots att det här gäller en motion, framföra den meningen, att denna sak säkert gagnas bäst av att den får ligga till sig, intill dess jaktlagstiftningen och jaktvårdsfrågan kan i sin helhet föras fram inför riksdagen.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Jordbruksutskottets vice ordförande ville för sin del bestrida, att anspråken på ersättning från älgskadefonden skulle ha blivit uppdrivna genom att fonden är en landsfond. Jag törs inte ha någon bestämd mening om den saken, men jag erinrade i mitt föregående anförande om domänstyrelsens och föregående års jordbruksutskotts farhågor för att anspråken skulle växa, ifall det fanns en landsfond, och emot detta ansåg jag mig kunna ställa upp det förhållandet, att anspråken på ersättning ur fonden under det senaste året blivit mycket stegrade, så att avkastningen av fonden per år nu icke längre räcker till för skadeersättningarna. Jag tror, att man vågar säga, att det tyder på att anspråken äro en smula uppdrivna. Men skulle det inte vara för höga ersättningar eller för högt uppdrivna anspråk, som orsaka detta, måste det ju å andra sidan vara så, att det finns för mycket älgar, och då får man ju i de län, som lida av dessa älgskador, se till att man tar bort älgarna litet flitigare. Jag tror emellertid, att det är så i vissa sydsvenska län, att man tycker, att det är roligt att ha en massa älgskreatur på markerna, vilket naturligtvis medför att rätt mycken förödelse åstadkommes av dessa. Om nu älgskadefonden uppdelades på länsfonder, så att varje län finge svara för sina älgar och de av dem orsakade skadorna, skulle det otvivelaktigt leda till att man reglerade älgstammen på ett förnuftigt sätt och att därigenom skadegörelsen minskades. Vill man inte göra det, får man väl ha fonder med varierande avgifter, så att man t. ex. tar ut mera i avgift i ett län, där skadorna äro stora, och tar ut mindre eller ingen avgift alls i de län, där skador icke förekomma. Det kan inte vara rimligt, att man i de norrländska obygdsmråden, där älgen inte kan åstadkomma skador, skall uttaga avgifter för skjutna älgar för att använda dessa medel på helt andra håll i landet. Det måste finnas någon relation mellan var älgarna äro skjutna och var de åstadkomma skadorna.

Herr Sederholm pekade på att samtliga reservanter bo norr om Dalälven, och han sade, att man hade gjort för stort nummer av den här saken. Men det förhållandet, att samtliga norrländska ledamöter i jordbruksutskottet stå

Om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)
såsom reservanter i denna fråga, visar enligt min mening, att det nuvarande systemet innebär en orättfärdighet emot de norrländska länen, varför man är angelägen om att få den bragt ur världen.

Det invändes under debatten i denna fråga i fjol och även i år, att hela jaktstadgan står inför en revision och att man därför inte bör rubba på älgskadefonden. Jag har svårt att föreställa mig, att man inte skulle kunna genomföra denna uppdelning av älgskadefonden på länsfonder tämligen oberoende av den revision av jaktstadgan, som är under arbete. Ty rättvisa på detta område kan ju icke skipas på annat sätt än att det blir en sådan uppdelning.

Det kanske finns en del av kammarens ärade ledamöter, som inte ha riktigt klart för sig, vilka människor det är som drabbas av dessa utgifter, ty i landets sydligare delar är älgjakten kanske mera ett nöje. I de norrländska skogsbygderna är den en födkrok, en biinkomst, som fattiga bönder, skogsarbetare och andra tillgripa. De skulle gärna erlægga avgiften, ifall pengarna finge stanna inom länet för att användas till skyddande av älgstammen och för jaktvården i övrigt, men de finna det hårt att nödgas erlægga den, då medlen gå till helt andra delar av landet.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Nils*, och herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av väckta motioner om billigare djursjukvård;

nr 81, i anledning av väckt motion om återbetalning till Emanuel Persson, Gunnarn, av viss del av utav honom för inköpt virkespost erlagd köpeskilling;

nr 82, i anledning av väckt motion angående förbud mot användandet av vissa metoder vid fiske; samt

nr 83, i anledning av väckt motion angående förbättring av skyddet för jakt och fiske.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr talmannen meddelade, att arbetsplenium komme att hållas onsdagen den 23 innevarande månad med början kl. 11 f. m.

Herr talmannen anförde vidare, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensamma omröstningar skulle anställas vid sammanträde lördagen den 26 i denna månad.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blevo propositionerna nr 273 och 275 på begäran bordlagda, varemot propositionen nr 274 nu hänvisades till behandling av lagutskott.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 257, till Konungen angående den praktiska utbildningen av maskinist-elever.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen;

nr 20, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser; och

nr 21, i anledning av väckta motioner angående valbarhetsvillkor för beklädande av poster i kommunala nämnder och styrelser;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 117, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande anslaget till ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande; och

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till bidrag till uppförande av tuberkulossjukvårdsanstalter samt till driftkostnaderna vid dylika anstalter jämte i dessa ämnen väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av gällande bestämmelser om förnyelse av inteckning m. m.

andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 (nr 284) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av väckta motioner om hänskjutande till jordbrukskreditsakkunniga av frågan om jordbrukets primärkredit m. m.;

nr 86, i anledning av väckt motion angående förhindrande av osund jordspekulation och alltför tyngande skuldbelastning av jordbruksfastigheter;

nr 87, i anledning av väckt motion angående utredning om anledning till jordbruksnäringens nuvarande ekonomiska betryck m. m.; och

nr 88, i anledning av väckta motioner om utredning rörande reformerad lagstiftning beträffande enskilda vägar; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion angående förbättrande av landskommunernas räkenskapsväsen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.53 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 22 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att talmannen *Axel Vennersten* på grund av magsjukdom fr. o. m. den 22 maj 1934 tills vidare är förhindrad delta i riksdagsarbetet intygas.

Stockholm den 22 maj 1934.

J. A. Weltzin,
leg. läk.

F. landshövding *S. H. Kvarnzelius* är på grund av allmän kraftnedsättning förhindrad bevista nu pågående riksdags sammanträden, varder härmed intygat.

Stockholm den 22 maj 1934.

J. Tillgren,
leg. läk.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 268, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster ävensom i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 273, angående lån till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för bestridande av kostnader för gråbergsbrytning.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 275, angående åtgärder till lindrande av foderbristen i Norrbottens och Västerbottens län.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 19—21.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 117, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande anslaget till ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 118 och 119, första lagutskottets utlåtande nr 50, andra lagutskottets utlåtande nr 35, jordbruksutskottets utlåtanden nr 85—88 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
